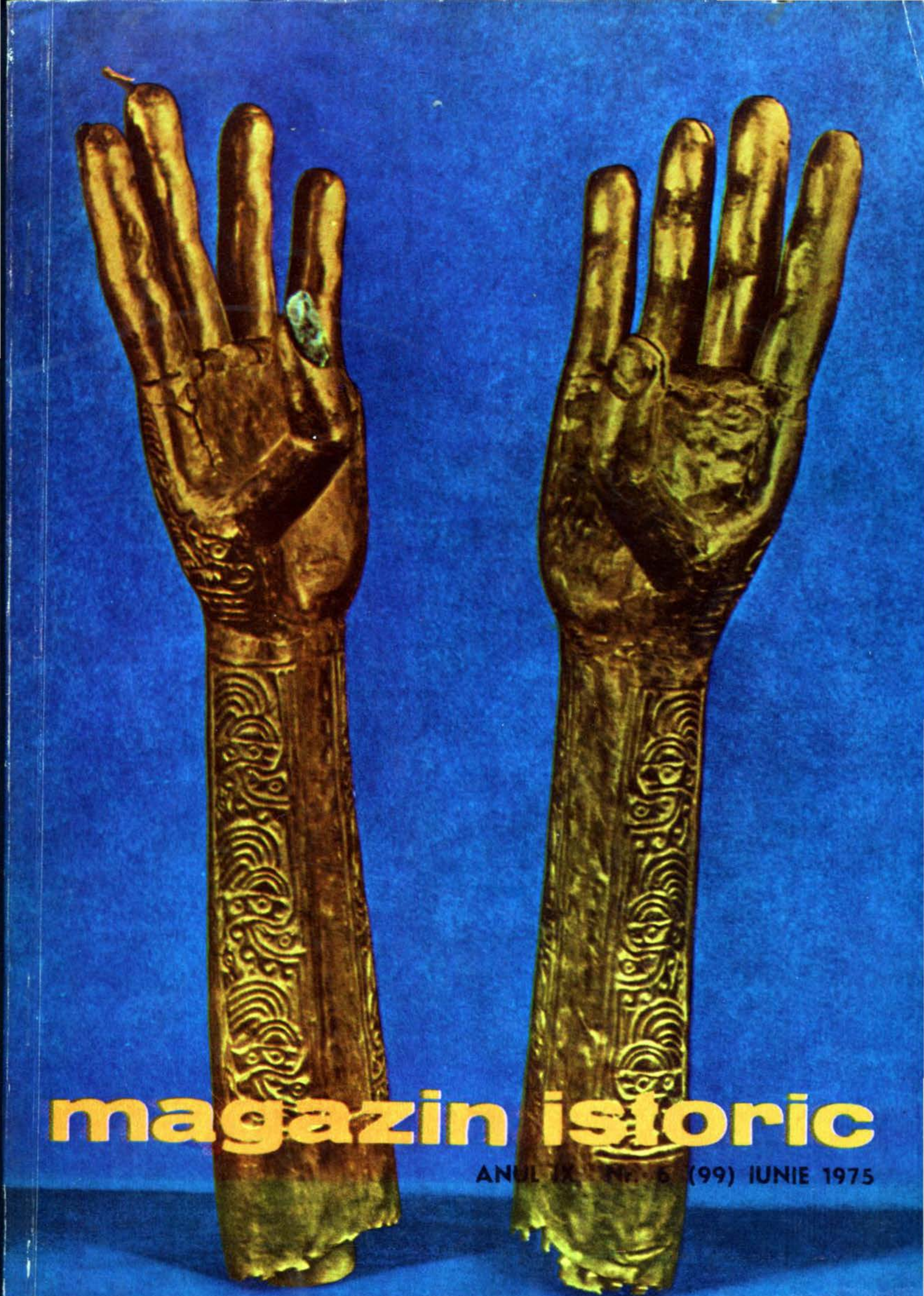

magazin istoric

ANUL IX NR. 6 (99) IUNIE 1975

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul IX - Nr. 6 (99)
iunie 1975

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

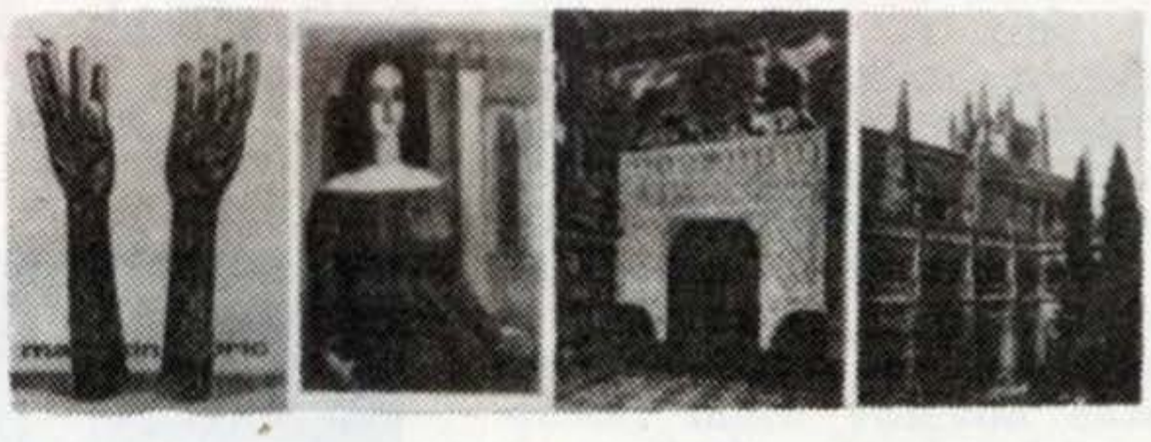

① ② ③ ④

① Un exemplar rar de artă precolumbiană, printre puţinele care nu au fost distruse de către conchistadori: mîini lucrate din aur; unghiile sînt acoperite cu argint **(Lunga şi aventuroasa cale a aurului,** p. 47)

② Ana Ipătescu în viziunea pictorului Gh. Şaru **(„O română împotriva vînzătorilor“,** p. 6)

③ Interior al grandioasei catedrale din Toledo, a cărei construcţie a fost terminată în sec. XV

④ Pe un deal care domină fluviul Tajo se înalţă clădirea masivă a mănăstirii San Juan de los Reyes **(Un dialog între civilizaţii,** p. 43)

SUMAR

Viteazul Radu de la Afumaţi: MANOLE NEAGOE 2
„O română împotriva vînzătorilor“: GH. T. IONESCU 6
Popa Radu Şapcă, luptător pentru libertate: GEORGE POTRA 9
Anticele, neprescrisele şi neprescriptibilele drepturi: N. COPOIU 13
Marsilia, octombrie 1934. Un dublu asasinat cu telecomandă: FRÉDÉRIC WEIGER 18
Potemkiniştii în România: TITU GEORGESCU 22
Mazarin — un nedreptăţit al istoriei?: MAURICE SCHUMANN 25
Geto-dacii din valea Buzăului: MIRCEA BABEŞ 30

Lupta revoluţionară şi democratică a studenţimii române:
● **Tineri demni de tinereţea lor:** CONSTANTIN PETCULESCU ● **„Ridicăm aici glasul“:** ION BÎLĂ ● **Studenţii bucureşteni la şcoala luptei antifasciste:** ELISABETA SIMION, VERONICA ILIESCU 34
Toledo — un dialog între civilizaţii: RENÉ ESCAICH 43
Lunga şi aventuroasa cale a aurului: RENÉ SÉDILLOT 47
O galerie de artă a preistoriei pe meleagurile noastre. Peştera cu picturi: VASILE BORONEANŢ 51
Sfîrşitul ţarismului. Nicolae II împotriva Petrogradului: M. KASVINOV 54

● **Zîmbete din cronici...33** ● **Cărţi sosite la redacţie...61** ● **Poşta** Magazin istoric... 62

VITEAZUL
RADU DE LA AFUMAȚI

MANOLE NEAGOE

La sfîrșitul anului 1528, Radu de la Afumați, însoțit de fiul său Vlad, pornea spre părțile oltenești. Era obiceiul ca domnul să-și petreacă o parte din timp în orașele sau tîrgurile mai însemnate, pentru a face dreptate, pentru a cunoaște nevoile țării. Călătoria de la sfîrșitul anului 1528 avea însă și un alt scop: domnul vroia să se afle cît mai aproape de boierii credincioși lui — Craioveștii. Presimțea că împotriva lui se urzea ceva. Mehmed-beg, fostul pașă de Nicopole, se afla pe malurile Dunării de unde-i îndemna pe boieri să-l alunge din scaun. Sultanul pregătea o mare expediție împotriva Vienei. Se anunțau vremuri nestatornice. Radu avea nevoie de sfat, de sprijin. Rudele soției sale, oamenii de încredere ai domnului, erau tocmai în Oltenia. Lăsîndu-și deci soția la Tîrgoviște pentru mai multă siguranță, însoțit de puțini slujitori, Radu vroia să ajungă cît mai grabnic la Craiova.

Era pe drum, cînd a aflat că Drăgan postelnicul și Neagoe vornicul s-au întîlnit cu alți boieri la Slatina. Împotriva lui se organiza, deci, un complot, căruia nu avea cu ce să-i facă față. În vreme de iarnă era greu să cheme țara, și chiar de ar fi făcut-o, pînă să se strîngă oamenii trebuia timp, iar complotiștii porniseră de acum pe urmele lui. Radu și fiul său zoreau pe drumurile întortocheate ce se strecoară pe dealurile Argeșului, spre Rîmnicul Vîlcii. De aici puteau să se refugieze în Transilvania ori să fugă spre mănăstirea Bistrița de lîngă Hurezu, să se închidă între zidurile tari ale lăcașului ridicat de rudele sale, Craioveștii. Dar abia trecuse Oltul și ceata boierilor, în frunte cu Drăgan postelnicul și Neagoe vornicul și-a făcut apariția. Urmăriți de aproape, cei doi au încercat să se salveze în biserica de pe dealul Cetățuia, din Rîmnicu Vîlcea, refugiindu-se în altar în speranța că dușmanii lor nu vor avea curajul să profaneze lăcașul. Dar urmăritorii n-au ezitat și sub ochii îngroziți ai preotului, domnul care printr-o extraordinară încordare de voință reușise să salveze țara de primejdia transformării ei în pașalîc și fiul său au căzut răpuși de lovituri de sabie și pumnal. Era în ziua de 2 ianuarie 1529.

Cronica de piatră

Capetele celor uciși au fost trimise la Poartă. Trupurile lor au fost, însă, duse la Curtea de Argeș și înmormîntate în biserica lui Neagoe Basarab, la 4 ianuarie 1529[1]. În amintirea celui care pierise în împrejurări atît de dramatice, Ruxandra, soția sa, cea mai frumoasă dintre fetele lui Neagoe Basarab, a pus să se sape în piatră faptele lui:

„Să vă fie știute războaiele ce vă voi povesti, pe care le-am făcut eu: 1-ul război cu agarenii, al 2-lea la Cubavi, al 3-lea la satul Ștefani de Neajlov, al 4-lea la Clejani, al 5-lea la Ciocănești, al 6-lea la cetatea București, al 7-lea la cetatea Tîrgoviște, al 8-lea la riul Argeșel, al 9-lea la satul Plapa, al 10-lea la Alămănești pe Teleorman, al 11-lea, cel mai lung și mai aprig din toate războaiele, la Crumazi, cu 7 sangeacuri, al 12-lea la Nicopole, al 13-lea la Șistov, al 14-lea la cetatea Poenari, cu țăranii, al 15-lea la Gherghița, al 16-lea la București, al 17-lea la orașul Slatina, al 18-lea la cetatea București cu Vladislav voievod, al 19-lea la satul Rucăr, al 20-lea la Didrih [...]

Acum zac singur aici, în mormînt mic, așteptînd glasul arhanghelului, cea de pe urmă trîmbiță, învierea a toată lumea, prefacerea stihiilor. Rog pe cel ce Dumnezeu va binevoi să vină după noi, să păstreze acest mic lăcaș de odihnă și casă oaselor mele, ca să fie nestricat".

Douăzeci de lupte, curaj și destoinicie, un sfîrșit tragic și rugămintea ca măcar groapa în care se află oasele sale să nu fie tulburată de nimeni. Un destin extraordinar, rezumat în cîteva rînduri săpate în piatră sub efigia domnului călare — operă unică în arta noastră medievală.

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 2/1969.

Douăzeci de bătălii în mai puțin de patru ani, răstimp în care Radu a avut de înfruntat numeroși pretendenți la domnie. Această perioadă zbuciumată care a ținut din 1521 pînă în 1525, a reprezentat unul dintre cele mai dramatice momente din istoria Țării Românești, cînd soarta țării, dar și a vecinilor săi, a fost decisă în mare parte prin voința și tenacitatea acelui mare voievod care a fost Radu de la Afumați.

Anul 1521. Noul sultan, Soliman, supranumit pentru faptele sale Magnificul, s-a hotărît să abandoneze pentru moment politica asiatică și africană a părintelui său, organizînd o mare expediție pentru cucerirea Belgradului, cetate care bloca pătrunderea armatei otomane spre centrul Europei. În timp ce luptele pentru cucerirea Belgradului erau în toi, Neagoe Basarab murea, la 15 septembrie, fiind urmat la tron de fiul său nevîrstnic, Teodosie. Boierii potrivnici fugiți în Moldova, socotind prielnic momentul, au venit în țară și cu ajutorul altor boieri din părțile Buzăului l-au alungat pe Teodosie, ridicînd domn pe Dragomir Călugărul. Soliman cucerise, însă, între timp Belgradul și Mehmed-beg, pașa de Nicopole, care se considera rudă cu boierii Craiovești, a sosit cu ajutoare, l-a prins pe noul domn, l-a trecut peste Dunăre și l-a reînscăunat pe Teodosie. Dar împotriva acestuia s-a ridicat, în ianuarie 1522, un nou pretendent: Radu — fiul lui Radu cel Mare — care, pentru că-și avea moșia la Afumați-Ilfov, a rămas în istorie cu numele de Radu de la Afumați. Astfel și-a făcut apariția pe arena politică a Țării Românești cel de numele căruia va fi legat un șir nesfîrșit de războaie cu Poarta. Ales de către boieri ca o reacție împotriva politicii lui Teodosie de subordonare a țării față de Poartă, ridicarea lui Radu în scaunul domnesc, arăta, așadar, că actul alegerii însemna în sine un program politic bine precizat: lupta împotriva înăspririi stăpînirii Semilunii. Meh-

med-beg nu se putea, însă, împăca cu înfrîngerea protejatului său. El a revenit în nordul Dunării cu noi ajutoare ca să-l sprijine pe Teodosie, însă a fost înfrînt într-un loc pe care inscripţia de pe piatra de mormînt a domnului nu-l înregistrează, dar în schimb, îl menţionează sub titlul de războiul cu agarenii [cum îi mai numeau, uneori,contemporanii pe turci — **n.a.**]. O a doua luptă, la Gubavi, a fost cîştigată tot de Radu de la Afumaţi care prin această victorie nu şi-a putut asigura tronul decît numai pentru o lună. În martie, Mehmed-beg a revenit, hotărît să-l înlăture definitiv pe Radu. La Ştefeni, pe Neajlov şi la Clejani a biruit din nou domnul Ţării Româneşti, dar înfrîngerea de la Ciocăneşti l-a silit să se retragă spre munţi. O retragere îndîrjită. Pînă la hotarul cu Transilvania au avut loc mai multe lupte: la Bucureşti, la Tîrgovişte, la Argeşel şi încă o ciocnire dincolo de rîul Doamnei, luptă despre care „Cronica de piatră" nu aminteşte, în timpul căreia a murit Benga, unul dintre boierii care-l sprijineau pe domn.

Mehmed-beg vrea să devină... vodă

În urma acestor lupte, turcii au prădat cumplit ţara, iar Mehmed-beg s-a decis să renunţe a-i mai sprijini pe alţii, revendicînd domnia pentru sine. Drept urmare, a trimis oameni la Constantinopol să-l informeze pe sultan că alegerea lui este dorită de ţară. Soliman s-a declarat de acord. În consecinţă, fostul paşă de Nicopole a instalat subaşi [funcţionari turci de poliţie — **n.a.**] „pen toate oraşele şi pen toate satele", ceea ce de fapt echivala cu o acţiune menită a transforma Ţara Românească în paşalîc turcesc. Niciodată, în istoria acestei ţări nu se ivise o primejdie atît de mare pentru existenţa ei ca stat. Înscăunarea lui Mehmed putea însemna nu numai dispariţia instituţiilor tradiţionale ale ţării, care îi îngăduiau o evoluţie specifică, ci şi o puternică lovitură pentru existenţa etnică şi spirituală a poporului român. Dar primejdia era mare şi pentru vecinii săi şi chiar pentru o parte a Europei: ocuparea Ţării Româneşti de către Poartă ar fi creat posibilitatea constituirii unei baze de operaţii de unde armatele otomane ar fi pornit cu mai multă uşurinţă la cucerirea Moldovei şi a Transilvaniei, iar dispariţia acestora ar fi deschis larg calea spre inima bătrînului continent. În acest moment greu pentru ţara sa, Radu de la Afumaţi a pornit o acţiune decisă pentru apărarea ţării. Spre marele său merit, dînd dovadă de un caracter ferm, nelăsîndu-se impresionat nici de mărimea Imperiului otoman şi nici de succesele repurtate în ultimii ani de către oştile acestuia, el a insistat pe lîngă voievodul Transilvaniei şi pe lîngă braşoveni şi sibieni, a cerut ajutoare regelui Ungariei, demonstrîndu-le tuturor cît de mare era pericolul pe care-l reprezenta dispariţia ţării sale, socotită ca un avanpost în calea otomanilor. După ce a primit sprijinul solicitat a trecut iarăşi Carpaţii, în iunie 1522. Cetele repezite înainte de el, i-au surprins pe subaşii turci şi le-au tăiat capetele. Mehmed însuşi s-a refugiat la sud de Dunăre, „ca să mai gătească" şi reuşind să strîngă oastea din şapte sangiacaturi, a trecut iarăşi fluviul. O primă ciocnire a avut loc în satul Plaţa, iar la Alămăneşti, în Teleorman s-a dat o nouă luptă. Apoi, la Grumazi, a avut loc, cum menţionează piatra de mormînt „cel mai iute şi mai aprig din toate războaiele". Bătălia a ţinut toată ziua, înregistrîndu-se pierderi mari de o parte şi de alta. Victoria a fost obţinută pînă la urmă de Radu de la Afumaţi, Mehmed-beg scăpînd cu fuga, peste Dunăre. Urmărindu-l, domnul român a trecut cu o parte din oastea sa fluviul şi alte două lupte au avut loc la Nicopole şi la Şiştov.

Se părea deci că domnia lui Radu se consolidase. În august, însă, cînd domnul „nu avea grijă să se păzească cu străji despre turci, socotind că nu vor mai veni", Mehmed-beg şi-a făcut apariţia din nou, surprinzîndu-l pe domn. Radu a încercat să-l oprească la Gherghiţa, la Bucureşti şi la Slatina, dar a fost înfrînt de fiecare dată şi silit să se retragă dincolo de munţi. La 15 august se afla la Braşov, unde a reuşit o nouă regrupare de forţe şi la mijlocul lunii octombrie a trecut în Ţara Românească. La Rucăr a avut loc o nouă luptă, după care Radu a înaintat spre Bucureşti, lupta decisivă, dîndu-se, se pare, la Dridu (Didrih) în judeţul Ilfov. Încă odată, Mehmed-beg s-a văzut nevoit să se refugieze peste Dunăre şi pentru a treia oară Radu de la Afumaţi a ocupat scaunul domnesc. De data aceasta pentru o perioadă mai lungă.

Fraţi, dar adversari

Poarta nu se împăca cu gîndul că în Ţara Românească se afla un domn care reuşise să se menţină în scaun împotriva voinţei sale. De aceea, în cursul lunii aprilie 1523, şirul luptelor pentru tron a fost reluat. În primăvara acelui an, forţe otomane au adus cu ele un nou pretendent — Vladislav III. O parte dintre boieri s-au refugiat cu Radu în Transilvania, alţii s-au supus noului domn, care a încercat apoi să-i atragă şi pe pribegii de dincolo de munţi. În acest sens Vladislav a purtat tratative cu braşovenii, încercînd să obţină recunoaşterea lui şi de către regele Ungariei, ceea ce ar fi însemnat izolarea lui Radu de la Afumaţi. Nu era singurul motiv de îngrijorare pentru domnul pribeag. În vara anului 1523, pregătirile Porţii la graniţa Ungariei s-au intensificat şi o incursiune a azapilor (pedestraşi otomani care trăiau din prada de război) în Transilvania cu greu a putut fi respinsă. Preocupaţi de propria lor soartă, transilvănenii nu-l puteau ajuta pe Radu, iar domnia lui Vladislav III părea să se consolideze. Salvarea a venit tot din interiorul ţării. Nemulţumiţi de domnul impus de Poartă, boierii s-au răsculat pentru că „ei prea bine au cunoscut că le este vrăjmaş tuturor şi că are de gînd să le piarză capetele" şi l-au ales ca domn pe Radu Bădica, fiul lui Radu cel Mare, frate

bun cu Radu de la Afumaţi. Perspectiva domniei i-a făcut pe cei doi fraţi să se învrăjbească. În plus, Bădica se bucura de sprijinul boierilor Craioveşti, înclinaţi spre înţelegerea cu Poarta. De altfel, alegerea acestuia era astfel motivată într-o scrisoare trimisă de boierii munteni braşovenilor: „Şi ne-au dat (turcii) domn în Ţara Românească pe Vladislav voievod. Noi ne-am închinat lui ca să ne fie domn după lege. Dar puţină vreme am petrecut lîngă el şi am cunoscut prea bine că nu era vrednic să fie domn, pentru că nu era creştin, ci păgîn şi nebun şi vrăjmaş capetelor noastre".

În continuare, Bădica şi boierii cereau braşovenilor să nu-l sprijine pe Radu de la Afumaţi — solicitare pe care aceştia nu au luat-o în consideraţie. În consecinţă într-o altă scrisoare, Bădica se plîngea braşovenilor pentru fapta lor, arătîndu-le că nu trebuia să-l creadă pe Radu de la Afumaţi cînd îl acuza că i-a adus pe turci în ţară: „căci n-am încuibat pe turci în ţară, ci ei singuri au intrat, căci ei au intrat în alte ţări mai tari decît noi..." Justificarea pe care o încerca Bădica era dublată de ameninţarea că în cazul în care Radu de la Afumaţi nu va fi alungat „noi cu toţi ne vom închina turcilor şi ce are să fie apoi, să fie de sufletele noastre".

Se pare că starea de instabilitate din ţară nu convenea nici otomanilor. Cert este că, la sfîrşitul lunii decembrie 1523, Radu de la Afumaţi se afla din nou în scaun. Nu se ştie dacă între cei doi fraţi au avut loc lupte. Poarta s-a hotărît să-l elimine pe Bădica şi în acest scop l-a invitat pe acesta la Giurgiu sub pretextul de a-i da steagul de domnie. Ajunşi aici, în loc de steagul promis, el şi mare parte din însoţitorii săi au fost decapitaţi. Cu acest prilej, probabil (şi, poate, fără ştirea turcilor), Radu de la Afumaţi a ocupat din nou tronul, dar ţara era prea pustiită pentru a înlesni întreţinerea trupelor. Dovadă, faptul că Radu a cerut ajutoare de la Braşov şi Sibiu şi în acelaşi timp, i-a îndemnat pe transilvăneni să se concentreze la trecătorile munţilor, lăsîndu-şi astfel o cale de salvare. Ajutorul n-a sosit şi, la mijlocul lunii mai, 1524, Vladislav III, a venit cu ajutor otoman, l-a înfrînt şi l-a alungat dincolo de munţi. Pînă în septembrie acelaşi an, Ţara Românească s-a aflat din nou în stăpînirea lui Vladislav.

„Armistiţiu" cu sultanul

Înseşi împrejurările politice ale anului 1524 erau potrivnice planurilor lui Radu de la Afumaţi. Poarta înregistra noi succese militare în Europa. Soliman urmărea să cucerească Severinul, stăpînit de unguri şi alte cetăţi aflate pe Sava şi Drava. În felul acesta, posibilitatea de mişcare a armatelor otomane pe Dunăre nu mai putea fi stînjenită de nimeni. După căderea Belgradului, cucerirea cetăţii Buda, capitala regatului maghiar reprezenta o etapă importantă în drumul spre centrul Europei. Înscăunarea lui Vladislav III se înscria deci în cadrul acestor planuri. Dîndu-şi seama de pericolul care ameninţa propriul său regat, Ludovic, regele Ungariei, a cerut voievodului Transilvaniei, Ioan Zapolya, să dea ajutorul necesar lui Radu de la Afumaţi. Cu sprijinul acestuia, în septembrie, Radu era din nou domn şi se afla în cetatea de scaun de la Tîrgovişte.

Soliman era însă un politician prea abil pentru a nu-şi da seama că pe scaunul Ţării Româneşti nu mai putea fi impus un domn pe placul lui. Timp de trei ani, Radu de la Afumaţi, dovedise, prin dîrzenia şi tenacitatea lui, că reprezintă o primejdie pentru planurile politice şi militare ale Porţii. De aceea, otomanii şi-au schimbat brusc atitudinea şi s-au grăbit să-l recunoască domn, cu condiţia ca şi acesta să recunoască suzeranitatea Porţii. Cum o asemenea recunoaştere nu însemna şi ruperea relaţiilor cu puterile creştine, Radu, fiind convins că nu poate domni şi fără asentimentul Porţii, a acceptat. În decembrie, el s-a înfăţişat sultanului la Adrianopole. Peste puţin timp, relata braşovenilor împrejurările în care fusese recunoscut de turci: „Am mers la Poarta turcească şi am stat de faţă cu împăratul turcesc şi toţi domnii ţării turceşti. Şi-mi dărui întîi Domnul Dumnezeu, după aceea şi împăratul turcesc mie domnia română şi iar m-am întors la domnie cu viaţă şi sănătate împreună cu toţi boierii veri cîţi au fost cu mine şi m-am aşezat în tronul şi domnia română. Să dea Dumnezeu viaţă, sănătate şi ispăşire de către păgîni domniei voastre şi de către vrăjmaşii legii creştine şi nouă aşişderea".

Închinarea lui Radu nu trebuie considerată ca o abdicare de la vechea sa linie politică. Împrejurările, însă, impuneau o acţiune prudentă într-o vreme în care Veneţia îşi plătea cu bani liniştea, iar Germania răscumpăra pacea sultanului cu 30 000 ducaţi. Severinul şi cetăţile de pe Drava şi Sava căzuseră în stăpînirea otomanilor, deschizînd drumul acestora, spre Buda.

Campania pentru supunerea Ungariei cerea, însă, pregătiri militare deosebite şi Soliman nu-şi putea mişca oştirile în anul 1525. Aşadar, un an de răgaz pentru domn, dacă nu s-ar fi ivit încă doi pretendenţi şi ...eternul Vladislav III. Pretendenţii au fost eliminaţi cu uşurinţă, dar Vladislav a reuşit (chiar dacă nu l-a putut alunga pe Radu din ţară), să emită în aprilie, în mai-iulie şi în august, acte ca domn al Ţării Româneşti. În cele din urmă a fost prins şi decapitat de Radu, care din septembrie 1525 a domnit fără întrerupere pînă la sfîrşitul anului 1528.

Din nou în viltoarea luptei antiotomane

Odată reglementată problema domniei, Radu s-a hotărît să rezolve conflictele interne. În primul rînd, cu boierii Craioveşti, cei care, prin politica lor, îi provocaseră atîtea necazuri. Prilejul s-a oferit mai curînd decît se aştepta. Murindu-i soţia la sfîrşitul anului 1525, el a cerut-o în căsătorie pe Ruxandra, fiica

(Continuare în p. 12)

În zilele furtunoase ale anului 1848

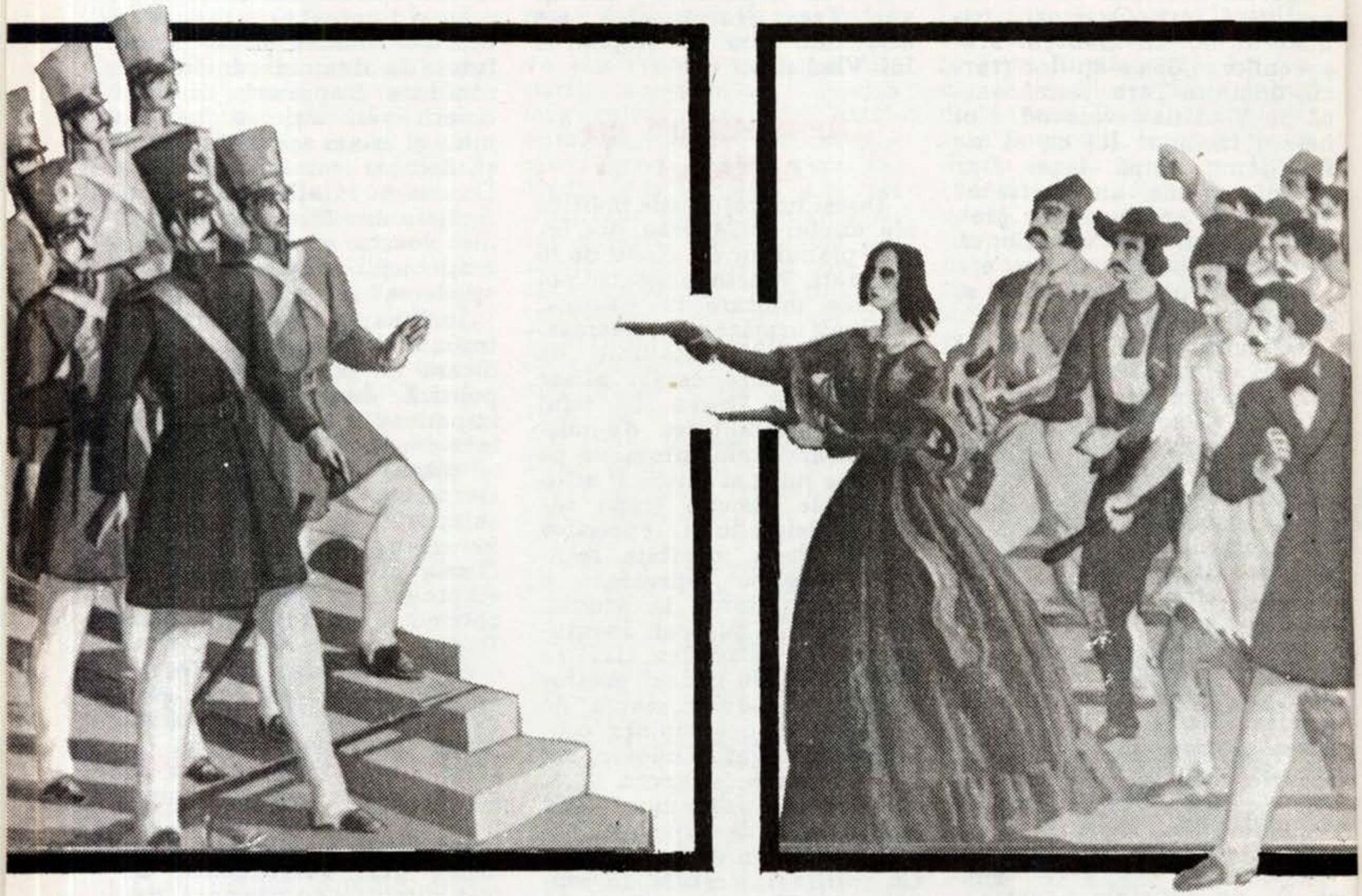

„O ROMÂNĂ ÎMPOTRIVA VÎNZĂTORILOR"

GH. T. IONESCU

La 13 iunie 1848, domnitorul muntean Gh. Bibescu, nemaiputîndu-se împotrivi forţelor revoluţionare, a trebuit să abdice. Dar forţele contrarevoluţionare n-au depus armele. Reprezentanţii reacţiunii, cîştigînd de partea lor pe coloneii I. Odobescu şi I.Solomon, au organizat un complot prin care urmăreau înlăturarea, cu ajutorul armatei, a guvernului provizoriu ce preluase puterea după înlăturarea domnitorului. Pentru punerea în practică a planului său, reacţiunea avea nevoie de un pretext care să nu deştepte nici o suspiciune. Trebuia acţionat rapid şi prin surpriză. Colonelul I. Odobescu, în calitatea sa de şef al armatei, a cerut guvernului să primească în „vizită de reprezentaţie" pe ofiţerii din garnizoană, aceştia dorind „a complimenta guvernul".

Patru baricade în apărarea guvernului

În ziua de 19 iunie, complotiștii au intrat în palat, fără a da naștere la vreo bănuială. Spre a fi mai siguri de reușită au avut grijă să aducă în apropiere o subunitate de 400 soldați, aflată sub comanda colonelului I. Solomon și gata în orice clipă să intre în acțiune. „Complimentarea" urma a se face la ora 12. Dar „complimentatorii" nu au venit decît la 12.15. Ajunși în sala de ședințe, unde se aflau strînși membrii guvernului, Odobescu i-a declarat pe cei prezenți arestați, în timp ce unitățile comandate de Solomon au pătruns în palat, cu baioneta la armă. În ciuda tuturor măsurilor luate de complotiști, faptul a devenit în scurt timp cunoscut în oraș. În învălmășeala provocată, cîțiva dintre cei aflați în sala de ședințe, între care, se pare și Bălcescu, dar și unii amici ai guvernului veniți să asiste la ceremonia „complimentării", au coborît la parter, au sărit pe ferestre și au alergat să dea alarma prin tragerea clopotelor. „În mai puțin de cinci minute, curtea palatului" s-a umplut de oameni.

Înarmată cu ce avea la îndemînă, mulțimea, al cărei număr creștea, n-a putut elibera imediat pe arestați. Masele se pregăteau pentru o a doua încercare, cînd, la ordinul colonelului Solomon, trupa a tras în plin și au căzut primii morți și răniți. Uimiți că se trage în „carne", cei adunați au pierdut pentru un moment curajul și au dat înapoi. Dar tocmai atunci, o femeie de un curaj fără margini a schimbat cu totul desfășurarea evenimentelor.

„În minutele aceste — scria corespondentul **Gazetei de Transilvania** — văzurăm o eroină strecurîndu-se prin mulțime, armată cu două pistoale și strigînd: «Curaj copii, moarte trădătorilor!». Ea venea pe Podul Mogoșoaei și înainta la palat. Mulțimea electrizată, văzînd curajul acestei române, se înfierbîntă și repetă: «Moarte vînzătorilor!» Însă, vînzătorul strîmtorat din toate părțile, se trase în fugă cu soldații, alergă la cazarma nouă, luă, prin mîini de soldați, tunurile și, împreună cu ele, se traseră la cazarma veche și se închiseră [...]
Cine este această eroină? Este d[oamna] Anica, soția domnului Nicolae Ipătescu, o română ce poartă arma ca orice bărbat. Guvernul era acum mîntuit; pompierii se aduseră în apărarea lui și popolul făcu împrejur patru baricade spre a înfrîna vreo nouă năvală...".

Intervenția curajoasă a Anei Ipătescu[1] a avut un puternic ecou în țară și străinătate. Într-o scrisoare către N. Bălcescu, A.G. Golescu arăta: „Fapta d-nei Ipătescu dă un luciu și un interes nespus cauzei noastre; toate gazetele din Viena au descris această faptă și vreo 40 000 exemplare, foi volante, s-au tipărit cu această faptă antică, spre formarea moralului popolului din Viena". Într-o capitală în care de curînd (13 martie 1848) se întronase, de asemenea, regimul liberal[2], evenimentele de la București au fost primite cu deosebit interes.

Frumoasă, energică și deosebit de inteligentă, stăpînă pe acțiunile sale, cum se arătase în toată viața, Ana Ipătescu s-a impus în fața mulțimii care, admirîndu-i curajul, s-au înflăcărat la îndemnurile sale și, cu toate că s-a tras iarăși, poporul a eliberat intrările și a despresurat palatul. Guvernul a fost eliberat, iar Ana a devenit o eroină necontestată a revoluției de la 1848.

Circ-serdarul și mama vitregă

Participarea Anei Ipătescu la acest episod al revoluției a fost prezentată de unii istorici din trecut ca un fapt născut dintr-o întîmplare, ca o extravaganță din partea unei femei înflăcărată de dorința de a se face vîlvă în jurul persoanei sale. Dacă i s-ar fi cunoscut trecutul, mediul în care a trăit, s-ar fi văzut, însă, că prezența ei pe baricadele revoluției n-a fost o simplă „extravaganță" feminină, ci un rezultat al influenței sociale, o acțiune izvorîtă din convingere, din atașamentul față de ideile revoluției.

Deoarece nu s-a știut nimic despre trecutul ei dinainte de revoluție și pentru că la acea vreme era soția pitarului, mai apoi serdarului, Nicolae Ipătescu, iar în relatările evenimentelor din ziua de 19 iunie, numele ei a fost însoțit de termenii reverențioși de „doamna" sau „cocoana", s-a crezut că, la origine, Ana ar fi aparținut boierimii. Dar nici ea nici soțul ei n-au fost legați de boierime, ci de burghezia în ascensiune, spre puterea politică.

Ana s-a născut în 1805, în mahalaua Olarilor din București. A fost fiica lui Athanasie cîrc-serdarul Ghiulerasă și a Catincăi, care au avut mai mulți copii, dintre care mai cunoaștem două fete, pe Marghioala și Nița. Pînă prin 1814, tatăl Anei a reușit să agonisească ceva avere, ocupîndu-se cu negoțul și cu ținerea unei cafenele. La 4 mai 1814 a devenit proprietarul unei case cu „acareturi" și cu „două prăvălii pe podul Tîrgului de Afară" (Calea Moșilor de azi), tot în mahalaua Olarilor. Athanasie cîrc-serdarul a fost căsătorit de două ori: prima dată cu Catinca, al cărei nume de fată nu i-l cunoaștem, a doua oară cu o Safta, care mai fusese căsătorită și adusese la venirea în casa noului soț, un copil, Radu, ce se va bucura de atenție în „diata" (testamentul) pe care Athanasie o va face la moartea sa. Safta a mai avut o fiică, măritată cu arendașul moșiei Ciorani.

Viața dusă de Ana în casa tatălui, cu o mamă vitregă, nu a fost ușoară. Mai bine n-a dus-o nici lîngă mama bună cu care a continuat să mai

---

[1] Din cercetările mele rezultă că forma corectă a numelui nu este **Ipătescu** ci **Ipatescu** așa cum au iscălit în toate ocaziile membrii familiei, chiar și Ana. Am lăsat totuși în acest articol numele de Ipătescu, deoarece el a fost larg folosit în istoriografia noastră, ca și în documentele vremii — **n. a.**

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 12/1973.

stea o vreme, îndurînd sărăcia, căci Catinca, după despărţirea de soţul ei, nu a reuşit să-şi mai refacă viaţa.

În 1828, tatăl Anei a căsătorit-o cu Ivancea Dimitriu, care se ocupa în special cu arendăşia, între altele avînd în arendă moşia Gurbăneşti din Ilfov; soţul a făcut Anei o viaţă imposibilă.

Uşurinţa cu care cîrc-serdarul a căsătorit-o fără a ţine seama de dorinţa fiicei şi că omul cu care o însoţea mai fusese însurat, se va fi datorat şi antipatiei născute între fiică şi mama sa vitregă. Despărţirea a venit repede (1831), dar Ivancea i-a pus mîna pe zestre şi pentru reluarea ei, Ana a purtat un dîrz proces.

Cam în acelaşi timp cu desfăşurarea divorţului, Athanasie cîrc-serdarul s-a îmbolnăvit de holeră şi, pe la începutul lui august a murit. Înainte de a muri, el şi-a făcut „diata", pe care a depus-o, împreună cu alte bunuri, în nişte lăzi depozitate la biserica Olarilor. Aceste bunuri au intrat în grija unui anume Athanasie Nicolau care îl ajutase pe răposat în treburile cafenelei ce o avusese şi care pretindea că ar fi ruda cîrc-serdarului. Prin acţiuni „meşteşugite" şi prin „viclene" legături, Nicolau a obţinut, din partea Judecătoriei de Ilfov, recunoaşterea lui ca epitrop al minorei Marghioala şi al averii decedatului.

Cum se vede, în faţa Anei se ridicau mereu noi greutăţi. Pe lîngă procesul contra fostului soţ, Ivancea Dimitriu, ea a deschis un altul împotriva lui Nicolau, despre care spunea că nu-i „nici al noulea neam". În aceste procese, Ana a dovedit o mare energie şi dîrzenie.

Ipăteştii în mişcarea paşoptistă

La jumătatea anului 1832, Ana s-a căsătorit cu pitarul Nicolae Ipătescu. Era şi el arendaş, dar şi funcţionar al statului la Departamentul Visteriei, ajungînd mai tîrziu serdar.

Aparţinea şi el aceleiaşi burghezii tinere, în formare, luptătoare pentru o viaţă nouă, atrasă de ideile revoluţionare care prinseseră trainice rădăcini în ţară. În mijlocul acestei familii a putut Ana să ajungă la o limpezire a ideilor sale.

Ipăteştii au fost prezenţi în mişcarea paşoptistă, iar după instalarea guvernului provizoriu au primit şi misiuni oficiale. Nicolae, de pildă, a fost membru al Comisiei pentru Garda naţională din sectorul „Vopseaua galbenă", iar fratele său Grigore în cel denumit „Vopseaua neagră". Amîndoi au iscălit declaraţia-angajament din 10 august 1848, recunoscînd locotenenţa numită de Suleiman-paşa. Grigore a mai făcut parte şi din Sfatul orăşenesc. După înăbuşirea revoluţiei, printre cei arestaţi se aflau şi fraţii Nicolae şi Grigore Ipătescu. Prin decretul din 25 septembrie 1848, iscălit de Fuad-efendi — comandantul trupelor otomane — şi caimacamul Constantin Cantacuzino, s-a hotărît exilarea lor, subliniindu-se că de ar îndrăzni vreunul să calce dispoziţia şi să se reîntoarcă în ţară, „să se aresteze şi să se pedepsească după toată străşnicia legilor".

Soţul Anei a fost dus la Braşov, cu grupul exilaţilor români, care aveau în frunte pe Ioan Eliade-Rădulescu. Tot acolo a fost trimis şi Grigore Ipătescu. De la Braşov exilaţii au fost trimişi la Constantinopol şi Brussa. Rămasă singură în ţară, Ana a trăit în nesiguranţă, putînd fi oricînd inclusă pe lista acelora care erau obligaţi să treacă prin faţa „înaltei curţi criminaliceşti", înfiinţată pentru judecarea fruntaşilor revoluţiei. Pe la sfîrşitul primăverii lui 1849, ea s-a hotărît să plece să-şi viziteze soţul. După multe eforturi, a reuşit să obţină aprobarea autorităţilor, eliberîndu-i-se un paşaport de ieşire din ţară şi, probabil, şi permisiunea reîntoarcerii soţului, căci la sfîrşitul călătoriei au revenit, posibil împreună, acasă. La 20 mai 1849, cîrmuirea judeţului Brăila a trecut-o pe lista pasagerilor veniţi în port de la Bucureşti, spre a merge la „Ţaligrad", avînd paşaportul statului cu nr. 82. Nu ştim cît a stat în Turcia şi nici cînd s-a întors în ţară, dar, la 13 septembrie 1850, Secretariatul Statului comunica Departamentului din Lăuntru că „din înaltă poruncă", Cîrmuirea Brăilei urma să lase slobodă venirea serdarului Nicolae Ipătescu. Cîteva zile mai tîrziu, la 22 septembrie 1850, Poliţia Capitalei încunoştiinţa Departamentul din Lăuntru că serdarul Nicolae Ipătescu, „unul din cei ce au luat parte la trecutele evenimente", s-a întors în Capitală şi că îl ţinea sub supraveghere.

Nicolae şi soţia sa au dus apoi o viaţă retrasă. La un moment dat, au primit vestea tristă a morţii lui Grigore Ipătescu, rămas la Brussa, în Asia Mică. Nu ştim cînd s-a întîmplat acest lucru, poate prin martie 1852; în urma lui Grigore a rămas un fiu, numit tot Grigore, care va ajunge general, şi care va comanda o divizie în războiul independenţei din 1877-1878.

Nicolae Ipătescu a murit în 1869, la 25 ianuarie, în vîrstă de 65 ani. Puţin mai tîrziu, în 1875, la 13 martie, cum ne arată actul de deces din 14 martie 1875 s-a stins din viaţă şi Ana, „în casa sa din suburbia Olari, strada Cuviosului [astăzi strada general Gr. Ipătescu] nr. 3". Nu ştim unde a fost înmormîntată. Ea ceruse să fie înhumată la mănăstirea Pasărea, dar acolo nu se găsesc urme ale mormîntului respectiv. Despre Nicolae, s-a spus că ar fi fost înmormîntat în cimitirul Belu din Bucureşti, dar şi aici investigaţiile făcute de Muzeul de Istorie al Municipiului Bucureşti n-au dus decît la identificarea mormîntului generalului Gr. Ipătescu.

Astăzi, la împlinirea a o sută de ani de la moartea ei, ne amintim cu emoţie de acţiunea dîrză şi curajoasă a luptătoarei paşoptiste Ana Ipătescu.

POPA RADU ȘAPCĂ, luptător pentru libertate

Prof. dr. docent GEORGE POTRA

A fost una din figurile pe care istoria noastră le-a înregistrat la timpul cuvenit, iar cu vremea gîndurile și faptele lui au intrat în legendă, mai cu deosebire în județele din Oltenia și în special în județul Romanați, pe plaiurile căruia a văzut lumina zilei și a activat o bună parte din viața sa.

Desen de Cristina Călinescu

Alăturîndu-se cu trup și suflet marii pleiade a conducătorilor revoluției de la 1848, ca Nicolae Bălcescu, Ioan Eliade-Rădulescu, Gheorghe Magheru, frații Golești și alții, preotul Radu Șapcă a fost acela care a ridicat la luptă gloatele satelor dunărene dornice a scăpa de clacă, rușfeturi și de toate dările și dijmele. După cum spunea scriitorul Petre Pandrea cu cîțiva ani în urmă: „Popa Șapcă a fost un orator cu dublul magnetism al sincerității și al personalității din născare, devenit exponent în revoluția iluministă. A fost Dantonul pașoptismului valah". Și cu toate acestea, în afară de tradiția populară care i-a înregistrat gîndul și fapta în nenumărate refrene: „Popa Șapcă scapă pe țărani de clacă", **ori** „Foaie verde, foaie lată/, Să trăiască Popa Șapcă / Foaie verde, foi de tei / Popa Șapcă din Celei / Cu Goleștii cîte trei / Și Eliade cu ei"; **zic, în afară de tradiția populară, documentele timpului n-au consemnat suficiente informații în legătură cu activitatea și persoana sa. Poporul, însă, prin cîntecele sale purtate din loc în loc, i-a răspîndit și poate chiar exagerat acțiunile, tocmai prin faptul că provenea din clasa de jos, a țărănimii.**

Era un om înalt, lat în umeri, voinic, curajos în toate acțiunile lui, care captiva mulțimile prin vorbele de speranță și încurajare pe care le rostea.

Un discurs neobișnuit

Radu Șapcă s-a născut în comuna Celei (vechea așezare romană Malva), în 1795. După unii cercetători „se trăgea dintr-o familie de țărani, gospodari, cinstiți, buni creștini". Așa cum rezultă din două catagrafii ale Episcopiei Rîmnicului, din 1841 și 1845, se vede, însă, clar că Radu Șapcă era fiul preotului Tudor Șapcă.

Nu-i cunoaștem copilăria și adolescența. Școală unde să învețe nu exista pe vremea aceea nici la Celei nici în comunele dimprejur. Presupunem că a deprins cîteva buchii pe lîngă tatăl său, precum și unele cîntări și rugăciuni. Avea un glas frumos, ceea ce i-a determinat pe părinții săi să-l facă preot. În 1818, episcopul Galaction l-a hirotonisit preot (Cartea de hirotonie, nr. 300) la biserica de lemn, cu hramul Sf. Nicolae, din satul de țărani clăcași Racovița, situat pe moșia familiei Bibescu, la vreo 36 km nord-vest de Caracal. În 1835, a fost transferat la biserica din Celei. De la această dată și pînă la 1848, a rămas preot în comuna Celei, în mijlocul clăcașilor mănăstirești, pe care-i vedea în toate nevoile și necazurile lor zilnice.

Auzind că la București și în alte localități ale țării se pregătea o revoluție care să răstoarne nedreapta orînduire, Popa Șapcă a căutat să ia legătură cu unii conducători din Oltenia (maiorul Christian Tell, Gh. Magheru, ispravnicul județului, căpitanul Nicolae Pleșoianu, comandantul companiei din Islaz) și în special cu cei din București, spre a se dumeri asupra țelurilor urmărite. Aflînd că noul proiect de constituție cuprindea multe lucruri interesante și mai ales punctul 13, prin care se cerea eliberarea și împroprietărirea țăranilor clăcași, el a intrat direct în acțiune.

În satul său și în cele dimprejur a lămurit și a pregătit pe învățători și pe preoți, dar mai cu seamă pe țăranii dornici de libertate și de o bucată de pămînt care, prin muncă, să le asigure existența familiilor lor. Cînd momentul revoluției a sosit, el i-a convins pe conducătorii din București că locul cel mai indicat pentru declanșarea acțiunii (ferit de ochii autorităților centrale, precum și de armata domnitorului Gh. Bibescu) era satul Islaz, din apropierea Dunării. De aici, la un caz de forță majoră, conducătorii revoluționari ar fi putut trece ușor dincolo de graniță. Și astfel, pe căi directe sau lăturalnice, o serie de fruntași revoluționari din București, Giurgiu și din diferite localități ale Olteniei s-au îndreptat într-acolo cu o zi-două mai devreme de termenul fixat.

La 9 iunie 1848, pe cîmpia de la Islaz[1], unde erau adunați mii de țărani, cîteva unități militare și o serie de fruntași din București și Oltenia, în fața unui altar improvizat, Radu Șapcă, asistat de alți doi preoți, a rostit o rugăciune, de fapt un discurs politic, în care spunea printre altele: „Izbăvește și sloboade pe tot cel ce suferă. Înalță și însuflețește poporul acesta, care moare, ca să facă să trăiască asupritorii săi. Scapă-l de abuzul ce se face cu instituțiile [...], scapă-l de abuzul clăcii, de infama iobăgie[...], de corvoada drumurilor și a șoselelor [...], de orice silnicie și nedreptate...".

În fața mulțimii adunate, s-a citit proiectul de constituție, care de atunci s-a numit **Proclamația de la Islaz.** Într-o înflăcărare unanimă s-a constituit primul guvern provizoriu, format din Ioan Eliade-Rădulescu, Christian Tell, Ștefan Golescu, Nicolae Pleșoianu și Radu Șapcă. Prima acțiune a acestuia a fost adresa trimisă domnitorului Gh. Bibescu, în care se arăta că poporul român s-a ridicat la revoluție, fiind „desnădăjduit de lungile sale suferințe", cerîndu-i „să asculte glasul patriei", „dorința națională" și să aprobe Constituția, „care este întemeiată pe vechile noastre legi și obiceiuri".

În fruntea a mii de oameni, guvernul provizoriu a pornit din Islaz și, într-o atmosferă de mare entuziasm, a trecut prin Caracal, Craiova, Slatina și celelalte localități, și a ajuns la București.

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1968.

Perfidia mitropolitului Neofit

Un lucru rămîne de precizat: ce activitate a desfășurat Popa Șapcă în cele trei luni cît a durat conducerea revoluționară?

Din cele consemnate documentar aflăm prea puțin. Normal, ar fi trebuit să primească un post important în raport cu activitatea lui desfășurată pînă la 9 iunie 1848, mai ales că făcuse parte din primul guvern provizoriu constituit la Islaz. Cînd însă acest guvern a căpătat o altă formă la București, Popa Șapcă n-a mai făcut parte din el, căci fiind față bisericească nu i se putea încredința o slujbă civilă superioară. Egumen, la una din mănăstirile mai importante ale Olteniei, iarăși nu putea fi, deoarece, nu era călugăr, ci preot cu soție și copii. Și atunci prin Decretul nr. 282, din 15 iulie 1848, al guvernului provizoriu, semnat în primul rînd de mitropolitul Neofit și apoi de ceilalți membri ai acestuia, Radu Șapcă a fost numit năstavnic (administrator) la mănăstirea Sadova din Oltenia, pentru că „a dovedit prin fapte că cunoaște că misia cea adevărată a unui ministru [slujitor]... este a chema popoarele spre lumină, spre dreptate și frăție" și fiindcă „a binemeritat în ziua de 9 iunie".

A doua oară întîlnim oficial numele lui Popa Șapcă la data de 16 august 1848, cînd comisarii județului Romanați, la cererea ce li s-a făcut, au recomandat Departamentului din Lăuntru ca membri pentru Constituantă mai multe persoane, care, după convingerea lor, corespundeau „la dorințele și cererile nației". Printre aceștia a fost recomandat și preotul Șapcă.

De la 11 iunie pînă la 13 septembrie 1848, puterea revoluționară a izbutit să conducă și să stăpînească țara timp de trei luni, pînă cînd forțele reacționare au adus oștiri turcești și țariste care au înăbușit revoluția. O bună parte din conducători au fost arestați, iar alții au fugit peste hotare. Căimăcămia și toate autoritățile în subordine — sub influența armatelor de

ocupație — au dat ordine peste ordine pentru prinderea acelora care avuseseră un rol oarecare în ridicarea maselor.

La 27 septembrie 1848, prin adresa înaintată Departamentului din Lăuntru, mitropolitul Neofit cerea să se poruncească ocîrmuirii județului Dolj să aresteze, printre alții, pe preotul Radu Șapcă, din Celei, „cel ce întîi a binecuvîntat steagurile revoluționare la satul Islazul, și carele de către desființatul guvern revoluționar s-a și orînduit igumen la mănăstirea Sadova, din județul Dolj, în locul legiuitului igumen ce se afla acolo, spre recunoștință că luase parte la acele turburări". În adresă se afirma că Popa Șapcă a fost orînduit egumen, fapt neadevărat, fiindcă în decretul amintit mai sus, semnat tot de el, îl menționează ca năstavnic. După instrucțiunile date, preotul Radu Șapcă și ceilalți slujbași ai bisericii trebuiau să fie aduși la episcopie, iar aceasta să-i trimită sub pază de dorobanți la mitropolie, „spre a se urma cu dînșii după chibzuiala hotărîtă de înalta stăpînire".

Inconsecvența politică și morală a mitropolitului Neofit manifestată de atîtea ori și condamnată de toți patrioții contemporani, se vede limpede și din actul de mai sus.

Dorobanții ocîrmuirii au cercetat mănăstirea Sadova și împrejurimile, dar pînă la 14 octombrie 1848 n-au putut da de urmele preotului Radu Șapcă. De aceea Neofit a cerut să fie căutat și în satul Celei. Serdarul Ioan Gigîrtu, ocîrmuitorul județului Romanați, a anunțat, la 19 octombrie 1848, Departamentul din Lăuntru că Șapcă a fost arestat la Celei și la 29 octombrie l-a trimis — bineînțeles sub pază de dorobanți, din post în post — la București. Acolo, după o scurtă și formală cercetare, a fost băgat în arestul mitropoliei.

Un proces verbal încîntător

Acest arest, însă, nu era considerat un loc prea sigur de către reacțiune. La 11 noiembrie 1848, generalul țarist Lüders a cerut căimăcămiei ca imediat „preotul Șapcă, carele a luat lucrativă împărtășire la neorînduielile urmate" să fie predat generalului maior Daniilevschi, comandantul militar al Capitalei, spre a fi ținut sub arest în mănăstirea Văcărești, unde se aflau mulți foști participanți la revoluție. Ordinul s-a executat în aceeași zi.

Arestații politici de la Văcărești fuseseră împărțiți în trei categorii, după gravitatea vinei ce li se imputa. Popa Șapcă și alți 51 făceau parte din prima categorie ca și Enric Winterhalder, din a cărui corespondență către C. A. Rosetti aflăm că regimul deținuților era destul de aspru. Cu toate că celulele aveau gratii de fier la ferestre, „în fiecare din ele se afla un gardian de pază; afară la ușă altul cu pușca plină, la scară alți doi asemenea, împrejurul mănăstirii un cordon". Închisoarea, însă, în loc să-i demoralizeze pe prizonieri, i-a călit pe cei mai mulți, care au devenit „mai buni cetățeni, mai hotărîți republicani".

Arestații politici de la mănăstirea Văcărești erau curajoși și plini de speranțe. Ei sperau că în curînd va sosi ziua „cînd aurora libertății va însufleți tot globul" și atunci va fi peste tot „zi și lumină și domnia tenebrelor va fi trecut pentru totdeauna".

În interogatoriile ce li s-au luat, mulți au dat răspunsuri dîrze și pline de curaj, fără a se lăsa intimidați de amenințări. Dintr-o scrisoare a Feliciei Racoviță (Golești, 26 februarie 1849) către unchii ei Ștefan și Nicolae Golescu aflăm că „procesul verbal al lui Popa Șapcă este încîntător", ceea ce înseamnă că a avut o atitudine demnă și curajoasă în fața anchetatorilor. La fel au procedat Ion Voinescu, Scarlat Turnavitu, poetul Constantin Catina (mort în închisoare) și alții.

Cei găsiți fără vină (foarte puțini), după întocmirea procesului verbal au fost lăsați în libertate. Popa Șapcă, împreună cu ceilalți, a fost ținut în închisoare aproape nouă luni, pînă în primele zile ale lunii iulie 1849, cînd domnitorul Barbu Știrbei a primit firman din partea sultanului ca toți cei care s-au făcut vinovați de participarea activă la revoluție și mai erau încă în țară, desigur arestați, să fie expulzați. În categoria aceasta a intrat și Popa Șapcă, menționat în listă pentru a fi trecut peste hotare.

Drept urmare, la 8 iulie 1849 Popa Radu Șapcă a fost escortat pînă la Dunăre și de acolo dat pe mîna autorităților turcești, să-l ducă pînă la Muntele Athos, unde trebuia să-și ispășească surghiunul, fiind față bisericească.

Ultimul dar făcut patriei

În timpul exilului a suferit mult. Din corespondența celorlalți emigranți români și în special din aceea a lui Gr. Serrurie și Alex. Cristofi aflăm multe știri interesante referitoare la Popa Șapcă și la „suferința acestui infortunat [nenorocos] bătrîn între căuzașii cinstiți d-aici".

În toamna anului 1853 a început războiul Crimeii. Urmărindu-se scopuri politice, li s-a permis emigraților să părăsească Brussa și Constantinopolul și să se apropie de linia Dunării, la Șumla, Rusciuc și alte localități. Unora dintre ei, cu aprobarea Porții și a domnitorului Barbu Știrbei, li s-a dat voie să se întoarcă în patrie. Emigrații au căutat să se apropie cît mai mult de țară, pentru ca atunci cînd va fi momentul favorabil și vor căpăta autorizația de a intra, să poată face acest lucru cît mai repede.

Popa Radu Șapcă a izbutit să ajungă și el la Șumla[1], unde Omer-pașa, comandantul suprem al armatelor turcești, își stabilise cartierul general. Aici s-a întîlnit cu Ștefan Golescu, care l-a sfătuit să meargă cu el în țară, deoarece fusese dată amnistie pentru toți românii emigrați. Preotul a rămas însă pe loc, rugînd pe Eliade și pe alții să intervină a i se da un pașaport de liberă mergere în patrie. Cu toate intervențiile care s-au făcut în acest sens, nu s-a izbutit nimic. În noiembrie 1854, a venit la Rusciuc, unde își mutase Omer-pașa sediul, sperînd să obțină aprobarea să intre în țară.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6/1973.

La 1 ianuarie 1855, situaţia era aceeaşi, de aşteptare, după cum aflăm dintr-o scrisoare a lui Niţă Magheru către unchiul său, generalul, în care spunea că preotul Şapcă suferea mult, fiindcă „şi cerul şi oamenii îl gonesc", neinteresîndu-se de soarta lui.

În vara anului 1855, noul vizir a trecut prin Rusciuc şi domnitorii Moldovei şi Ţării Româneşti (Grigore Alex. Ghica şi Barbu Stirbei) au venit să-l salute. Cu această ocazie, preotul l-a rugat pe Barbu Ştirbei să-i dea voie să se întoarcă în ţară. Domnitorul a răspuns afirmativ şi la scurtă vreme după întoarcerea la Bucureşti, a anunţat autorităţile în drept că Popa Şapcă era liber a intra în ţară. Nicolae Kretzulescu, în calitate de ministru din Lăuntru, a ordonat cîrmuirii judeţului Romanaţi să lase acestuia „intrarea în principat slobodă".

Popa Şapcă a debarcat la Turnu-Măgurele, după cum rezultă din raportul cîrmuirii judeţului Teleorman. Şi astfel, exact după şapte ani (9 iunie 1848-9 iunie 1855) de la începerea revoluţiei de la Islaz, s-a terminat lunga şi greaua pribegie a acestui preot: la 18 iunie 1855, el s-a întors la Celei, în comuna sa, între membrii familiei, rude şi între toţi poporenii care îl aşteptau cu nerăbdare şi dragoste.

Timp de cîţiva ani, nu avem nici o informaţie despre el. Ştim apoi, că în noiembrie 1863, din iniţiativa lui D. Bolintineanu, a fost numit administrator al mănăstirii Hotărani, în apropiere de Caracal. La numai o lună după această dată, a primit aceeaşi funcţie la mănăstirea Cozia. Administratorii mănăstirilor secularizate primeau un salariu de 1 000 lei lunar. Printr-un raport, purtînd data de 1 august 1864 şi adresat ministrului Cultelor, Radu Şapcă arăta că se mulţumea doar cu 500 lei, restul de bani oferindu-i „iubitei mele patrii române". Era un gest semnificativ din partea celui care îşi jertfise atîţia ani pentru progresul patriei sale.

În 1876, îl întîlnim ca administrator la mănăstirea Brîncoveni. La 3 iulie, acelaşi an, a încetat din viaţă, fiind înmormîntat în cimitirul mănăstirii. O placă modestă de marmură, roasă de vînt şi ploi, arată şi azi locul unde se odihnesc osemintele acestui statornic slujitor al patriei.

VITEAZUL RADU DE LA AFUMAŢI

(Urmare din p. 5)

lui Neagoe Basarab, rudă deci cu Craioveştii. Cum se ştie, Neagoe era fiul lui Pîrvu Craiovescu. În felul acesta, verii soţiei lui Radu deveneau sprijinitorii politicii sale interne şi externe. Cererea lui a fost acceptată, dar a provocat reacţia lui Ştefăniţă, domnul Moldovei, căruia îi fusese promisă Ruxandra de însuşi Neagoe Basarab. Pînă la urmă s-a mulţumit să ia de soţie pe ... Stana, sora mai mare a Ruxandrei. Rivalităţile dintre cei doi voievozi au avut loc în 1526, anul dezastrului de la Mohács, unde, la 29 august armata maghiară a fost înfrîntă, regele Ludovic II căzînd în această luptă.

Deşi avea pe fiul său trimis la Poartă ca ostatec, Radu n-a ezitat să colaboreze cu forţele creştine. Din păcate, însă, oastea recrutată în Transilvania sub comanda voievodului Ioan Zapolya, care urma să treacă munţii Carpaţi şi împreună cu cea a Ţării Româneşti să atace în sudul Dunării spre Sofia, tăind în felul acesta comunicaţiile armatei otomane ce opera în Ungaria, n-a sosit. Voievodul Transilvaniei, visînd el însuşi tronul Ungariei a acţionat în aşa fel, încît cei 40 000 oameni ai săi nu s-au aflat nici pe cîmpul de luptă de la Mohács şi nici în Ţara Românească. Zapolya, însă, avea un adversar periculos în persoana lui Ferdinand de Austria, fratele lui Carol Quintul şi rudă cu Ludovic II, care revendica şi el coroana Ungariei. Aşa s-a făcut că la sfîrşitul anului 1526 s-au încoronat doi regi ai Ungariei: Ferdinand I şi Ioan Zapolya. În conflictul dintre ei, Radu a luat, la început, partea lui Zapolya, care a fost însă înfrînt şi silit să se refugieze în Polonia. Cînd Zapolya a revenit cu ajutor polon şi turcesc, Radu de la Afumaţi, consecvent cu politica lui antiotomană, a trecut de partea lui Ferdinand. Reacţia era firească. Prin prăbuşirea regatului maghiar, dispărea unul din aliaţii posibili ai Ţării Româneşti în lupta sa pentru independenţă. Or, trecerea lui Radu de la Afumaţi de partea lui Ferdinand(care promisese că va depune toate eforturile pentru eliberarea ţărilor aflate sub stăpînirea otomană) s-a produs în momentul în care Zapolya s-a închinat sultanului. Ferdinand a fost însă înfrînt în luptă şi domnul Ţării Româneşti a încercat să mijlocească o înţelegere între acesta şi Poartă, fără să reuşească.

Politica lui a atras nemulţumirea sultanului care, de data aceasta, s-a hotărît definitiv să-l înlocuiască cu un domn docil. Pentru înlăturarea lui s-a apelat la Mehmed-beg, duşmanul cel mai înverşunat al lui Radu. Acesta a apărut din nou la Dunăre şi i-a incitat pe boieri împotriva domnului. Complotul urzit a izbutit şi Radu de la Afumaţi, eroul care reuşise, în împrejurări deosebit de grele, să salveze ţara ameninţată să devină provincie a Imperiului otoman, a pierit, la începutul anului 1529, în condiţiile arătate.

În zbuciumata istorie a Ţării Româneşti, între Vlad Ţepeş şi Mihai Viteazul, Radu de la Afumaţi a fost domnul care, prin strădaniile şi jertfa lui, a reuşit, într-un moment de grea cumpănă, să salveze ţara. Numele lui poate fi aşezat cu cinste alături de marii voievozi pe care poporul român i-a dat în lupta pentru apărarea fiinţei sale.

ANTICELE, NEPRESCRISELE ȘI NEPRESCRIPTIBILELE DREPTURI

Ca și în Moldova, dezbaterile din Divanul ad-hoc al Țării Românești, care au început la 30 septembrie 1857, s-au caracterizat prin hotărîrea de a afirma necesitatea unirii românilor și de a apăra tradiția de suveranitate națională, bazată, în primul rînd, pe prevederile tratatelor încheiate în secolele trecute între domnitorii români și Imperiul otoman. Pentru a argumenta și mai convingător tradiția de state suverane de care s-au bucurat în trecut Țara Românească și Moldova, la documentul de bază Actul dezvoltător votului Adunării ad-hoc a României, **adoptat de aleșii munteni la 9 (21) octombrie 1857, au fost anexate textele Capitulațiilor și ale altor tratate încheiate de țările române, în calitate de state suverane.**

În seria de documente referitoare la lupta poporului român pentru afirmarea unității și independenței sale, reproducem cuvîntarea mitropolitului Nifon, sub președinția căruia s-au desfășurat lucrările Adunării ad-hoc din Țara Românească, o parte din Actul dezvoltător, **citit de Ion Brătianu și cuvîntarea lui Tănase Constantin, o adevărată capodoperă de gîndire politică și patriotică a țăranului român.**

Textele sînt reproduse după lucrarea Însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României, **de Dimitrie A. Sturdza (București, 1912).**

N. COPOIU

Cuvîntul Înalt prea Sfinției Sale părintelui mitropolit, rostit în ședința din 30 septembrie

Domnilor,

Ne aflăm astăzi adunați aci, pentru a ne sfătui și a ne chibzui împreună la fericirea și prosperitatea patriei [...]

Fiecare din dumneavoastră simte cu vrednicie înalta sa chemare și datoriile ce are a împlini. Fiecare trebuie să vază cu o plăcută bucurie această strălucită ocazie, în care ne putem da mîna cu toții, spre a lucra pentru întemeierea neamului și a binelui obștesc.

Este cea mai solemnă și memorabilă zi aceasta, în care deschidem cartea viitorului patriei, în care ne adunăm spre a lucra la o faptă atît de măreață și de covîrșitoare. Sîntem puși în împrejurarea cea mai glorioasă și cea mai delicată. Să avem, domnilor, bunul simț de a ști să ne folosim de urmările sale, dreapta judecată de a prețui bine trebuințele și rara înțelegere de a alege mijloacele cuviincioase spre a le împlini. Priviți-vă, domnilor, și veți vedea că toți sîntem români: aceleași simțăminte ne leagă, același sînge ne unește. Toți avem o patrie înainte; să avem și un cuget și un scop; să ne însuflețim de aceeași dragoste și de aceeași sfîntă credință, ca cerul să binecuvînteze ostenelele noastre.

Cugetați că, prin voia Domnului și prin ocrotirea marilor puteri, sîntem chemați a începe o nouă epocă în viața noastră națională și a ne da o carieră în mijlocul popoarelor în care trăim. Să ne arătăm vrednici de această înaltă favoare ce ni se mărturisește; să dovedim prin purtarea noastră acel merit și acel tact al bărbaților serioși, prin care ne-am cîștigat atîtea puternice și folositoare simpatii. Națiia care v-a ales își pune cu desăvîrșită încredere așteptările sale în geniul dumneavoastră patriotic, în luminile și cercarea întinsă ce aveți; ea nu vă crede nici mai puțin pregătiți pentru marea cauză ce v-a încredințat, nici mai puțin capabili a aduce la rezultatul dorit și a împlini atîtea frumoase și fericite speranțe. Legitimați, domnilor, înalta alegere ce s-a făcut în persoana dumneavoastră, prin nobile cugetări la mărimea patriei, printr-o împreună jertfire la binele obștesc. Priviți în trecut: nu veți găsi un eveniment mai impozant în gravitatea sa, mai roditor în urmările sale. Fiecare din dumneavoastră, nu mă îndoiesc, trebuie a simți în fața sa mărindu-i-se energia sufletului și a-i bate inima de o dreaptă și nobilă ambiție; fiecare din dumneavoastră cugetă, am statornică credință, a se ridica la înălțimea împrejurărilor și a se arăta mai presus de ele înseși. N-ar putea cineva aștepta mai puțin de la niște bărbați ce personifică inteligența și înțelepciunea unui popor și care au dat cu solemnitate, înaintea lui Dumnezeu și a nației, sacra făgăduință de a lucra pentru binele și prosperitatea patriei.

Lumea ne privește astăzi; arătați, domnilor, că am fost și sîntem vrednici de atenția binevoitoare a Europei. Viitorul se deschide acuma înaintea noastră; faceți să-l privească țara cu încredere și liniște; umpleți cu virtuțile și marile dumneavoastră fapte această nouă epocă ce ni se înfățișează.

Începem astăzi lucrările Camerei noastre. Gîndiți-vă, domnilor, cu înțelepciune la starea împrejurărilor de față, gîndiți-vă cu căldură la dragostea

patriei, gîndiți-vă cu dreptate și bunăvoință la urmașii dumneavoastră. Uniți-vă în același cuget frățesc și național; faceți, cu acea putere de suflet ce v-o cred, ca interesul tuturor să ia locul intereselor în parte și cu cuget senin, cu statornică credință în cel atotputernic, puneți cu curaj și liniște bazele marelui și gloriosului edificiu al poporului român.

Lăsați, domnilor, să ceteaască viitorimea, cu mîndrie și fericire, numele dumneavoastră în istoria neamului. Lăsați frumoase și neșterse suveniri în analele patriei. Faceți ca binecuvîntarea cerului să se pogoare asupra dumneavoastră și a urmașilor dumneavoastră.

Cuvîntul lui Ion Brătianu în ședința din 6 noiembrie, în care a dat citire Actului dezvoltător votului Adunării ad-hoc a României din 9/21 octombrie

Adunarea ad-hoc a Țării Românești, conform Tractatului de la Paris, care, în virtutea drepturilor națiunei noastre, invită pe români să-și exprime dorințele asupra reorganizării țării lor, în ședința de la 9 (21) octombrie a acestui an a votat în principiu cu unanimitate dorințele esențiale ale națiunii române, anume: Garanția autonomiei *și a drepturilor noastre internaționale, stipulate în Capitulațiile acestei țări cu Înalta Poartă, precum* și neutralitatea teritoriului moldo-român; unirea Principatelor Moldova și Țara Românească într-un singur stat; un domn străin cu ereditate[1], *ales din una dintre dinastiile domnitoare ale Europei;* un guvern constituțional *cu o singură Adunare reprezentativă, întocmită pe baze destul de largi, încît să reprezinte interesele generale ale populațiunei române.*

Astăzi, noi, membrii acestei Adunări, ca reprezintanți liberi ai poporului român, care nu simțim alt mobil decît conștiința datoriei noastre și nu cugetăm decît la apărarea drepturilor națiunei române, simțim trebuința, avem dreptul, avem datoria să motivăm și să dezvoltăm acel vot memorabil, declarînd și demonstrînd printr-un act solemn, înaintea oamenilor și înaintea lui Dumnezeu, că sîntem toți bine pătrunși de mărinimoasele și înțeleptele cugetări ale Înaltelor puteri garante; că toți avem conștiința anticelor, neprescriselor și neprescriptibilelor noastre drepturi; că expresiunea dorințelor noastre, formulate de națiunea întreagă, este legitimă, legală și că, cerînd reîntregimea în deplinul exercițiu al drepturilor țării lor, românii știu respecta drepturile celorlalte state [...], *că votul ce venim să dezvoltăm astăzi n-a fost, nu este un strigăt spontaneu al unei impresiuni momentane, ci rezultatul reflecțiunilor și al unei experiențe de mai multe secole de lupte și de suferințe; că dorințele votate de noi sunt* credo politic al națiunei, *ce totdeauna a recitat în adîncurile inimii ei și pe care și mai înainte a rostit cu glas mare de multe ori, de cîte ori i-a fost iertat să vorbească liber; că aceste dorințe primordiale rezumă, cuprind într-însele toate dorințele poporului român și că a lor realizare singură poate chezășui al lui viitor; că ele sunt* condițiunile sine qua non *a vieții noastre politice, a existenței noastre naționale.*

În zilele chiar cele mai tris'e ale istoriei lor, românii niciodată nu și-au pierdut speranța despre dînșii și despre dreptatea lumei civilizate [...]

Avem toți conștiința drepturilor noastre și ne ținem tare de dînsele [...] *Cu nici un preț n-am voi să scădem nimic dintr-însele; ele sunt corpul și sufletul nostru, pentru ele sute de generații și-au vărsat sîngele, ele singure ne-au susținut în lungul nostru naufragiu. Și cum noi românii n-am avea conștiința drepturilor noastre astăzi, cînd ale noastre drepturi au pătruns chiar în conștiința străinilor, cînd Europa întreagă afirmă a lor existență?* [...]

Într-un popor, ca și într-un individ, se deosebește persoana, ca să zicem așa, civilă, care-i dă dreptul să existe și să se dezvolte ca individualitate aparte, ca națiune, și persoană politică, care-i dă dreptul să figureze ca corp politic, ca stat între statele recunoscute suverane de dreptul gintelor. *Acturile naționalității române sînt înscrise în toată pagina istoriei celor din urmă optsprezece secoli; în lupta contra barbarilor, în luptele cristianismului, precum în timpii moderni, la toate epocile memorabile, poporul român s-a manifestat, s-a afirmat, a luptat, a lăsat neștearsă marca personalității sale, și în arhivele diplomației, încă din mediul ev, o mulțime de acte diplomatice, o mulțime de tractate ale suveranilor Principatelor cu sultanii otomani și cu alți suverani, constată existența Principatelor ca state deplin suverane* [...]

Acum, în virtutea acestor drepturi și pentru ca să ne asigurăm un viitor liniștit și ferice, venim să exprimăm via dorință a Țării Românești de a se uni într-un singur stat cu Moldova, a ei soră; o facem cu atîta mai mare încredere de a fi ascultați, că, chiar cu ocaziunea cestiunii Unirei, Înaltele puteri au hotărît să întrebe dorințele Principatelor [...] *Lumea întreagă știe astăzi, că totdeauna strădaniile necurmate ale locuitorilor ambelor Principate au fost să recîștige unitatea lor națională;* că ei au fost și sînt un singur popor, omogen, identic; că au aceeași origine, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași civilizație, aceeași tradițiune, aceeași istorie, aceleași instituțiuni, legi, obiceiuri, moravuri, aptitudini, interese; aceleași primejdii a conjura;

[1] Vezi *Magazin istoric*, nr. 4/1975.

30 septembrie/12 octombrie 1857: deschiderea Adunării ad-hoc a Țării Românești. Detaliu dintr-o litografie contemporană

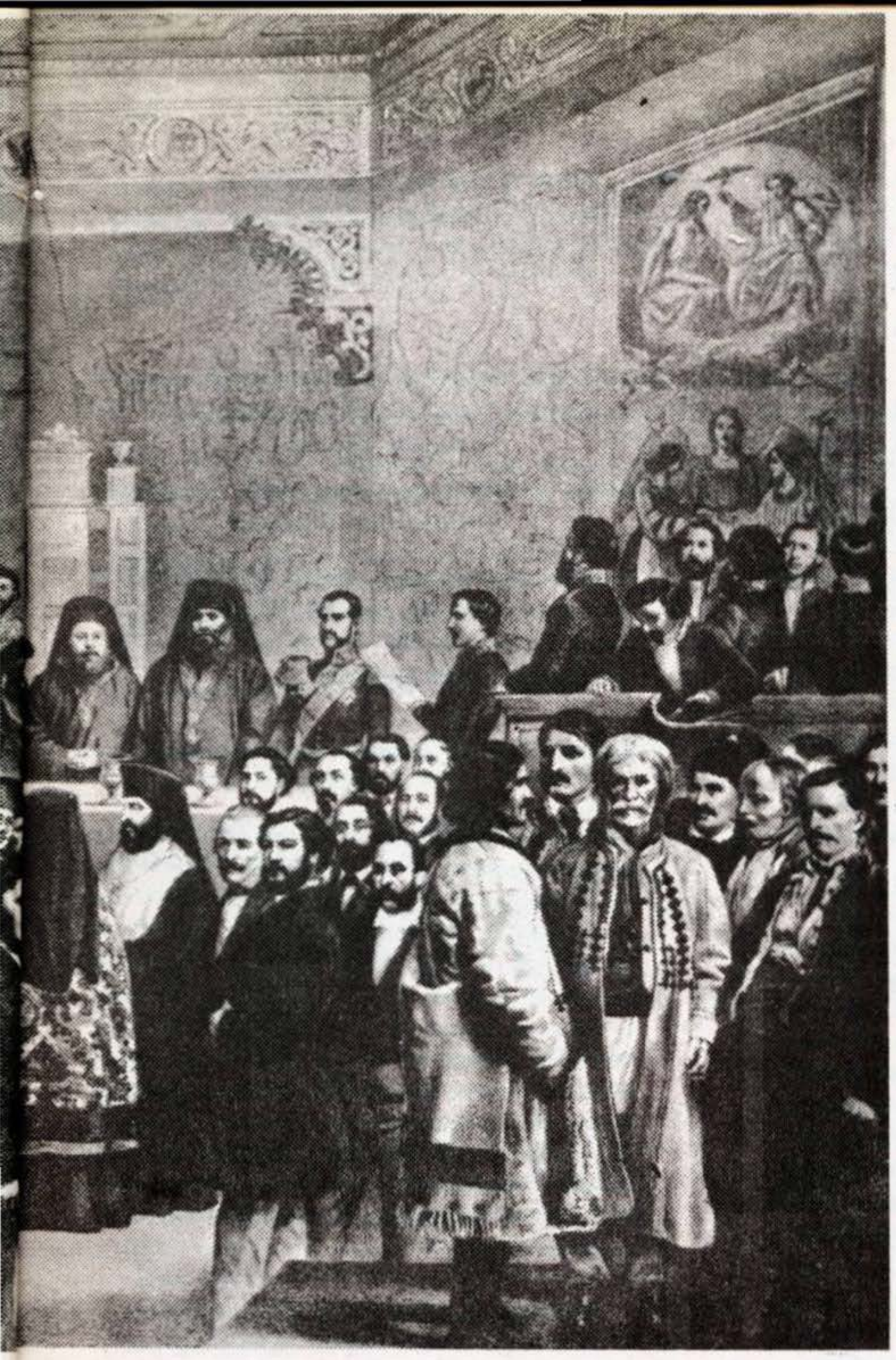

aceleaşi trebuinţe a mulţumi, aceleaşi păsuri, bucurii, temeri, speranţe, suvenire, aspirări, cugetări, instincte; aceeaşi ursită, aceeaşi misiune, acelaşi geniu, acelaşi suflet; că tot reclamă, că micile diferenţe chiar, ce există între dînşii, reclamă a lor Unire, cînd nici un interes legitim, nici o raţiune serioasă nu se găseşte ca să o combată; că uniţi într-un singur stat, veniturile şi puterea statului român se vor înmulţi şi cheltuielile vor scădea; că prin unire vor fi în stare să-şi apere pămîntul, să dezvolte resursele lor morale şi materiale, să-şi mulţumească toate dorinţele legitime, să dea zbor geniului român, şi astfel să-şi dobîndească pacea sufletului, fără care ei niciodată nu vor putea fi ceea ce le cere să fie interesul Europei şi interesul conservării lor...

Şi numai românii să nu ştie ceea ce lumea întreagă cunoaşte? Ei singuri să nu simţă ceea ce este în inimile lor? Socotim dar de prisos să mai stăruim a demonstra că Unirea Principatelor este avantajoasă, necesară şi că dorinţa unanimă a românilor este s-o vază cît mai curînd realizată în faptă, precum ea este realizată în cugetarea şi în inimile lor. „Unirea face forţa", este o maximă, şi forţa produsă prin Unirea Principatelor moldo-române neapărată pentru a lor existenţă, nu este ameninţătoare pentru nimeni. De aceea românii, toţi, şi chiar străinii cu o judecată nepărtinitoare, la toate epocele, au dorit şi s-au silit să realizeze unirea acestor Principate.

Cuvîntul deputatului clăcaş Tănase Constantin

Ca români, care am jertfit, trebuie şi suntem gata să jertfim orice interes al nostru, ca să păstrăm în întregime sfintele drepturi ale ţării noastre, aşa cum ne-au fost lăsate de strămoşi; ca reprezentanţi credincioşi şi supuşi ai alegătorilor noştri şi ca cetăţeni ţărani, cari dorim din tot sufletul nostru pacea, liniştea, buna înţelegere, unirea şi fericirea obştească a tuturor claselor de români, venim acum plini de încredere să arătăm în sînul acestei cinstite Adunări crudele noastre suferinţe şi neclintita şi statornica noastră iubire pentru scumpa noastră patrie [...]

Acuma dar, după ce noi am votat dorinţele politiceşti fundamentale ale ţării şi actul care le dezvoltă, cu voi, ca şi voi, şi în urma răspunsului ce am făcut împreună cu voi celor două note ale Înaltei Comisiuni Internaţionale credem că este datoria noastră cea mai neapărată, potrivit poruncii ce ne-au dat alegătorii noştri şi ca să fim împăcaţi şi în cugetul nostru, să amintim cele ce urmează în faţa sfîntului altar al patriei noastre.

Întrucît priveşte dreptul de autonomie a ţării, ţăranul plugar român să aibă şi el parte la ea în mod natural, ca orişicare român. Regulamentul organic, care ne-a apăsat şi ne apasă de moarte, Regulament care chiar Tractatul de Paris a hotărît să fie modificat, n-a fost alcătuit cu ştirea, nici cu învoirea noastră a ţăranilor. Noi nu l-am aprobat, dimpotrivă, l-am respins chiar cu primejdia vieţii noastre şi noi nu ne-am pus capul sub jugul lui atît de greu, decît cînd în mai multe puncte ale ţării am fost ucişi cu tunul şi cu baioneta!

Toate legile care au fost făcute după Regulamentul organic au fost făcute fără noi şi în dauna noastră!

Noi vedem cu adîncă durere, că cu cît ţara se îndreaptă prin munca noastră şi prin sudoarea noastră, cu atîta soarta noastră a ţăranilor ajunge de plîns şi de nesuferit [...]

Dacă n-am deschis gura ca să spunem asuprirea de moarte ce ne apasă, asuprire care în aceeaşi vreme este şi nenorocirea ţării, pricina este că am înăbuşit în fundul inimilor noastre amintirea tuturor suferinţelor clasei noastre, pentru a nu lua în seamă acum decît suferinţele ţării întregi. Cu toate acestea nimeni să nu se gîndească a tălmăci tăcerea noastră ca o dovadă că suntem mulţumiţi de starea naastră lăuntrică de acum. Noi ne gîndim înainte de toate, cu o grijă nesfîrşită, ca şi voi toţi, să apărăm autonomia Patriei noastre obşteşti.

Dacă noi ţăranii români am votat să nu cercetăm trebile dinăuntru ale ţării şi dacă stăruim în această hotărîre, aceasta nu o facem nici din neştiinţă, nici de frică să nu pierdem vreun folos oarecare, dar din dorinţa fierbinte ca să nu vătămăm noi înşine autonomia ţării noastre.

Noi ţăranii români ne oprim aci, aşteptînd hotărîrea Înaltului Congres din Paris asupra celor patru dorinţe politiceşti ale ţării, votate de această cinstită Adunare în 9/21 octombrie, şi care cuprind viaţa viitoare a românilor.

Noi ţăranii plugari români, cari suntem partea cea mai numeroasă a unei ţări autonome, avem dreptul netăgăduit să luăm parte la viitoarele Adunări, care vor alcătui Constituţia ţării şi legiuirile ei lăuntrice. Prin urmare, noi ţăranii români ne păstrăm dreptul să aducem la cunoştinţă în Adunarea, care va alcătui legiuirile lăuntrice ale ţării, toate sarcinile ce ne-au fost puse de legile în fiinţă şi să arătăm îndreptările de lipsă, pentru ca să se întemeieze fericirea şi pacea adevărată în ţară.

În sfîrşit, dacă locul nostru al ţăranilor plugari români ne va fi răpit în Adunarea viitoare, noi protestăm mai dinainte şi aducem la cunoştinţă, prin aceasta, că toate legile ce se vor face fără de noi vor fi privite de ţară ca nedrepte şi asupritoare şi nu vor fi recunoscute de noi decît ca un rod al silei, aşa cum a fost şi Regulamentul organic.

Noi cerem prin urmare cu stăruinţă, în numele dreptăţii, ca mărturisirea noastră să fie trecută în procesul verbal al şedinţei de astăzi.

Listele oficiale ale deputaţilor din Adunările ad-hoc din Moldova şi Ţara Românească, în copie fotografică după lucrarea lui A. H. Ubicini Question des Principautés devant l'Europe

Aşa cum rezultă din aceste liste, Adunarea ad-hoc din Moldova cuprindea: 3 membri de drept; 7 reprezentanţi ai clerului; 28 ai marii proprietăţi funciare; 14 ai micii proprietăţi funciare; 18 ai oraşelor; 18 ai comunelor rurale.

Adunarea ad-hoc din Ţara Românească era alcătuită din: 4 membri de drept; 6 reprezentanţi ai clerului; 34 ai marii proprietăţi funciare; 17 ai micii proprietăţi funciare; 22 ai oraşelor; 17 ai comunelor rurale.

LISTE OFFICIELLE DES DÉPUTÉS DU DIVAN AD HOC DE MOLDAVIE (1)

(Scrutin du 10 au 17 septembre.)

Membres de droit :

S. Ém. Mgr Sophronius, archevêque métropolitain de Moldavie, président ;
Mgr Nectarius, évêque intérimaire de Romano ;
Mgr Gennadius, évêque intérimaire de Hussi.

REPRÉSENTATION DU CLERGÉ. — 7 MEMBRES.

Députés des monastères propriétaires de biens : Mgr l'évêque Callinicu Miclesco, supérieur du monastère de Slatina ; Mgr l'évêque Philarète Scribanu, supérieur du séminaire de Socola ; M. le prieur du monastère de Neamtiu (Niamtzo) ; M. le prieur du monastère de Vorona.— *Député des prêtres du diocèse de Jassy :* M. le révérend archimandrite Néophyte Scribanu, professeur au séminaire de Socola. — *Député des prêtres du diocèse de Romano :* M. l'économe Démètre Matcache. — *Député des prêtres du diocèse de Hussi :* M. l'archimandrite Melchisédech.

REPRÉSENTATION DE LA GRANDE PROPRIÉTÉ FONCIÈRE. — 28 MEMBRES.

Députés du district de Jassy. MM. le vornic Constantin Rolla; le vornic Démètre Miclesco.—*District de Dorohoïu.* MM. le vornic Michel Cogalniceano ; l'aga Jean Docanu. *District de Botossani.* MM. le vornic Démètre Raletto, le spathar Alexandre Cananaû.—*District de Suciava.* MM. le vornic Georges Varnavu (Liteano), le vornic Alexandre Botez-Foresco. — *District de Neamtiu.* MM. le vornic Grégoire Balche, le postelnic Michel Jora. — *District de Romano.* MM. le logothète Georges Stourdza; le logothète Constantin Stourdza. — *District de Bacaü.* MM. le postelnic Basile Alexandri ; l'aga Constantin Rosetti-Texkano.—*District de Poutna.* MM. le logothète Alexandre Balche ; le vornic Georges Pruncu. — *District de Tecuciu.* MM. le vornic Basile Stourdza; le postelnic Alexandre Tériékiu. — *District de Covurluiu* (Galatz). MM. le vornic Lascar Catargi ; le postelnic Jean Fotea.—*District de Toutova.* MM. le vornic Grégoire Soutzo ; le vornic Emmanuel Costaki-Iepureano. — *District de Vasluiu.* MM. le spathar Nicolas Carpu ; le spathar Sandu Miclesco.— *District de Falciu.* MM. le vornic Pierre Mavrojeni ; le vornic Nicolas Catargi. — *District de Kahoul* (1). MM. le vornic Jean Cantacuzène, l'aga Grégoire Costaki Iepureano.

REPRÉSENTATION DE LA PETITE PROPRIÉTÉ FONCIÈRE. — 14 MEMBRES.

District de Jassy. M. le cluciar Constantin Badereû.— *District de Dorohoïu.* M. le pitar Georges Masian.—*District de Botossani.* M. le cluciar Stephan Kalinu.—*District de Suciava.* M. Constantin Morzoun. — *District de Neamtiu.* M. le comis Basile Zacharia. —*District de Romano.* M. le grand vornic Constantin Hourmousaki. — *District de Bacaü.* M. le spathar Démètre Krasti.— *District de Poutna.* M. le pitar Cyrille Ciocarlia.— *District de Tecuciu.* M. le serdar Chrisanti.—*District de Galatz.* M. le postelnicel Georges Varlam.— *District de Toutova.* M. le medelniciar Basile Nicolaû.—*District de Vasluiu.* M. Constantin G. Stourdza.—*District de Falciu.* M. le slougiar Nicolas Bossie. — *District de Kahoul.* M. Constantin Schtion.

REPRÉSENTATION DES VILLES. — 18 MEMBRES.

Jassy. MM. Cosadini, Pano, Malinesco, le docteur Fœtu. — *Galatz.* MM. Constantin Négri, Alexandre Couza. — *Foksiani.* M. Georges Elia. — *Botossani.* MM. Sébastien Cananaû, l'aga Alexandre Ginea. — *Dorohoïu.* M. le docteur Constantin Varnavu.—*Piatra.* M. Démètre Georgiadi. — *Falticeni.* M. Démètre Grégoriu.—*Bacaü.* M. Braïesco. — *Berlad.* M. le docteur Costin. — *Tecuciu.* M. C. Iacovaki. — *Hussi.* M. le colonel Iamandi. — *Vasluiu.* M. Guidionesco. — *Kahoul.* M. Timothée Saccalov.—*Ismaïl* (1). M. Lazare Galliardi.

REPRÉSENTATION DES COMMUNES RURALES.—14 MEMBRES.

District de Jassy. M. Daniel Bâlan, du village Kristesti. — *District de Dorohoïu.* Thimotheiu Saccalov. — *District de Botossani.* M. Siméon Stanciu, de Plopéni. —*District de Suciava.* M. Toader, fils de Pavel, du village de Radauceni.— *District de Neamtiu.* M. Constantin, fils de Basile Staki. — *District de Romano.* M. Joan Leverda. — *District de Bacaü.* M. Joan a' Babei. — *District de Poutna.* M. Joan Rota. — *District de Tecuciu.* M. Basile Balche.—*District de Galatz.* M. Radoucano Sava.

— *District de Toutova.* M. Basile Stan, de Zorileni. — *District de Vasluiu.* M. Joaniça Ollario. — *District de Falciu.* M. Pandelaki Croitor. — *District d'Ismaïl.* M. Dimitru Savin. — *District de Kahoul.* M. Jon Rosca.

II.

LISTE DES DÉPUTÉS AU DIVAN AD HOC DE VALACHIE.

(Scrutin du 26 septembre au 3 octobre.)

Membres de droit.

S. Em. Mgr Nifhon, archevêque de Bucarest, métropolitain de Hongro-Valachie, président;
Mgr Clément, évêque d'Argis (*Curte de Ardjessu*);
Mgr Timotheiu, évêque de Buzeu;
Mgr Callinicu, évêque de Rimnicu.

REPRÉSENTATION DU CLERGÉ. — 6 MEMBRES (1).

Députés des monastères propriétaires de biens. M. l'archimandrite Hieronymus, supérieur du monastère de Bistritza; M. l'archimandrite Athanasius, supérieur du monastère de Sadova. — *Député des prêtres de la métropole.* M. le protopope Jean. — *Député des prêtres du diocèse d'Argis.* M. la protopope Constantin. — *Député des prêtres du diocèse de Buzeu.* M. le protopope Basile. — *Député des prêtres du diocèse de Rimnicu.* M. le protopope Constantin.

REPRÉSENTATION DE LA GRANDE PROPRIÉTÉ FONCIÈRE. — 34 MEMBRES.

District d'Argis (chef-lieu Pitesti). M. Jean Bratiano; M. l'aga Etienne Burki. — *District de Buzeu.* M. le lieutenant Ch. Voïnesco; M. le serdar Nicolas Pacleano. — *District de Braïla.* M. l'aga Constantin Crezzulesco et le cluciar Grégoire Philippesco. — *District de Doljiu* (chef-lieu Craïova). MM. l'ex-hospodar Barbo-Stirbey; l'ex-hospodar Georges Bibesco. — *District de Dimbovizza* (chef-lieu Tergovistea). MM. le cluciar Predesco; le cluciar Constantin Costesco. — *District de Gorjiu* (chef-lieu Tergu Jiuliu). M. le général Magherro; le serdar Zamphyr Brosteano. — *District de Jalomizza* (chef lieu Calarassi). MM. l'aga Jean Rosetti; l'aga Alexandre Floresco. — *District d'Ilfovo* (chef-lieu Bucarest). MM. le beyzadé Grégoire Ghika; le beyzadé Démètre Ghika. — *District de Mehedinti* (chef lieu Cerneti). MM. le serdar Ipceano; le serdar Miculesco. — *District de Muscellu* (chef-lieu Campu-Lungu). MM. le grand-postelnik Stéphan Golesco; le serdar Jean Roucareano. — *District d'Oltu* (chef lieu Slatina). MM. le grand-logothète Jean Salomon; le paharnic Constantin Valeano. — *District de Prahova* (chef-lieu Ploiesti). MM. l'aga Jean Cantacuzène; l'aga Constantin Philippesco. — *District de Rimnicu-Sarat* (chef-lieu Foksiani). MM. le capitaine Grégoire Marghiloman; le paharnic Robesco. — *District de Rimnicu-Valcea.* MM. le grand-logothète Jean Oteteleceano; le cluciar Nicolas Lahovari. — *District de Romanati* (chef-lieu Caracal). MM. le colonel Etienne Vladoiano; le serdar Stan Teziano. — *District de Teleorman* (chef lieu Zimnicea). MM. le serdar Constantin Buteulesco; le capitaine Héliodore Lapati. — *District de Vlasca* (chef-lieu Giurgiu). MM. l'aga Emmanuel Lavohari; le paharnic Nicolas Tatareano.

REPRÉSENTATION DE LA PETITE PROPRIÉTÉ FONCIÈRE. — 17 MEMBRES.

District d'Argis. M. Charles Turnavitu. — *District de Buzeu.* M. Constantin Ciokinesco. — *District de Braïla.* M. Marcus Duilius. — *District de Doljiu.* M. Pierre Certanesco — *District de Dimbovizza.* M. Christodor Foussea. — *District de Gorjiu.* M. le général Christodor Tell. — *District de Jalomizza.* M. Radoucan Coucouti. — *District d'Ilfovo.* M. Jean Brezoiano. — *District de Mehedinti.* M. Constantin Ghiurgio. — *District de Muscelu.* M. Al. Georges Golesco. — *District d'Oltu.* M. Jean Slavitesco. — *District de Prahova.* M. Georges Morkov. — *District de Rimnicu-Sarat.* M. Constantin Cotesco. — *District de Rimnicu-Valcea.* M. Nicolas Jacovesco Ier. — *District de Romanati.* M. Georges Cargeo. — *District de Teleorman.* M. Michel Pancu. — *District de Vlasca.* M. Constantin Radulesco.

REPRÉSENTATION DES VILLES. — 22 MEMBRES.

Ville de Bucarest. MM. Nicolas Golesco, Constantin Rosetti, Grégoire Jorano, Couloglou. — *Ville de Craïova.* MM. le capitaine Plessoiano, Grégoire Laceano. — *Ville de Ploiesti.* MM. Christodor Polychroniadi, Démètre Gregoresco. — *Ville de Pitesti.* M. Démètre Bratiano. — *Ville de Buzeu.* M. Nicolas Stanesco. — *Ville de Braïla.* M Michel Marghiloman. — *Ville de Tergovistea.* M. Jean Radoucan. — *Ville de Tergu-Jiuliu.* M. Barbo Ganesco. — *Ville de Calarassi.* M. Jean Basile. — *Ville de Cerneti.* M. Démètre Vuchoreano. — *Ville de Campu-Lungu.* M. Constantin Aricesco. — *Ville de Slatina.* M. Jean Jonacesco. — *Ville de Foksiani.* M. Constantin Argintoïano. — *Ville de Rimnicu.* M. Nicolas Jacovesco II. — *Ville de Caracal.* M. Jean Demétriu. — *Ville de Zimnicea.* M. Alex. Petresco. — *Ville de Giurgiu.* M. Grégoire Serrourié.

REPRÉSENTATION DES COMMUNES RURALES. — 17 MEMBRES.

District d'Argis. M. Théodore Mounjesco. — *District de Buzeu.* M. Constantin Moglan. — *District de Braïla.* M. Stroe Irachko. — *District de Doljiu.* M. Nicolas Mazilo. — *District de Dimbovizza.* M. Stanco Stanilla. — *District de Gorjiu.* M. Jean Voico. — *District de Jalomizza.* M. Stoïka Radu Cojocario. — *District d'Ilfovo.* M. Mircea Malaer. — *District de Mehedinti.* M. Jean Rotun. — *District de Muscellu.* M. Jean Tika. — *District d'Olto.* M. Jean Nicolesco. — *District de Prahova.* M. Jéné Cojocario. — *District de Rimnicu-Sarat.* M. Georges Lupesco. — *District de Rimnicu-Valcea.* M. Stamati Buduresco. — *District de Romanati.* M. Marino Parcalebesco. — *District de Teleorman.* M. Preda Cernatu. — *District de Vlasca.* M. Stan Panaïti.

UN DUBLU ASASINAT CU TELECOMANDĂ

FRÉDÉRIC WEIGER

Instaurarea dictaturii hitleriste în Germania la 30 ianuarie 1933 determină o recrudescență a mișcărilor fasciste în diferite țări ale Europei. Încurajați și susținuți de Germania nazistă, fasciștii acționează din ce în ce mai deschis utilizînd cu predilecție ca armă împotriva adversarilor asasinatul politic. La 29 decembrie 1933, cade, sub gloanțele teroriștilor, premierul român I.G. Duca, ucis de legionari pe peronul gării Sinaia. Cîteva luni mai tîrziu, la 25 iulie 1934, naziștii austrieci organizează o lovitură de stat care eșuează. În timpul puciului, agenți hitleriști îl asasinează pe Engelbert Dollfus, cancelarul Austriei. Seria atentatelor fasciste continuă și, la 9 octombrie 1934, Marsilia este scena unui dublu asasinat politic.

Acestui episod îi este consacrat articolul istoricului și publicistului francez Frédéric Weiger care, dincolo de evenimentele relatate, încearcă să surprindă modul cum funcționau mecanismele ascunse ale „fabricii de crime" hitleriste.

I. D.

9 octombrie 1934. Marsilia este în sărbătoare. Oraşul se pregăteşte să-l primească pe regele Alexandru I al Iugoslaviei, prietenul de nădejde din primul război mondial, care soseşte în Franţa, în cadrul unei mari manifestări politice menite să ducă la strîngerea legăturilor dintre Franţa şi Iugoslavia, într-un moment în care ameninţarea puterilor fasciste se conturează.

Cu puţin înainte de ora 16, contratorpilorul „Dubrovnik" intră în port, arborînd pavilionul regal. Toate clopotele Marsiliei prind să bată, în timp ce, de pe navele escadrei mediteraneene franceze care au escortat nava iugoslavă, se trag salve de tun în semn de bun sosit. La ora 16, regele, care a fost întîmpinat la bord de către ministrul François Piétri, se îmbarcă pe o vedetă de culoare albă şi ajunge la cheiul Belgienilor, unde îl aşteaptă ministrul Afacerilor Externe, Louis Barthou, şi generalul Georges, membru în Consiliul superior de război al Franţei.

Înalt şi zvelt, păstrîndu-şi la 46 ani o siluetă surprinzător de tînără, Alexandru I este îmbrăcat în uniformă de amiral, purtînd în diagonală eşarfa Marelui cordon al Legiunii de onoare. Cu emoţie strînge mîinile lui Louis Barthou, declarînd: „Cît sînt de fericit să revăd Franţa!". Regele ia apoi loc într-o maşină neagră cu capota lăsată peste scaunele din spate. Louis Barthou se aşază în stînga sa, iar generalul Georges se instalează în faţă, pe o strapontină.

Cortegiul se pune în mişcare în direcţia Prefecturii, unde urmează să aibă loc o recepţie. Un pluton de jandarmi călări precede automobilul oficial, care este urmat de o maşină a poliţiei. De o parte şi de alta, escorta se limitează la doi ofiţeri călare cu săbiile scoase din teacă — locotenent-colonelul Piollet şi comandantul Vigouroux. Mergînd încet, maşina străbate strada Canebière, principala arteră a Marsiliei care este înţesată de lume. Mulţimea se revarsă, abia reţinută de un cordon simbolic de poliţişti care, în ciuda regulilor celor mai elementare de securitate, privesc curioşi cortegiul în loc să supravegheze publicul pentru a preveni orice risc.

În piaţa Puget, în dreptul Bursei, acolo unde se află o gheretă a poliţiei, mulţimea e mai densă ca oriunde. Uralele se înteţesc. Zîmbind, regele flutură din mînă. Deodată — e ora 16 şi 15 — un bărbat, care pînă atunci stătuse sprijinit de gheretă, îşi face loc, îmbrîncind un grup de spectatori şi aleargă în mijlocul drumului, strigînd: „Trăiască regele!" . Trece prin faţa locotenent-colonelului Piollet, care nu se poate împiedica să nu bombăne: „Luai-ar dracu de fotografi!"...

„Fotograful" se numeşte Vlada Gheorghiev, zis Kalemen, cetăţean iugoslav de naţionalitate croată. El aparţine organizaţiei teroriste a ustaşilor, condusă de Ante Pavelić, care a făcut legămînt să-l ucidă pe Alexandru I. Mai înainte, în Iugoslavia avuseseră loc deja două atentate neizbutite împotriva regelui.

Omul s-a şi căţărat pe scara maşinii. Agăţat de caroserie, trage cîteva focuri din pistolul Mauser de calibru mare, pe care îl are în mîna dreaptă. Lovit de două gloanţe, regele se prăvăleşte pe partea dreaptă. Louis Barthou are un braţ însîngerat. Generalul Georges are impresia că cineva îl loveşte violent cu pumnul în abdomen şi în piept, după care îşi pierde cunoştinţa. Şoferul opreşte maşina şi, cu mîna dreaptă, încearcă cu disperare să-l imobilizeze pe Gheorghiev. Între timp, locotenent-colonelul Piollet şi-a întors repede calul spre criminal şi îl izbeşte violent cu sabia în cap.

Cu faţa şiroind de sînge, Gheorghiev îşi dă drumul şi cade pe caldarîm. Mai are însă reflexul de a trage asupra oamenilor de ordine care aleargă spre el. Un agent de poliţie este rănit mortal, o femeie din rîndul privitorilor e ucisă pe loc.

În acest moment mulţimea se dezlănţuie. Ciuruit de gloanţe, stîlcit de lovituri, călcat în picioare de către spectatorii furioşi, cu trupul scăldat în sînge, de nerecunoscut, ucigaşul este tîrît la postul de poliţie. Din el n-a mai rămas decît un cadavru desfigurat.

În timp ce fumul împuşcăturilor se risipeşte, confuzia continuă să domnească. Generalul este întins pe o targă. Nu-şi va recăpăta cunoştinţa decît în holul Bursei, iar timp de cinci luni se va zbate între viaţă şi moarte. Regele culcat pe bancheta din spate a maşinii, cu ochii larg deschişi, intră în agonie. Poliţiştii şi jandarmii degajează strada. Maşina se repune în mişcare, de data aceasta în mare viteză, dar nu spre spital, ci spre Prefectură. Aici, suveranul este aşezat pe o canapea, în salon, printre flori, lîngă bufetul plin cu gustări şi cupe de şampanie. Sînt chemaţi, totuşi, doi medici care declară că nu pot face nimic. La ora 17, adică la trei sferturi de oră după atentat, regele îşi dă sufletul.

Puţin după atentat, Louis Barthou se trezeşte în stradă în mijlocul unei învălmăşeli de fotografi, poliţişti şi jandarmi. Sîngele îi curge de-a lungul braţului, deoarece un glonte i-a retezat artera humerală. Nimănui nu-i dă prin cap să-i acorde asistenţă. El repetă fără încetare: „Eu n-am nimic, dar ce-i cu regele?" După care adaugă: „Portofelul, lornionul, unde mi-e lornionul?"

În zăpăceala generală, Barthou porneşte de unul singur, pe jos, spre spitalul Hôtel Dieu, unde soseşte la un sfert de oră după declanşarea dramei. Se întinde singur pe masa de consultaţie, sub privirea medicului de serviciu, şi în

momentul în care urmează a fi anesteziat, moare subit, datorită unui stop cardiac declanşat de hemoragie.

Vestea atentatului provoacă stupoare. Seara, Marsilia are înfăţişarea unui oraş îndoliat. În salonul cel mare al Prefecturii este instalat un catafalc pe care sînt depuse, alături, trupurile lui Alexandru I şi Louis Barthou. În port se profilează umbra masivă şi neliniştitoare a navei „Dubrovnik". Lumea se teme de o reacţie violentă, necugetată, a echipajului zdrobit de durere. La 18.30, în gara Besançon, prefectul departamentului, Doubs are penibila sarcină de a o înştiinţa pe regina Iugoslaviei despre atentat. De fapt, regina ar fi trebuit să sosească la Marsilia, odată cu regele, la bordul navei. Dar, pentru că marea era agitată, a preferat să debarce la Dubrovnik şi să continue drumul cu trenul, urmînd ca, la Dijon, vagonul în care se afla să fie ataşat la trenul special al regelui.

A doua zi, 10 octombrie, un alt cortegiu traversează Marsilia în sens invers, prin strada Saint Ferréol şi Canebière, în direcţia cheiului Belgienilor. De data aceasta e un cortegiu funebru. Un furgon transportă sicriul regal la cheiul unde a acostat „Dubrovnik". Franţa restituie Iugoslaviei trupul neînsufleţit al suveranului său. Trei zile mai tîrziu, au loc la Paris funeraliile naţionale ale lui Louis Barthou.

Din acest moment încep polemicile. Presa, anumite cercuri politice subliniază carenţele serviciului de ordine din ziua de 9 octombrie, în contrast cu spectaculoasa desfăşurare de forţe de-a doua zi. În ciuda tuturor uzanţelor admise, fusese utilizată o maşină decapotabilă, prevăzută cu o treaptă. Escorta laterală o asiguraseră doar cei doi ofiţeri călări, iar serviciul de ordine de-a lungul trotuarelor fusese redus la minimum. Drept urmare, asistăm la un val de sancţiuni administrative; prefectul departamentului Bouches-du-Rhône, directorul Siguranţei, inspectorul general care răspunde de primirea capetelor încoronate în Franţa sînt scoşi la pensie sau obligaţi să-şi dea demisia. Însuşi ministrul de Interne, Sarraut, demisionează, fiind urmat de Théron, ministrul de Justiţie.

La sosirea în portul Marsilia, regele Alexandru I este primit de Louis Barthou

Întrebările se înmulţesc. De ce n-a fost intensificat controlul la frontieră în săptămînile premergătoare călătoriei oficiale? De ce nu s-a procedat la arestarea preventivă a unor elemente dubioase venite din ţările Europei Centrale? Vlada Gheorghiev, avînd un paşaport fals pe numele de Kalemen, trecuse de la Lausanne în Franţa la 28 septembrie pe la Vallorbe. N-a fost singur. A avut întîlnire la Paris cu alţi trei complici, sosiţi tot de la Lausanne: Krail, Cospisil şi Raić, care acţionau sub numele de Malny, Novak şi Beneş.

Cei patru făceau de multă vreme parte din organizaţia fascistă Ustaša (Răzvrătirea), creată de Ante Pavelić[1], avocat din Zagreb, ai cărei membri proveneau din rîndurile foştilor ofiţeri din armata austriacă şi ale naţionaliştilor şovini croaţi. Toţi ustaşii purtau tatuată pe corp o insignă — craniul cu cele două oase încrucişate — şi deviza: „Libertatea sau moartea".

La Paris, cei patru şi-au împărţit rolurile. Novak şi Beneş urmau să acţioneze în Capitală, în timp ce Malny şi Kalemen la Marsilia. Înainte de a ajunge în acest oraş, cei doi ustaşi s-au oprit la Aix-en-Provence, la hotel

Ucigaşul — Vlada Gheorghiev, alias Kalemen, membru al organizaţiei fasciste Ustaša

Moderne unde au rămas pînă în dimineaţa zilei de 9 octombrie. Acolo, compatrioata lor, Maria Vudrov, le-a furnizat un adevărat arsenal: grenade automate, Mausere de calibru mare cu cartuşele necesare.

Cu ajutorul paşaportului găsit asupra lui Kalemen, alias Gheorghiev, Siguranţa reconstituie itinerarul asasinului în Franţa, începînd de la Vallorbe şi descoperă contactele cu complicii săi. Doi din ei, Novak şi Beneş, sînt arestaţi la 11 octombrie, în apropiere de Thonon şi mărturisesc totul fără împotrivire, recunoscînd că, dacă atentatul de la Marsilia ar fi dat greş, le revenea lor misiunea să-l ucidă pe rege.

Arestarea ultimului terorist este plină de peripeţii. La Fontainebleau, Krail, zis Malny, scapă unui control al jandarmilor. După patru zile de cercetări fără rezultat prin păduri, el este arestat la

[1] Ante Pavelić — ca unealtă a naziştilor, a fost dictatorul „statului" marionetă croat în 1941-1944, după invadarea Iugoslaviei de către Wehrmacht, cînd s-a făcut vinovat de crime monstruoase împotriva populaţiei civile. Fugind în America de Sud pentru a scăpa de pedeapsă, a murit în exil (1959).

15 octombrie la Melun, într-o cafenea. Palid, murdar, zdrenţăros, bate la ochi atunci cînd oferă cu dărnicie doi franci jumătate bacşiş pentru o consumaţie de 60 centime.

Asasinarea lui Alexandru I mai ridică o problemă: aceea a eventualei complicităţi a Germaniei şi Italiei. Nu sînt ele, oare, interesate să înlesnească un gest care ar putea să şubrezească prietenia franco-iugoslavă şi să zdruncine Mica Înţelegere şi Înţelegerea Balcanică, unul dintre pivoţii diplomaţiei franceze în Europa?

În 1934, organizaţia ustaşilor avea o agenţie la Berlin — Croat-Presse — care publica broşuri şi manifeste de propagandă beneficiind de ajutor financiar din partea lui Rosenberg (în acea vreme şeful secţiei externe a partidului nazist — **n.r.**).

tipărirea de bancnote şi paşapoarte false şi se antrenau trăgînd la ţintă într-o siluetă care îl reprezenta pe Alexandru I.

Pe de altă parte, Hitler şi Mussolini au ştiut să exploateze crima de la Marsilia, angajîndu-se într-un proces de captare a cercurilor conducătoare iugoslave — în frunte cu regentul Paul — pe orbita politicii fasciste. Presa italiană şi germană şi-a înmulţit dovezile de „afecţiune" faţă de Iugoslavia, neprecupeţindu-şi elogiile la adresa suveranului dispărut. În dreptul strîmtorii Messina, o escadră italiană a salutat nava „Dubrovnik" pe drumul său de întoarcere. La funeraliile de la Belgrad, delegaţia germană a fost condusă de Goering, care a declarat în faţa Parlamentului iugoslav: „Hitler m-a trimis aici în semn de admiraţie pentru marele vostru rege, duşmanul lui de ieri devenit prieten". Coroana pe care a depus-o pe sicriul regelui purta inscripţia: „Adversarului ei eroic de altădată, armata germană cu durere şi emoţie".

Tragedia de la Marsilia a avut şi consecinţe mai puţin directe, dar de o extremă gravitate. În cîteva rînduri, Hitler a asistat la proiectarea filmului atentatului şi nu şi-a ascuns uimirea faţă de anemicul serviciu de ordine, de deruta şi zăpăceala autorităţilor. El a conchis că Franţa trecea printr-o puternică criză politică şi că, remilitarizarea Germaniei prin călcarea Tratatului de la Versailles, nu va întîmpina, probabil, o opoziţie serioasă[1].

Epilogul asasinării lui Alexandru I a avut loc la 5 februarie 1936, odată cu procesul celor trei complici ai lui Kalemen, judecat la Curtea cu juri din Aix-en-Provence. A fost de fapt, procesul ustaşilor, al terorismului. Sub numeroase presiuni — mai mult sau mai puţin oculte — cei trei inculpaţi au fost condamnaţi doar la 20 ani muncă silnică. Cinci ani mai tîrziu, ei erau eliberaţi de către naziştii germani.

Intervenţia forţelor de ordine este tardivă

În ziua atentatului, la 9 octombrie, Ante Pavelić se afla în capitala germană. Mai tîrziu, Goering va face aluzie la unele „imprudenţe" ale lui Rosenberg, în legătură cu sprijinul dat ustaşilor. În Ungaria şi Italia, camuflaţi sub firma unor şcoli de agronomie, ustaşii dispuneau de centre de instrucţie, unde se pregăteau pentru lovituri de stat şi pentru revolte. Ei studiau chimia explozivelor,

Regele, atins mortal de gloanţele atentatorului, cade pe perna automobilului

În româneşte de
Cristina CORCIOVESCU

[1] Într-adevăr, cinci luni mai tîrziu, la 16 martie 1935, Hitler a anunţat introducerea serviciului militar obligatoriu şi constituirea Wehrmachtului. Guvernele Franţei şi Angliei au acţionat cu multă timiditate în faţa acestei provocări **n.r.**

70 ani de la răscoala marinarilor potemkiniști

POTEMKINIȘTII ÎN ROMÂNIA

TITU GEORGESCU

În iulie 1965, cu prilejul împlinirii a 60 ani de la răscoala marinarilor de pe cuirasatul „Potemkin" și a primirii lor în România a avut loc o întîlnire cu veteranii potemkiniști la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. Potemkiniștii au povestit despre felul cum au fost primiți în țara noastră și despre activitatea lor în acești 60 ani.

La întrebarea directorului Institutului, tovarășul Ion Popescu-Puțuri, în legătură cu motivele care i-au determinat să aleagă ca loc de debarcare un port românesc, potemkiniștii au vorbit despre convingerea pe care au avut-o cei mai mulți dintre ei că poporul român îi va primi cu prietenie, ajutîndu-i, iar că autoritățile române nu-i vor extrăda autorităților țariste. Faptele le-au confirmat întru totul așteptările, România devenind pentru mulți dintre marinarii revoluționari — așa cum au apreciat ei — „țara noastră", țara unde și-au găsit adăpost, au întemeiat familii și, de care s-au legat.

Despre primirea călduroasă și prietenească de care s-au bucurat potemkiniștii în România[1] și despre cîteva din episoadele la care au participat în anul 1905 relatează în articolul care urmează istoricul Titu Georgescu.

---

[1] În imaginea de sus: marinarii potemkiniști debarcînd în portul Constanța.

Mă întorceam, pe la începutul lui septembrie 1944, dintr-o vacanță prelungită. În gara Piatra Olt m-am așezat lîngă o fîntînă. Pe niște cărămizi, alături, patru bătrîni. Erau îngînduraţi, ori veseli, nu-mi mai aduc bine aminte. Știu că vorbeau cu un accent care mi-a atras atenţia. O frază revenise insistent în discuţia lor:

— Am scăpat și de data asta!

Cine erau bătrînii care scăpaseră și de data asta și de unde? I-am întrebat pînă la urmă și mi-au răspuns. Unul înalt, mai vorbăreț, mi-a relatat:

— Din lagăr — noi, de fasciști — voi, și de batjocură — ţara...

— Dar parcă nu sînteţi români, le-am spus, vorbiţi nu știu cum...

— Ba da, taică, dar povestea e lungă. Ai auzit de „Potemkin", cel mai mare vas de război din Marea Neagră?

Nu auzisem, dar cuvintele „cel mai mare vas" mi-au aprins curiozitatea și am insistat să-mi spună povestea lor. Multe nu le-am înţeles atunci, dar cîte ceva mi-a rămas în amintire.

În 1955, am făcut parte din delegaţia ce a însoţit la Moscova, într-o vizită, cu prilejul împlinirii unei jumătăţi de veac de la revoluţia rusă din 1905, pe marinarii de pe cuirasatul „Potemkin" care trăiau în România.

Grupul a fost alcătuit din 34 potemkiniști, care, înainte de plecare, s-au strîns la București, unde au fost sărbătoriţi cu bucurie de populaţia Capitalei noastre.

Eram ca ai lor

Din prima zi am căutat marinarii pe care-i cunoscusem cu ani în urmă. În cele din urmă am găsit numai doi. Unul murise. Altul nu mai putea să iasă nici pe prispă, de bătrîneţe... Moșneagul lung și cu vocea scrijelită, cel care îmi povestise atunci cîte ceva, m-a recunoscut, după ce i-am amintit de orele îndelungi ale aşteptării trenurilor. I-am aflat și numele: Ivan Ghibelnov; avea 75 ani. Apoi am făcut cunoștinţă și cu ceilalţi (notîndu-mi, meticulos, pe fișe de cercetător, ce vîrstă aveau, atunci în 1905, în ce grupă au fost, ce grade au avut, dacă erau sau nu în vreo organizaţie revoluţionară și de ce s-au răsculat). În felul său, fiecare mi-a povestit fapte multe și interesante, din anii pe care-i trăiseră pînă atunci: mi-au vorbit apoi de emoţia care îi stăpînea la revederea laolaltă a zeci de prieteni, tovarăși, luptători, veniţi în 1905 din atîtea colţuri ale marii Rusii și reîntîlniţi după 50 ani în capitala României. Ce mi-am notat din spusele lor e istoria adevărată, confirmată de documente, dar autenticul celor relatate de ei are o savoare aparte.

— Uite cum a fost cu răscoala, taică! A fost că nu mai puteam răbda batjocura... Noi aveam organizaţie bolșevică pe vas. Eram vreo șapte sute. Venisem unii din flota de Baltica, unde erau mulţi bolșevici.

— Dacă ar mai fi trăit Matiușenko... El era conducătorul revoluţionarilor de pe vas...

— Cînd a murit și de ce?, am întrebat. Știu că răsculaţii au ieșit victorioși în 1905, reușind să debarce pe ţărmul românesc.

— Da, taică, dar Matiușenko al nostru și alţii nu au vrut să rămînă în România. Matiușenko a dorit să meargă în Elveţia, să caute conducerea partidului; spunea că de acolo o să ne transmită veşti. Nu ne-a mai transmis nimic. L-au omorît, prin Italia, am auzit noi, după cîţiva ani. Cîţiva marinari s-au întors în 1905 în Rusia ţaristă, fiind imediat arestaţi și judecaţi. Unii dintre noi s-au reîntors în patrie după revoluţia din 1917. Alţii am rămas aici.

Cît s-a chinuit Ohrana, poliţia ţarului, vestită în ticăloșii, să ne aducă în Rusia; cînd cu momeli, cînd cu amenințări, dar n-a reușit. Ne-ar fi omorît, cum au făcut cu cei cîţiva care s-au întors în 1905, ori ne-ar fi putrezit oasele prin închisori. Noi, cei care ne-am stabilit aici, în România, am putut trăi și munci. Atunci cînd am luat parte, cu muncitorii, la greve — fiindcă și dintre noi am lucrat în fabrici — atunci ne-au arestat. Eu am fost printre aceștia. Mi s-au încredinţat de către partid sarcini mai multe și de aici arestările care s-au ţinut lanţ; de douăzeci și două de ori, ţin eu minte. Ultima oară, în 1941, cînd m-au dus în lagăr la Tîrgu Jiu.

— Ne-au ajutat muncitorii, intervine Zahar Kulikov. De cîte ori am fost arestat, ei au ridicat tot Ploieștiul. Ne-au socotit ca ai lor. Ei ne-au adăpostit, ne-au găsit de lucru. Pe atunci existau puternice organizaţii socialiste la București, Galaţi, Ploiești, Cîmpina, Constanţa. Ne răspîndisem peste tot, și peste tot am simţit sprijinul muncitorilor români.

— Ne-am bucurat toţi, ţine să menţioneze Ivan Afanasievici Sceblîkin, cînd am văzut cum am fost primiţi de români. Oameni de nădejde și de inimă. Noi, cei de pe „Potemkin" am început răscoala la 14 iunie. Se hotărîse ca această răscoală să înceapă pe întreaga flotă a Mării Negre atunci cînd se va da semnalul. Dar noi n-am mai putut răbda. Eram pe cea mai mare navă militară a Rusiei. Vasul avea în total 34 tunuri, de calibru mare, fără a mai vorbi de tunurile de calibru mic și de instalaţiile de lansare a torpilelor. Echipajul consta din 740 matrozi, 12 maiștri și 20 ofiţeri.

— Sub ameninţarea armelor, au vrut să ne silească să mîncăm carne stricată, completează Vladimir Belmaci...

— Atunci l-au împușcat pe Vakulenciuk al nostru, spune bătrînul Leonti Cinilov. Treaba a fost așa: comandantul vasului, Golikov, poreclit de marinari „diavolul", și secundul său, Ghilearovski, au vrut să ne oblige să mîncăm borșul cu carne alterată. Văzînd că nu izbutesc, Ghilearovski a chemat garda vasului și a cerut să se aducă o pînză de cort, cu care a acoperit un grup de vreo 30 marinari și a ordonat foc. Dar garda, ca înlemnită, nu s-a mișcat. În aceeași clipă, de sub foaia de cort s-au auzit glasuri: „Fraţilor, nu trageţi!"

„La arme!", au răspuns într-un glas ceilalți marinari. Atunci Ghilearovski a scos revolverul, a tras în conducătorul organizației bolșevice, subofițerul de artilerie Grigori Nikitici Vakulenciuk. În cîteva secunde, ofițerii contrarevoluționari au fost aruncați peste bord și vasul a trecut în stăpînirea deplină a marinarilor, conduși de Afanasi Matiușenko.

Comanda vasului a fost încredințată unui ofițer de rezervă. Noi voiserăm, la început, să-l alegem pe Matiușenko, dar el a refuzat, deoarece nu se socotea destul de pregătit și experimentat pentru a comanda un vas ca „Potemkin".

S-a ales un Comitet revoluționar al vasului, în frunte cu Afanasi Matiușenko.

— Ne-am îndreptat spre Odessa, spune Zaharov, unde se desfășura o grevă generală a muncitorilor. Comitetul știa că guvernul țarist va trimite o escadră împotriva vasului, dar socotea că va izbuti s-o atragă de partea revoluției. Acesta a fost, pe scurt, planul nostru. Cînd am intrat în radă, zeci de mii de oameni ne-au întîmpinat cu urale și cu cîntece revoluționare. Muncitorii din Odessa, gata de luptă, așteptau sprijinul nostru. Comitetul a hotărît, însă, ca noi să nu debarcăm decît după sosirea escadrei și după ce aceasta va trece de partea răsculaților. Tocmai această atitudine de așteptare a fost greșeala noastră. Escadra nu ni s-a putut alătura, fiindcă ofițerii înspăimîntați au schimbat direcția spre Sevastopol. Pînă la urmă am rămas singuri. Poliția, comandanții militari se pregătiseră să ne întîmpine cu foc. Ce era de făcut? Ne ridicasem Ohrana în cap și pe țar și pe toți dușmanii poporului.

Direcția, portul Constanța

Frecîndu-și genunchii, l-or fi durut de bătrînețe, de reumatism, sau va fi fost un obicei, s-a ridicat sfătos Vasili Pughin, strungar, încă înainte de primul război mondial, la fabrica bucureșteană „Wolf".

— Se punea, însă, întrebarea ce facem? Ne-am sfătuit în Comitet și am hotărît să nu ne predăm. Ne-au aprobat toți marinarii. Dar trebuia să hotărîm unde debarcăm, căci nu puteam sta tot timpul pe mare. S-a propus un port din Caucaz, dar în mod sigur, în cîteva zile, poliția țaristă ne-ar fi descoperit. S-au propus și alte porturi în Turcia, Bulgaria.

— Deci, ați ales România.

— Ba să fiu cinstit, eu pentru o vreme am avut unele rezerve. Matiușenko și cei mai mulți din Comitet au insistat și au votat, însă, pentru debarcarea la români. Spuneau că ei știu că românii au organizații socialiste puternice, că sînt siguri că vom găsi ajutor și la marinarii din port și la lucrători. Unii mai fuseseră în porturi românești și vorbeau despre oamenii cumsecade și primitori, pe care îi întîlniseră acolo.

— Direcția portul Constanța!, a hotărît Matiușenko în numele Comitetului și am pornit spre România, care a devenit astfel a doua noastră patrie. Noi ne iubim patria rusă. Ne bucurăm mult că guvernul sovietic ne-a invitat. O să avem mari emoții cînd vom călca pe pămîntul scump rusesc. Avem de pe-acum emoții — nu ne vedeți? — sîntem oameni în toată firea, bătrîni și ne bucurăm ca niște tineri. Dar și României îi spunem țara noastră. Aici ne-am găsit adăpost. Aici ne-am întemeiat familii, am muncit, am trăit din tinerețe, de la douăzeci, douăzeci și cinci de ani, pînă la șaptezeci, șaptezeci și cinci, cît avem cei mai mulți.

— La Constanța, spune, la rîndul său, Nicolai Alekseev, portul era plin de muncitori, amestecați cu marinarii. Oamenii veniseră, să fi fost vreo două mii, să ne întîmpine cu dragoste. Ne-au dat flori, ne-au primit cu masă mare întinsă în port. Și eram peste șapte sute. Nu-i a bună, și-au zis unii. Te pomenești că ne primește căpitănia portului cu ospăț, pînă pleacă muncitorii și pe urmă ne predă poliției române și apoi nazad, în Rusia. De unde... Muncitorii ne-au dus la ei la cluburi, apoi pe la casele lor și, în cîteva zile, știam toți în ce oraș mergem să lucrăm, cu ce organizație muncitorească luăm legătura.

— Sînt din regiunea Dniepropetrovsk, născut în raionul Kamenka, și am trăit cu ai mei pînă în 1905, spune Foma Aleksenko. După ce am debarcat în portul Constanța, a doua zi, împreună cu unii tovarăși, am plecat cu trenul la București. Ceilalți au rămas la Constanța. În cele din urmă, am ajuns la Galați. La început, am intrat la șantierul naval „Fernic". Acolo erau muncitori români cu care am fost împreună în sindicat. Ei aveau cunoștințe printre săteni, la care am fost și eu iernile. Cînd a izbucnit răscoala din 1907, autoritățile au arestat pe mulți, fiind și eu printre ei. Ne-au ținut o bucată de vreme, apoi ne-au dat drumul. Cu Grigori Ivanovici Kubrak am încercat — o vreme — să ne descurcăm în Deltă, dar tot mai bine era printre muncitori la Galați. M-am întors. Kubrak s-a stabilit la Băicoi. După un conflict de muncă, izbucnit la Concordia, din petrolist a devenit cazangiu la Tîrgoviște. La cei 73 ani ai săi mai lucra încă la întreprinderea „Ciocanul" din oraș.

Danil Pavlenko este unul din potemkiniștii care, avînd nostalgia locului unde s-a născut, un sat din regiunea Poltavei, a ales tot un sat pentru a se stabili pentru toată viața; e vorba de Ziduri, de lîngă Rîmnicul Sărat. Ca și alții, s-a legat sufletește de țăranii români.

— Nu am fost predați Ohranei — spune el — cu toate presiunile guvernului țarist asupra guvernului României. Poate că au înțeles și guvernanții români cîte ceva din solidaritatea de masă a muncitorilor cu marinarii potemkiniști.

Nu i-au expulzat. Pe nici unul, dar absolut pe nici unul. Acest lucru l-a determinat pe Vladimir Ilici Lenin să scrie că „aceasta, desigur, era și de așteptat de la guvernul unei națiuni care se respectă"[1].

[1] V. I. Lenin, **Opere complete**, vol. 10, ediția a II-a, București, 1962, p. 344.

Așa vă place istoria?

MAZARIN:

un nedreptățit al istoriei?

MAURICE SCHUMANN
membru al Academiei Franceze

Personalitate cunoscută în viața politică și literară, fostul ministru de Externe francez Maurice Schumann (1911-1974) a fost, în anii celui de-al doilea război mondial, purtătorul de cuvînt al emisiunilor „Franței libere" la BBC, după ce lucrase, în perioada 1932-1940, la Agenția de presă „Havas". A scris, între alte lucrări: Le germanisme en marche, Mussolini, Honneur et patrie.

În acest articol M. Schumann evocă figura lui Mazarin, cel care a dirijat politica Franței în cîteva dintre cele mai dificile momente ale istoriei sale. Originar din Italia și cunoscut sub numele de Mazarin, Giulio Mazarini (1602-1661) s-a stabilit în Franța în 1634, pe vremea regelui Ludovic XIII și a atotputernicului său prim-ministru, cardinalul Richelieu. Cîștigînd încrederea acestuia, Mazarin a devenit curînd, cu sprijinul lui, cardinal, iar în 1643, după moartea lui Richelieu, a fost numit prim-ministru, funcție în care a continuat politica predecesorului său de întărire a absolutismului. În timpul Frondei[1] a fost nevoit să fugă de două ori din Franța, dar după înfrîngerea definitivă a mișcării, în 1653, a revenit la Paris, rămînînd pînă la sfîrșitul vieții conducătorul politicii interne și externe a statului francez.

Numeroși autori i-au făcut lui Mazarin un portret prea puțin măgulitor. Rectificîndu-i trăsăturile, Maurice Schumann demonstrează că înaintașul său din urmă cu peste trei secole a fost acuzat pe nedrept de venalitate și cupiditate,

[1] Mișcare social-politică în Franța (1648-1653) împotriva absolutismului reprezentat de guvernul lui Mazarin. S-a desfășurat în două etape: Fronda parlamentară (1648-1649), condusă de membrii Parlamentului de Paris, aliați cu cardinalul de Retz, și Fronda prinților (1649-1653), unul din personajele principale ale acestei etape fiind prințul de Condé. Mișcarea, avînd în frunte aristocrația feudală, interesată în limitarea puterii regale, a fost înfrîntă de guvern, ceea ce a dus la consolidarea monarhiei absolute în timpul lui Ludovic XIV.

de încălcare a intereselor Franței, de relații echivoce cu regina. Viața și activitatea lui sînt privite sub un unghi nou, fiindu-ne înfățișat un Mazarin preocupat, în primul rînd, de binele Franței. Unii istorici ar putea formula rezerve față de ideile lui Maurice Schumann. Nu este însă lipsit de interes să urmărim și punctul de vedere al unui om de stat din zilele noastre.

Reamintim cititorilor că Maurice Schumann ne-a vizitat țara în mai multe rînduri, în 1965, 1967 și 1973, ultima oară în calitate de titular la Quai d'Orsay. Cu acest prilej, ca om de stat care și-a desfășurat activitatea mai cu seamă în domeniul politicii externe, M. Schumann a declarat că diplomația română, sub înalta conducere a președintelui Ceaușescu, a căutat să mențină sau să deschidă căi de comunicare, să găsească posibilități de înțelegere, adăugînd că relațiile între state sînt și trebuie să rămînă bazate pe principiile fundamentale ale respectului suveranității naționale și dreptului la independență.

Titlul și subtitlurile articolului aparțin redacției Magazin istoric.

M. D.

Istoricului Georges Mongrédien îi datorăm caracterizarea făcută lui Mazarin, care, fără să apeleze la fapte concrete, are rezonanța unui panegiric: „El a salvat corabia de la naufragiu într-un moment în care toți încercau din răsputeri s-o scufunde; datorită lui [...] au fost restabilite principiile autorității regale compromise, reinstaurată ordinea în provincii, create condițiile înfloririi artei și literaturii noastre [...]. Fronda slăbise poziția internațională a Franței; spaniolii recuceriseră Dunkerque, Gravelines [...]. Pe toate fronturile, pe cel militar și diplomatic, dădeam înapoi în fața puternicei Case de Austria; Anglia devenise atotputernică pe mare. Opt ani mai tîrziu, la moartea ministrului, situația se schimbase radical în favoarea Franței: pacea din interiorul țării era dublată și întărită cu cea internațională; prinții rebeli fuseseră înfrînți; imperiul [Sfîntul imperiu roman de națiune germană] și Casa de Austria trebuiseră să accepte tratatele din Westfalia[1] și de la Pirinei[2] [...]. Tot ceea ce avea să transforme Franța în prima națiune a creștinătății a fost rezultatul activității ministeriale a lui Mazarin".

Or, chiar autorul acestei sinteze apologetice sfîrșește prin a emite axioma: **Nu cred că Mazarin poate fi considerat un mare om de stat.** În fond, Georges Mongrédien este dispus să spulbere opinia curentă, dar nu s-o sfideze.

Carnetele și invențiile posterității

Mazarin este cunoscut într-o lumină falsă tocmai pentru că a rămas necunoscut. El nu și-a încredințat secretele decît însemnărilor sale, atît de greu de descifrat, tălmăcite de arhivista-paleografă Madeleine Portemer. Înaintea ei, doar Victor Cousin încercase, în treacăt, să pătrundă înțelesul acestor hieroglife, al căror ermetism voluntar este accentuat de amestecul de limbi, de ortografia fantezistă și de multiplele pseudonime folosite.

Cîte minți luminate mai cred și astăzi că Mazarin și-a datorat funcția de ministru prieteniei — a se citi dragostei — ce i-a nutrit-o Anna de Austria [soția lui Ludovic XIII] ? Or, carnetele demonstrează că, în cele patru zile care au separat moartea lui Ludovic XIII de proclamarea văduvei lui ca regentă absolută, adică între 14 și 18 mai 1643, Mazarin a căutat cu febrilitate un intermediar care să-i înlesnească accesul la regină. Pînă atunci, Mazarin nu discutase niciodată cu Anna de Austria între patru ochi și nici nu știa ce gîndește regina despre el.

Cei mai mulți dintre contemporanii săi au sfîrșit prin a-i recunoaște meritele încă în timpul vieții: Parlamentul din Paris, care în timpul Frondei îl condamnase la moarte, a ajuns să-l felicite pentru că a realizat în cele mai bune condiții „marea operă a păcii, la care a trudit fără răgaz răstimp de 16 ani"; prințul de Condé, care îl pălmuise în public, a sfîrșit prin a se înclina în fața lui; spre deosebire de reacția produsă de moartea predecesorului său, cardinalul Richelieu, dispariția lui Mazarin nu a provocat nici o manifestare de bucurie din partea păturilor populare.

Ura față de Mazarin din perioada Frondei a fost reînviată de posteritate, care l-a cunoscut nu prin intermediul carnetelor sau al scrisorilor, ci din cele scrise de patru mari prozatori, care în bună parte au inventat un anumit Mazarin, în scopul propriilor interese: Retz și La Rochefoucauld, ale căror pretenții cardinalul le-a nesocotit, salvînd puterea coroanei, adică, atunci, unitatea Franței; Saint-Evremond, purtătorul de cuvînt al lui Turenne[3], pe care Mazarin l-a redus la tăcere, ieșind victorios din înfruntarea cu el; Saint-Simon, care nu l-a iertat de a fi restabilit principiile autorității regale.

Să-l mai adăugăm și pe Scarron? Fără să fie un mare autor, cărțile lui au fost citite asiduu de către Alexandre Dumas în timp ce se pregătea să scrie **Cei trei mușchetari.** În felul acesta, influența nefastă a lui Scarron a fost resimțită de mulți dintre cei care nu auziseră niciodată de lucrările lui.

Secolele XIX și XX nu l-au judecat pe Mazarin după pă-

---

[1] Tratatele din Westfalia — încheiate în 1648, în orașele Osnabrück (august) și Münster (octombrie), între Germania, Franța și Suedia în urma războiului de 30 ani (1618-1648). Avantajoasă pentru Franța, Pacea westfalică a marcat eșecul tentativei Habsburgilor de a unifica Germania.

[2] Tratatul de la Pirinei (1659) — a pus capăt războiului franco-spaniol. Încheiat în urma negocierilor duse de reprezentanții celor două puteri, Mazarin și Luis de Haro, tratatul stipula, între altele, căsătoria dintre Ludovic XIV și Maria-Tereza, fiica lui Filip IV al Spaniei.

[3] Henri de la Tour d'Auvergne, viconte de Turenne (1611-1675) — mareșal francez. În timpul Frondei a fost, pentru scurt timp, împotriva guvernului absolutist reprezentat de Mazarin, dar, înfrînt la Rethel de către armata regală, a trecut de partea curții, luptînd împotriva Frondei și învingîndu-l pe Condé (1652).

rerile dușmanilor săi, în schimb i-au atribuit însușiri politice pe care cardinalul nu le-a avut niciodată. Și astfel, printr-o serie de metamorfoze postume, elogiile istoricilor la adresa lui Mazarin devin la fel de dubioase ca și rechizitoriile împotriva lui.

Vindeți argintăria, amanetați diamantele...

Un anume Aubery, avocat în Parlament și la consiliile regelui, mort în 1695 în vîrstă de aproape 80 ani, a scris în tinerețe o **Istorie a cardinalilor** în patru volume, pe care i-a dedicat-o lui Mazarin. În semn de recunoștință, acesta i-a fixat o pensie de 400 livre, de care Aubery a beneficiat mai bine de 50 ani.

Spre deosebire de contemporanul lui, La Rochefoucauld, avocatul Aubery nu credea că nerecunoștința ar fi „independența inimii", încît, după moartea binefăcătorului său, el a ținut să-și manifeste recunoștința... născocindu-i niște strămoși. Drept care, în cea mai deplină liniște, l-a făcut să descindă din „Jean Mazarin, pe care istoria Franței nu uită să-l menționeze printre eroii noștri" și care „a fost persecutat fără cruțare" pentru că a încercat să-i facă pe francezi „să reintre în posesia regatului Siciliei". Apoi, ca nu cumva să nedreptățească linia maternă, Aubery a decretat că mama lui Mazarin, soția lui Pietro Mazarini, pe nume Hortensia Buffalini, aparținea „unei familii de mari nobili, situîndu-se îndată după primele patru din Roma" și care, evident, „a susținut interesele Franței". Mai este oare necesar să precizăm că nobilul Jean Mazarin n-a lăsat pe nicăieri nici cea mai mică urmă a existenței sale și că registrele nobilimii din Roma sec. XVI (pe care am avut grijă să le consult) nu menționează nici o familie Buffalini? Scarron îl făcuse însă pe Mazarin „lichea de obîrșie umilă"; pentru a-l scuti de acest calificativ, Aubery a socotit oportun și firesc să apeleze la imaginație. Dar acest fiu al intendentului familiei Colonna, crescut la colegiul iezuiților din Roma, prieten intim al nepoților papei Urban VIII, căpitan al trupelor pontificale la vîrsta de 23 ani, a fost numit trimis extraordinar al Vaticanului la Paris înainte de a fi împlinit 30 ani.

Aproape toate memoriile îl descriu pe cardinal ca pe un om ahtiat după bani, avid de a-i acumula pentru el și pentru ai lui. Chiar dacă această părere a fost justificată, ea nu i-a determinat comportarea. A doua zi după tratatele din Westfalia (care ne apar astăzi drept apogeul forței diplomatice a regatului Franței), din cauza Frondei parlamentare, cardinalul a fost nevoit să fugă la Köln. Împăratul Ferdinand III s-a grăbit să-i ofere o slujbă bine plătită. A acceptat oare Mazarin să se pună în serviciul unei puteri străine? „Licheaua de obîrșie umilă", care a văzut lumina zilei la Pescina, în munții Abruzzi, a replicat prompt:

— Îmi voi sfîrși zilele slujind Franța cu gîndul meu și cu dorințele mele, dacă n-o pot face altminteri.

Avea, desigur, argintărie, tapiserii și pietre prețioase. Din corespondența sa rezultă însă că ori de cîte ori era necesar, el a fost gata, an de an, să sacrifice din bunurile sale.

I-a reproșat oare vreodată Colbert, secretarul său — care, mai tîrziu, avea să-i urmeze exemplul — că l-ar fi îndemnat să vegheze în primul rînd asupra intereselor sale personale? Dimpotrivă, Mazarin îi cerea să-i execute ordinele „spre binele și măreția statului".

În iunie 1656, Mazarin se afla în mijlocul armatei. Constatînd că nu era bine echipată, i-a scris unui bancher: „Procurați 20 000 scuzi în schimbul veselei mele de argint pentru a cumpăra cai și echipament". La începutul anului 1657, Colbert i-a mărturisit că îi era cu neputință să facă rost de banii necesari pentru a forța Spania să încheie pace; răspunsul cardinalului n-a întîrziat: „Amanetați diamantele mele".

Lectura corespondenței ajunsă pînă în zilele noastre ne dezvăluie că necesitatea de a procura în permanență fonduri din averea sa și de a amaneta obiecte de preț a fost o preocupare constantă a ministrului, nevoit să poarte — pentru a salva independența coroanei și unitatea regatului — dubla povară a luptelor din interiorul și din afara granițelor Franței.

În 1649, Turenne a îndreptat armata regelui împotriva tronului. Mazarin a parat această lovitură, care ar fi putut fi fatală, convingîndu-i pe oștenii lui Turenne să-și abandoneze șeful, pentru a lupta împotriva Frondei, învingînd-o la Rethel și a aliaților ei spanioli. Atragerea soldaților a reclamat cardinalului multă ingeniozitate, mult curaj și... 2 500 000 livre, procurate din vînzarea celor mai frumoase nestemate ale sale.

Zvonuri imposibil de dovedit

Trecuse aproape un sfert de secol de la moartea lui Mazarin cînd regele Soare a hotărît transportarea rămășițelor lui pămîntești de la Vincennes și a însoțit cortegiul pe jos, pînă la palatul Institutului, pentru a asista la reînhumarea lor într-un mormînt sculptat de Coysevox. În 1661, Ludovic XIV ieșise plîngînd din camera mortuară a cardinalului. În 1684 a ținut să arate că afecțiunea sa rămăsese nealterată. Mai mult, a vrut să spulbere o defăimare; în unele regiuni din nordul Franței, cei care luau nevestele altora mai erau încă porecliți „Mazarin".

Ludovic XIV era la curent cu zvonul ce circula la curtea Franței și în provincii, cum că preceptorul său fusese amantul reginei-mamă, dar se com-

porta ca şi cum n-ar fi ştiut nimic. Ceea ce, desigur, nu poate fi un argument, dar ne recomandă să ne aventurăm cu prudenţă într-un domeniu în care nimic nu e dovedit.

Nu există subiect care să aprindă imaginaţia — sau s-o inducă în eroare — mai mult decît aventurile amoroase ale capetelor încoronate. Un cronicar a mers pînă acolo, încît l-a făcut pe Mazarin tatăl lui Ludovic XIV. Or, în 1637, cînd a fost conceput viitorul rege Soare, presupusul părinte se afla în Italia, de unde nu s-a întors decît după doi ani.

Poate că, după moartea lui Ludovic XIII, Mazarin şi-a datorat ascensiunea reginei, dar nici într-un caz femeii care a fost Anna de Austria. Mai tîrziu, cînd cardinalul a devenit singurul sprijin al tronului lui Ludovic XIV, regina şi ministrul ei au făcut gurile rele să vorbească. Nu e lipsit de interes să apelăm la mărturiile unor prietene care au riscat să o informeze pe Anna de Austria despre aceste zvonuri. Doamnei de Hautefort regina i-ar fi răspuns, rîzînd, că lui Mazarin „nu-i plac femeile". Soţiei secretarului de stat, Brienne, i-ar fi replicat, de data aceasta însă plîngînd: „Mărturisesc că îl iubesc şi chiar foarte mult, dar simţurile nu au ce căuta aici... Dacă această afecţiune poartă fie şi o umbră de păcat, renunţ la ea de pe acum în faţa lui Dumnezeu".

Este adevărat că regina, persecutată de Richelieu, căpătase de pe atunci obiceiul de a face jurăminte false. În schimb, în prezenţa lui La Porte, valetul regelui, ea nu a recurs nici la zîmbete, nici la lacrimi, ci a ales mînia: „Dacă domnul prinţ [Condé] mă defăimează în felul acesta, este un om rău".

Nici una dintre aceste versiuni contradictorii nu prezintă garanţia sincerităţii. Ceea ce nu se poate spune însă despre carnetele cărora Mazarin le-a încredinţat gîndurile sale secrete, într-un limbaj mai mult sau mai puţin codificat. Or, cardinalul nu pomeneşte în ele despre Anna decît pentru a se plînge de bigoţii care o incitau să se dedice religiei cu un zel ce o făcea să nu mai aibă timp — scria el — „pentru propriile ei afaceri şi pentru a-mi vorbi".

Pare bizar faptul că stilul lui Mazarin, cînd îşi vorbeşte lui însuşi despre regină, nu seamănă deloc cu cel al unui îndrăgostit; pana cardinalului este însă cu totul alta cînd se adresează Annei de Austria. De altminteri, regina îi răspunde cu aceeaşi monedă. O piesă convingătoare pare să fie misiva ei, datată 11 iulie 1660: „Dacă mi-aş fi închipuit că vreuna din scrisorile mele v-a plăcut atît de mult, v-aş fi scris cu dragă inimă; este adevărat că efuziunea cu care ele sînt primite îmi aminteşte de timpurile de altădată, la care mă gîndesc aproape în fiece clipă, în pofida a ceea ce aţi putea crede".

Se impune să facem două precizări. În primul rînd, aces-

Din fragedă copilărie, viitorul rege Ludovic XIV a beneficiat de o atentă educaţie politică din partea ministrului său

Regina-mamă Anna de Austria

ta e stilul de care abuzează personajele epocii. În al doilea, scrisoarea din 11 iulie 1660 a fost adresată de o femeie aproape sexagenară unui bărbat care, la 58 ani, era cu un picior în groapă şi avea trăsături de bătrîn.

Este cert că regina şi ministrul ei au avut unul faţă de celălalt o afecţiune sporită o dată cu timpul. Istoria nu poate să tragă alte concluzii. Dar dacă acest mister se adînceşte pe măsura trecerii timpului, gîndirea sa politică, în lumina scrierilor şi acţiunilor sale, impresionează tot mai mult prin claritatea şi continuitatea sa.

O obsesie — pacea

Există obiceiul de a-l prezenta pe Mazarin drept executor testamentar al lui Richelieu. Este un adevăr, dar un adevăr ce se cere nuanţat.

Ofiţer, apoi diplomat pontifical, Mazarin avea aproape 40 ani cînd şi-a părăsit definitiv ţara natală şi a depăşit această vîrstă cînd a intrat în Consiliul regelui Franţei. Or, la Roma, în atmosfera căreia s-a format ani îndelungaţi gîndirea lui Mazarin, persista convingerea că creştinătatea, fie ea şi destrămată, era ameninţată de un inamic comun: otomanii. Se ştie că, 22 ani după moartea lui Mazarin, aceştia au fost pe punctul de a cuceri Viena şi nu au părăsit Budapesta decît patru ani mai tîrziu, în 1687.

Papii din sec. XVII au fost în permanenţă obsedaţi de această „înspăimîntătoare putere a otomanilor" (cum se exprima papa Grigore XV), care guvernau Mediterana şi se întindeau pînă în inima Europei. Spre deosebire de eminenţa cenuşie [Richelieu], Mazarin a avut întotdeauna simţul solidarităţii defensive, pe care i l-au cultivat primii săi dascăli. Spre sfîrşitul vieţii l-a văzut cu îngrijorare pe Mahomet IV reînviind puterea imperiului; ar fi vrut să împiedice cucerirea Cretei de către turci; mai mult, lui i-a fost atribuit planul unei expediţii comune a armatelor, împăcate, ale naţiunilor creştine. Aceleaşi idei i-au călăuzit strategia în centrul Europei. În 1643 şi în 1645, cînd Turenne a vrut să urmărească armata imperială austriacă pînă în Boemia şi să pornească împreună cu suedezii asupra capitalei Habsburgilor, cardinalul s-a opus; chiar dacă a fost de părere că nu trebuie să se permită Casei de Austria să-şi impună hegemonia faţă de Franţa, el n-a socotit oportună slăbirea ei iremediabilă, înţelegînd că ar fi periculos să i se dea o lovitură de graţie. Depăşirea unei anumite limite spre sud sau spre est ar fi creat impresia că Franţa nu urmărea consolidarea securităţii sale, ci substituirea unei hegemonii cu o alta şi subminarea şanselor de a obţine un acord pe plan european.

Mai mult: această idee călăuzitoare a fost alimentată de un sentiment pe care cititorul atent al carnetelor, scrisorilor şi depeşelor diplomatice ar fi tentat să-l numească obsesie şi pe care unul din cei mai înverşunaţi duşmani ai lui Mazarin, magistratul Omer Talon l-a definit admirabil drept „speranţa în pace". Înainte de încheierea tratatelor din Westfalia, cardinalul a încercat să accelereze ritmul negocierilor: „Ar fi cu neputinţă să pot avea o pasiune mai mare decît cea pe care o simt pentru pace; şi s-ar putea întîmpla ca acest stat să aibă mai multă nevoie de ea decît a avut pînă acum".

După Pacea de la Pirinei, bolnav, transportat în litiera sa, Mazarin a primit, lîngă Bayonne, vizita reginei. „Priviţi, doamnă, a spus el, în ce hal se află acest trup care a adus Franţei liniştea".

Cardinalul ştia că o condiţie a păcii cu Spania era căsătoria regelui Franţei cu infanta Maria-Tereza. O bună bucată de timp, Filip IV al Spaniei ezitase să-şi dea consimţămîntul, ştiind că Leopold I [împăratul Sfîntului imperiu roman de naţiune germană] visa şi el la o căsătorie cu infanta şi sperînd că această intenţie îl va determina să nesocotească tratatele din Westfalia, pentru a pune stăpînire pe Alsacia. Astfel, unirea celor două ramuri ale Casei de Austria ar fi reînviat marea ameninţare pentru Franţa. Acesta era pericolul pe care Mazarin a dorit să-l înlăture, cu orice preţ, înainte de a muri.

Este deci limpede de ce Mazarin, a cărui amintire abia începe să forţeze respectul posterităţii, s-a bucurat de întreaga stimă a lui Ludovic XIV. Or, regele avea cel puţin două avantaje faţă de calomniatorii cardinalului: de a-l fi cunoscut ca om de stat, dar şi ca om pur şi simplu.

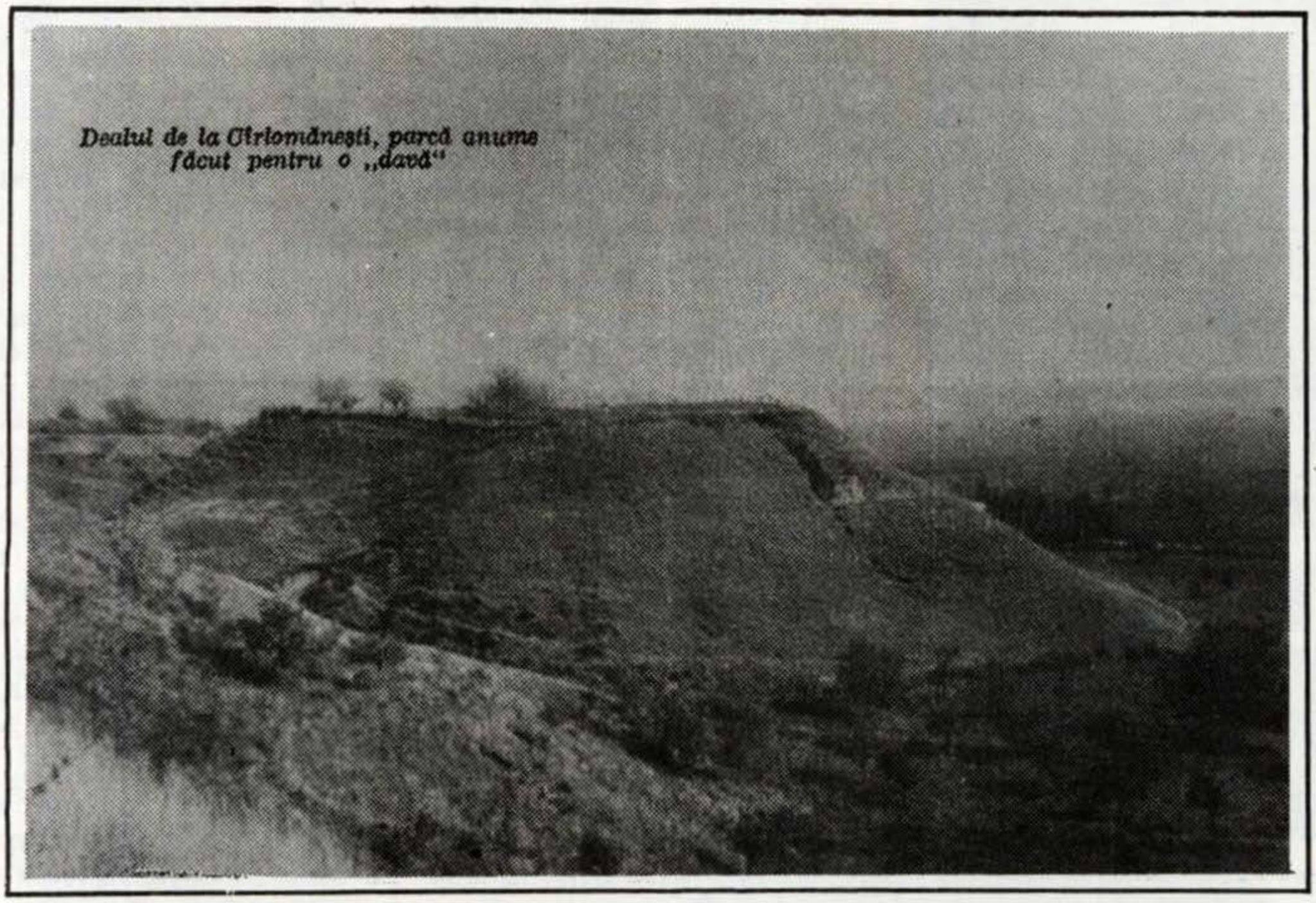

Dealul de la Cîrlomănești, parcă anume făcut pentru o „davă"

GETO-DACII DIN VALEA BUZĂULUI

MIRCEA BABEȘ

Într-un dicționar geografic al județului Buzău, apărut la sfîrșitul secolului trecut, se menționa „tumulul" din cătunul Cîrlomănești, considerat pe atunci drept „un vast cimitir al cumanilor". Inspirați atît de forma terenului, cît și de descoperirile prilejuite de lucrările agricole sau de săpăturile căutătorilor de comori, localnicii numeau și numesc și astăzi acest loc „cetatea" sau „cetățuia". A fost necesară multă vreme, pentru ca de la faza legendelor și apoi a ipotezelor cărturărești să se ajungă la adevărata cercetare științifică a vestigiilor de la Cîrlomănești.

O cetățuie bine apărată

Abia în ultimii ani săpăturile arheologice de mare amploare inițiate de Institutul de arheologie al Academiei de științe sociale și politice, în colaborare cu Muzeul Județean din Buzău, au demonstrat că „cetățuia" din marginea satului Cîrlomănești (com. Vernești, jud. Buzău) a fost o importantă așezare geto-dacă, foarte probabil centrul unei formațiuni tribale din valea Buzăului și cea a afluentului său Nișcovul. În limba strămoșilor noștri o asemenea așezare se chema „dava", nume ce ar putea fi echivalat cu acela de tîrg. Experiența acumulată de arheologia românească de la Vasile Pârvan încoace ne permite astăzi să facem cu claritate distincție între o așezare geto-dacă de rînd și o „dava" de felul celei de la Cîrlomănești.

Încă de la început s-au descoperit foarte bogate urme de locuire, constînd atît din resturi de construcții din piatră, lemn și lut, cît și din obiecte, întregi sau fragmentare, folosite în viața de toate zilele de către geto-daci. Definitorie în primul rînd pentru o „dava" este, însă, poziția sa în teren; aceasta trebuia să-i

asigure posibilităţi maxime de observaţie şi o apărare naturală cît mai bună. Astfel, aşezarea de la Cîrlomăneşti, situată pe marginea terasei înalte a Buzăului, este înconjurată de viroage, respectiv de pante repezi, cu o diferenţă de nivel de 25-30 metri, care făceau dificilă orice încercare de atac prin surprindere. Trebuie subliniat, de asemenea, că plasarea „cetăţuii" la confluenţa Buzăului cu Nişcovul asigura controlul asupra drumurilor ce urmau cursurile celor două rîuri. Din punct de vedere economic, aşezarea era, de asemenea, deosebit de favorabilă, întrucît oferea spre exploatare atît teren de cîmpie sau de coastă pentru agricultură şi păşunat, cît şi pădure pentru vînat şi aprovizionare cu lemn.

Cercetările de la Cîrlomăneşti au fost orientate, avîndu-se în vedere, în primul rînd, istoria — pînă în prezent aproape complet necunoscută — a triburilor geto-dace din ţinutul Buzăului. În al doilea rînd, s-a urmărit şi se urmăreşte confruntarea concluziilor noastre cu ceea ce se ştie, în ansamblu, pe baza studiului izvoarelor greco-romane şi a cercetărilor arheologice, despre istoria Daciei înainte de cucerirea romană.

În timpul săpăturilor — efectuate pe o suprafaţă de peste 600 mp — s-a constatat existenţa unui ultim nivel de locuire geto-dacic în care s-au păstrat resturile unor locuinţe şi construcţii gospodăreşti: temelii din piatră de rîu, dărîmături de pereţi lipiţi cu lut, vetre de foc, pavaje etc., precum şi diferite obiecte (olărie, podoabe, unelte, monede), majoritatea în poziţia în care se aflau în momentul părăsirii aşezării. Numeroase indicii duc la concluzia că părăsirea s-a produs brusc, în grabă, în urma unei distrugeri violente. O construcţie de mari dimensiuni a pierit incendiată; pereţii săi s-au prăbuşit în urma arderii scheletului de lemn (stîlpi, grinzi şi împletitura de nuiele) şi se prezintă acum sub forma unui strat de dărîmătură, constituit din bucăţi mari de lipitură de lut ars. Sub dărîmătura pereţilor s-au găsit — pe locul pe care s-au aflat — oale sparte şi arse, precum şi alte obiecte, care nu au putut fi evacuate în momentul incendiului. Şi în alte locuinţe sau în afara lor, aflate pe acest ultim nivel de locuire, au rămas vase de lut, întregi sau sparte, greutăţi de lut ars, pietre de rîşniţă, unele podoabe, figurine de lut şi chiar monede. Lipsa unui alt strat de locuire care să se suprapună nivelului de distrugere ne arată că „dava" a fost părăsită definitiv. Pînă în zilele noastre „cetăţuia" de la Cîrlomăneşti nu a mai fost, pare-se, niciodată locuită.

Mărturia monedelor

Dacă începuturile aşezării, fixate către mijlocul sec. II. î.e.n., nu trebuie, neapărat, legate de anumite evenimente istorice, părăsirea ei trebuie să fi fost impusă de motive cu totul speciale.

Cînd s-a produs, aşadar, sfîrşitul, pare-se violent, al acestei aşezări? Poate fi această dată stabilită cu precizie?

Din fericire, materialul arheologic este bogat şi poate fi sigur determinat cronologic. Avem în vedere, în primul rînd, obiectele descoperite în ultimul nivel de locuire, a căror datare ne permite să stabilim limitele perioadei de timp în care s-a putut produce distrugerea „davei". Cel mai preţios indiciu cronologic ni-l oferă monedele. În dărîmăturile de pe ultimul nivel de locuire s-au găsit opt monede de argint geto-dace (de tipul Bucureşti-Vîrteju), imitaţii locale tîrzii după monedele lui Filip II al Macedoniei. În vara anului 1974, în timpul săpăturilor, s-a găsit şi un tezaur, constituit din 121 piese de acelaşi tip. Acesta a fost îngropat, probabil, în momentul în care s-a sesizat pericolul sau chiar în timpul distrugerii aşezării. Monedele reprezintă, foarte stilizat, un cap de bărbat, pe o parte, şi un cal cu călăreţ, pe cealaltă parte. Au fost descoperite şi alte două monede autohtone, una aparţinînd tipului Inoteşti-Răcoasa, cealaltă imitînd monedele macedonene din vremea lui Filip III Arideul. Toate aceste tipuri au circulat în a doua jumătate a sec. II î.e.n. şi în primele trei-patru decenii ale sec. I î.e.n. În sfîrşit, au apărut şi două monede greceşti din sec. II-I î.e.n., una emisă în oraşul Dyrrhachium de pe coasta Adriaticei, cealaltă în insula Thasos. Dacă ţinem seama şi de faptul că absentează monedele romane, despre care ştim că au pătruns abundent în Dacia pe la mijlocul şi în a doua jumătate a sec. I. î.e.n., putem trage concluzia că aşezarea de la Cîrlomăneşti a fost părăsită înainte de mijlocul acestui secol, mai probabil în jurul anului 60 î.e.n.

Către această datare ne îndrumă şi alte obiecte descoperite în ultimul nivel, cum ar fi cupele de lut ars cu decor în relief (imitaţii ale cupelor greceşti de Delos), unele vase de import greceşti, cîteva fibule (agrafe) de bronz şi fier, precum şi două podoabe de argint getodace.

Pornind de la textul lui Strabon

Ce spun izvoarele scrise, greceşti şi romane, despre locuitorii acestor regiuni în perioada respectivă?

Evident, nu ne putem aştepta să găsim informaţii directe relative la „dava" de la Cîrlomăneşti. Dar putem, măcar cu titlul de ipoteză, să facem o legătură între distrugerea acestei „dave" şi evenimentele tumultuoase de la mijlocul sec. I î.e.n.

Cel mai important text ce ne stă la dispoziţie este datorat geografului grec Strabon, care a trăit între anii 63 î.e.n.-19 e.n. El scrie: „Lăsînd la o parte trecutul îndepărtat al geţilor, întîmplările din vremea noastră sînt următoarele. Ajungînd în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, getul Burebista[1] l-a înălţat atît de mult prin exerciţii, abţinere de la vin şi ascultare de porunci, încît, în cîţiva ani, a făurit o mare stăpînire şi a supus geţilor cea mai mare parte din populaţiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut şi de romani. Căci trecînd plin de îndrăzneală Dunărea şi jefuind

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1967 şi 4/1969.

Tracia — pînă în Macedonia și Iliria — a pustiit pe celții care erau amestecați cu tracii și ilirii și a nimicit pe de-a întregul pe boienii aflați sub conducerea lui Critasirios și pe taurisci".

Din acest text, ca, de altfel, și din alte izvoare (de exemplu inscripția lui Acornion din Dionysopolis), aflăm că aproximativ în anii 60-45 î.e.n. geții și dacii au constituit, sub conducerea lui Burebista „o mare stăpînire", o forță politică și militară capabilă să pună în pericol, fie și numai temporar, orașele grecești de pe țărmul Mării Negre și posesiunile romane din Balcani. Putem să presupunem că această „stăpînire" s-a format prin ridicarea explozivă a unei uniuni tribale getice, conduse de Burebista, care a reușit vremelnic să aducă la ascultare alte triburi și uniuni getice și dacice, în cadrul unei confederații întinse, puternice. Strabon vorbește de „exerciții" și „abținere de la vin", dar este clar că Burebista și-a întărit puterea, înainte de toate, prin aducerea la „ascultare de porunci", chiar și a triburilor înrudite. Putem să ne închipuim că acele comunități ce s-au opus unificării au avut mult de suferit. Distrugerea și părăsirea unor „dave" s-ar putea, astfel, lega fie direct de acțiunea de unificare a lui Burebista, fie numai de evenimente secundare, de acele „războaie dese" menționate de Strabon. Se pare că, pe lîngă Cîrlomănești și alte mari așezări geto-dace, cum sînt cele de la Zimnicea, jud. Teleorman și Piscul Crăsani, jud. Ialomița, și-au încetat existența cam în aceeași vreme și, probabil, în aceleași condiții. În schimb, „dava" de la Popești pe Argeș (lîngă București), identificată de Radu Vulpe cu Argedava, reședința inițială probabilă a lui Burebista, și-a continuat existența încă o jumătate de secol. Este, de aceea, verosimil ca de aici să fi pornit Burebista temerara sa încercare de unificare a geto-dacilor.

Dacă „dava" de la Cîrlomănești a căzut chiar sub lovitura lui Burebista, aceasta este o întrebare care rămîne, deocamdată, fără răspuns. Cert este, însă, faptul că așezarea nu a supraviețuit evenimentelor furtunoase din vremea marelui rege. La fel de sigur este și faptul că populația geto-dacă a continuat să viețuiască pe pămîntul buzoian, așa cum arată, de altfel, și descoperirile cele mai recente. La Pietroasele-Gruiu Dării, la circa 20 kilometri de Cîrlomănești, cercetările arheologice au pus în evidență existența unei așezări fortificate geto-dace care a durat, sigur, pînă în sec. I e.n.

100 întrebări — **100** răspunsuri — **100** importante premii
In numărul 7/1975 — un nou concurs MAGAZIN ISTORIC
dotat cu importante premii: televizoare, aparate de radio,
stilouri, aparate de fotografiat etc. etc.
Intrebările concursului vor fi formulate
din TOATE NUMERELE REVISTEI apărute pînă în prezent.
Deci, pregătiți-vă din timp colecția MAGAZIN ISTORIC
1967—1975

PLANȘELE NOASTRE

① Mitropolitul Nifon, luptător pentru Unirea Principatelor. Pictură de Gh. Tattarescu **(Anticele, neprescrisele și neprescriptibilele drepturi,** p. 13)

② Figurine de ceramică, vestigii ale străvechii civilizații făurite de geto-daci **(Geto-dacii din valea Buzăului,** p. 30)

③ Stana și Ruxandra, fiicele lui Neagoe Basarab, viitoarele soții ale lui Ștefăniță vodă și Radu de la Afumați, așa cum apar într-o pictură de epocă **(Viteazul Radu de la Afumați,** p. 2)

④ Infanta Maria-Tereza, primul ministru spaniol, Filip IV al Spaniei, Ludovic XIV, Mazarin și regina-mamă Anna de Austria. Detaliu dintr-un tablou de Simon Bernard de Saint-André **(Un nedreptățit al istoriei?,** p. 25)

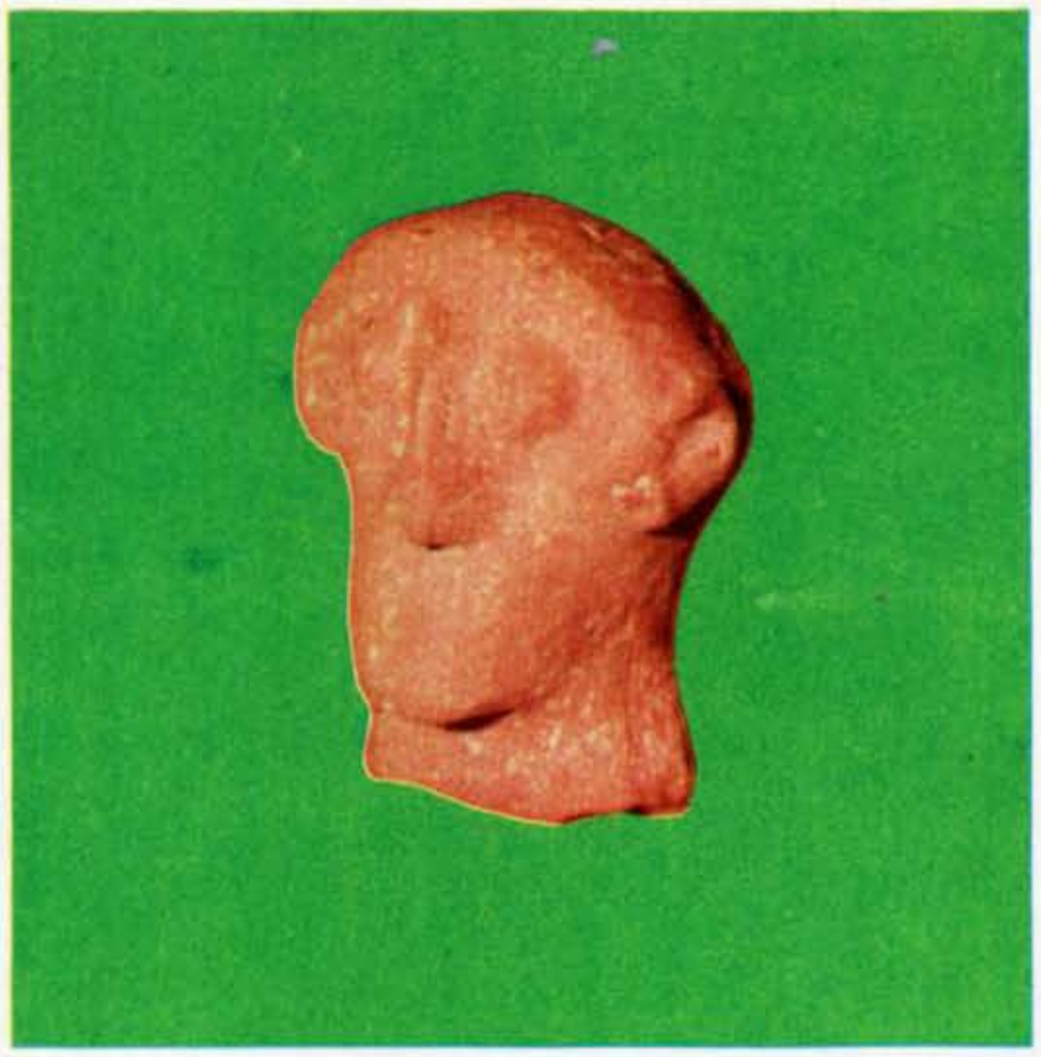

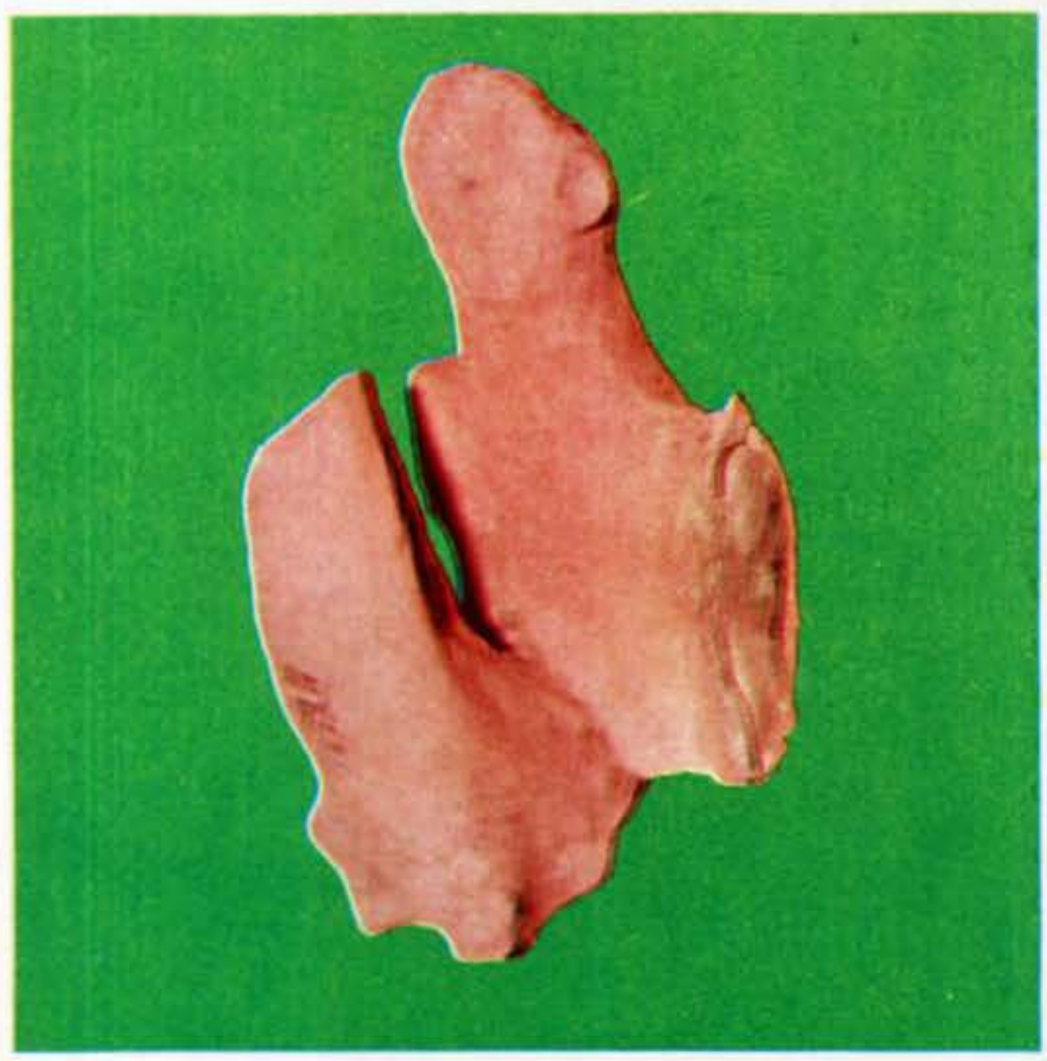

Zîmbete din cronic

Rubrică redactată cu concursul cititorilor

Lipsa nu-i o piedică

C. Bobeică, un fruntaș junimist, deputat de Botoșani, om de club și de petreceri dar fără avere, a fost întrebat odată de către P.P. Carp:

— Cum se face domnule, că, fără să ai bani, duci o viață pe picior așa de mare?

— La fel cum faci și d-ta care, fără să ai partid, tot încerci să guvernezi țara, i-a răspuns Bobeică.

C. PETCU,
București

Prețuire

Scriitorul englez John Galsworthy (1867-1933) avea o mare admirație pentru G.B. Shaw, căruia i-a trimis cu dedicație primele sale două romane. După cîtva timp, întîlnindu-se cu Shaw, romancierul i-a cerut părerea asupra lucrărilor sale.

— Îmi plac din ce în ce mai mult.

— Mă măguliți, maestre...

— De loc, zîmbi Shaw. Cînd citesc primul roman îmi place mai mult celălalt. Și invers.

Tiberiu POPOVICI,
Bocșa, jud. Caraș-Severin

Politețe

I. L. Caragiale, după ce a ascultat mai multe anecdote povestite de o doamnă care, vanitoasă, ținuse să precizeze că ea este autoarea bucăților respective spuse:

— Dați-mi voie să mă îndoiesc de... paternitatea lor.

— Dar nu e deloc politicos din partea dumitale maestre că nu mă crezi.

— Dimpotrivă, ripostă Caragiale. Dacă aș crede acest lucru ar fi cu mult mai nepoliticos. Nu arătați deloc a avea vîrsta anecdotelor dv.

Lucian SOTA,
București

Glorie și... popularitate

Anatole France (1844-1924), împreună cu Jean Jaurès (1859-1914) se aflau la o întrunire publică într-un oraș din sudul Franței. Organizatorul adunării nu cunoștea însă personal pe nici unul din cei doi iluștri invitați, așa încît se opri în fața unuia din ei și spuse:

— Dacă nu greșesc, dv. sînteți dl. Jaurès.

— Vedeți, gloria — îi șopti France cunoscutului tribun socialist.

Dar, în timpul întrunirii, majoritatea vorbitorilor rosteau mereu numele lui France.

— Iată popularitatea, observă Jaurès zîmbind.

V. POPESCU,
Deva

Logic!

În ajunul bătăliei de la Rossbach (5 noiembrie 1757) dintre oștirile prusace și franceze, un general german inspecta într-o noapte dispunerea trupelor.

La un moment dat, a văzut un tun părăsit.

— Ce-i cu acest tun, de ce-i nepăzit? a întrebat generalul.

Un ofițer din suită l-a informat că, de cu seară, lăsase acolo o santinelă.

— Să mi-l aduci imediat pe cel care și-a părăsit postul. Îl voi pedepsi exemplar.

După cîtva timp, soldatul a fost adus în fața generalului.

— Excelență, s-a dezvinovățit el, să știți că nu mă simt vinovat. Am încercat să urnesc tunul din loc și n-am putut. Deci, mi-am spus, un om singur nu-l poate fura. Iar dacă ar fi venit mai mulți dușmani, tot n-aș fi putut să-i pun singur pe fugă.

Paul STOIAN,
Slobozia

Diferență

Într-o zi Voltaire, oaspete al lui Frederic cel Mare, își exprimă nemulțumirea față de mîncarea ce fusese servită la masă.

— Pe cîmpul de luptă, îi spuse suveranul, de multe ori eram fericit să pot ronțăi o bucată de pîine uscată.

— Tot ce se poate, Maiestate, replică Voltaire, dar nu erați oaspetele unui rege.

Elsa FRANKEL,
București

150 pe minut

Anatole France primi într-o zi vizita unei tinere care îl întrebă dacă nu avea nevoie de ajutorul unei stenografe.

— Pot să stenografiez peste 150 cuvinte pe minut, se recomandă tînăra.

— Bine, bine, dar de unde să iau eu atîtea cuvinte? se scuză celebrul romancier.

Ion CRUCEANĂ,
Pitești

Lupta revoluționară și democratică a studențimii române

TINERI DEMNI DE TINEREȚEA LOR

CONSTANTIN PETCULESCU

Istoria patriei noastre oferă nenumărate exemple de participare activă a tinerilor intelectuali în frontul celor mai înaintate forțe ale societății, în primele rînduri ale luptei pentru eliberarea socială și națională, pentru progres și civilizație. Din rîndul studențimii, al intelectualilor tineri s-au ridicat de-a lungul anilor numeroși exponenți ai ideilor înaintate — gînditori progresiști și revoluționari, cărturari iluștri, scriitori și mari oameni de artă și știință — militanți înflăcărați pentru înfăptuirea idealului eliberării și fericirii poporului român, pentru apărarea independenței și suveranității țării, pentru formarea și dezvoltarea unei culturi naționale progresiste.

Încă din deceniul patru al secolului XIX, tineri universitari, inclusiv din rîndurile celor aflați la studii în străinătate, au pus bazele unor asociații și societăți cu caracter cultural-politic care, decenii de-a rîndul, au contribuit la călăuzirea gîndului și faptei studențimii în realizarea idealului secular — unirea tuturor românilor într-un stat național independent — în lupta pentru adînci prefaceri sociale și politice.

Prin însăși natura preocupărilor sale, tineretul universitar a venit de timpuriu în contact cu ideile socialiste, avînd posibilitatea să înțeleagă în profunzime tezele de bază ale ideologiei marxiste. În deceniul opt al sec. XIX s-au creat organizații studențești cu accentuate preocupări socialiste. În condițiile puternicului avînt revoluționar din anii imediat următori sfîrșitului primului război mondial, mișcarea tineretului și-a adîncit caracterul său revoluționar. Făurirea, în mai 1921, a Partidului Comunist Român, iar un an mai tîrziu, a Uniunii Tineretului Comunist, au marcat ridicarea pe o treaptă superioară a mișcării noastre revoluționare, afirmarea viguroasă pe arena politică a țării a acelor forțe care, sub conducerea comuniștilor, aveau să imprime un nou curs istoriei românești.

În pofida grelelor condiții ale ilegalității[1], P.C.R. și, sub conducerea sa, U.T.C. și-au îndreptat privirile cu stăruință și sp e studențime, exercitînd o înrîurire politică tot mai mare asupra ei. Militînd pentru „organizarea unei mișcări proletare studențești", a cărei menire principală era aceea de a conduce cu energie și hotărîre lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și de studiu ale tineretului universitar, împotriva manifestărilor retrograde, reacționare și huliganice[2] care viciau atmosfera din universități, P.C.R. s-a adresat în repetate rînduri tineretului studios, indicîndu-i calea ce trebuia urmată. Semnificativ în acest sens este manifestul intitulat Încotro?, adresat în toamna anului 1924 studențimii române. Demascînd actele teroriste și huliganice ale „codreniștilor" și „cuziștilor", P.C.R. adresa studențimii și intelectualității democrate chemarea ca, împreună cu muncitorimea și țărănimea, să constituie un front unit de luptă, singurul capabil „să deschidă drumuri noi României, să reînnoiască formele de viață ale poporului român și să-l ridice cu adevărat spre civilizație și progres". „Descătușați forțele înăbușite în piepturile voastre tinere! — glăsuia în final documentul. Lăsați izvorul năzuințelor voastre nobile să se unească cu șuvoiul luptei sfinte a poporului muncitor! Puneți frățește mîna voastră în mîna viguroasă ce vă stă frățește întinsă!"

Concepția partidului comunist privind crearea unor organizații pe bază de front unic, care să grupeze, pe o platformă comună de luptă, mase largi de oameni ai muncii, și-a găsit, în cazul studențimii, o ilustrare concretă în iulie 1925, prin constituirea la București a Uniunii Studenților Independenți (U.S.I.). Ea reunea pe o platformă comună de luptă, pe bază de front unic, studenți comuniști, socialiști,

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1972.
[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 11/1970.

țărăniști, de alte orientări politice sau neorganizați. Această organizație revoluționară studențească a luat naștere ca o reacție contra condițiilor grele de viață și studiu, dar, mai ales, împotriva acțiunilor huliganice și teroriste ale adepților profesorului reacționar A. C. Cuza, conduși de C. Z. Codreanu. „Scopul uniunii noastre — se arăta într-unul din articolele publicate în organul de presă al U.S.I. — Viața universitară — este ca să grăbească reîntoarcerea studențimii la respectul libertăților de exprimare și al celor cetățenești, în afară și înlăuntrul universității și a uni sforțările noastre comune pentru îmbunătățirea mijloacelor de trai și studii, tinzînd prin aceasta la normalizarea deplină a vieții universitare".

Activînd în condiții grele, U.S.I. și-a făcut simțită prezența, în principal, prin intermediul gazetei sale. În coloanele Vieții universitare au apărut numeroase materiale în sprijinul cuceririi și apărării revendicărilor studențești și în care se preconizau, totodată, soluții pentru perfecționarea organizării învățămîntului superior. Organul U.S.I. a luat atitudine energică împotriva tulburărilor cu caracter rasist, pronunțîndu-se pentru statornicirea unui climat democratic în universități, a cultivat dragostea și respectul față de valorile culturii naționale.

Creșterea prestigiului și a influenței U.S.I., exprimate, între altele, prin adeziunea la programul său a numeroși studenți din București, Iași și Cluj, a stîrnit îngrijorarea autorităților burgheze. În noiembrie 1925, la scurt timp după începerea anului universitar, guvernul a dispus dizolvarea U.S.I. și interzicerea organului său de presă.

Cu toată prigoana autorităților burgheze, mișcarea revoluționară și democratică a studențimii române, în fruntea căreia se aflau studenții comuniști, a găsit în anii următori noi forme de manifestare și afirmare în spiritul liniei generale stabilite de partidul comunist. În deceniul patru al secolului nostru, studențimea română și-a adus — împreună cu ceilalți tineri — o importantă contribuție la lupta împotriva fascismului. Comitetul Național Antifascist, creat în 1933[1] și în care tineretul român era reprezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu — a sprijinit crearea unui Comitet Național Antifascist al Tineretului. Nucleul noii organizații l-au format uteciștii; în scurt timp s-au creat secții în diferite centre ale țării, strîngînd laolaltă tineri muncitori, țărani, elevi, studenți.

Din rîndul organizațiilor create de studențimea revoluționară în această perioadă se detașează Frontul Studențesc Democrat, constituit în iunie 1935 ca o largă coaliție democrată, antifascistă, ca o organizație de front popular în acțiune. Conlucrînd îndeaproape cu U.T.C., F.S.D. a inițiat și organizat numeroase acțiuni avînd ca obiectiv îmbunătățirea condițiilor de viață și studiu ale studențimii, împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, a militat pentru salvgardarea independenței și suveranității patriei, pentru apărarea integrității sale teritoriale. Revista noastră a publicat[2], sub semnătura lui Gheorghe Rădulescu (președinte al F.S.D.) și M. Dragomirescu (secretar general), ample evocări privind constituirea și activitatea acestei organizații.

După reorganizarea sa, în octombrie 1939, Uniunea Tineretului Comunist, în conducerea căreia se afla dîrzul revoluționar Nicolae Ceaușescu, a acordat o deosebită atenție și organizării mișcării studențești, canalizării acesteia — laolaltă cu întregul tineret muncitor — în lupta revoluționară generală a poporului român condusă de P.C.R. Au fost anii grei ai bătăliei pentru organizarea și înfăptuirea insurecției naționale antifasciste armate din august 1944[3], la care tineretul și-a adus o contribuție valoroasă.

În vara aceasta, deci, se împlinesc 50 ani de la constituirea Uniunii Studenților Independenți și patru decenii de la crearea Frontului Studențesc Democrat. Două aniversări încărcate de adînci semnificații — prilej nimerit pentru revista noastră de a rememora, sub forma unei scurte cronologii, cele mai semnificative momente din trecutul luptei revoluționare a studențimii române.

Societatea pentru învățătura poporului român, constituită la Paris, în 20 august 1839. A avut două sedii: unul în țară, celălalt la Paris. Și-a adus contribuția la pregătirea ideologică a revoluției de la 1848. Printre membrii săi s-au aflat Ion Ghica, Al. G. Golescu, Ion Cîmpineanu, D. Brătianu N. Cretzulescu ș.a.

Asociația pentru înaintarea literaturii românești sau **Asociația literară a României** s-a creat la București, la 14 februarie 1845. Printre semnatarii procesului-verbal de constituire au fost: N. Bălcescu, A. Treboniu-Laurian, Ion Voinescu II, C. A. Rosetti, D. Bolintineanu, I. E. Florescu, C. Bolliac, G. Filipescu ș.a. Scopul cultural mărturisit se împletea cu cel politic, tăinuit, de inițiere a unei acțiuni generale „din partea tuturor românilor" pentru regenerarea socială și politică a societății.

Societatea studenților români de la Paris a luat ființă la 14 decembrie 1845. „Ținta noastră — spunea N. Bălcescu într-un discurs ținut în fața membrilor ei — socotesc că nu poate fi alta decît unitatea națională a românilor. Unitate mai întîi în idei și simțăminte, care să aducă apoi, cu vremea unitatea politică [...] La creara acestei naționalități, la reformarea socială a românilor, bazată pe sfintele principii ale dreptății și egalității, trebuie să țintească toate silințele noastre". Membri ai societății au fost și M. Kogălniceanu, I. Ionescu de la Brad, Scarlat Vîrnav, I. Ghica, C. Negri ș.a.

Societatea academică „Petru Maior", înființată de studenții români din Budapesta, în februarie 1862. Membri inițiatori: Iosif Vulcan, Ioan Nedelcu, Teodor Manu, Ioan Nichita ș.a. În 1874, ea a creat și o societate corală; începînd din 1877 și pînă în 1895, a editat revista literară lunară *Roza cu ghimpi*.

---

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 7/1973.
[2] Vezi **Magazin istoric,** nr. 5/1969 și 9/1974.
[3] Vezi **Magazin istoric,** nr. 6, 7 și 8/1974.

Societatea literară și științifică a fost întemeiată la Viena în 1864; scopul: „cultivarea limbii și literaturii naționale prin producerea de teme în limba română". Din rîndul membrilor acesteia, în 1868 s-a constituit **Societatea „România".** În aceeași perioadă s-au creat societățile **Românismul** — la Graz, **Familia** — la Berlin, iar ceva mai tîrziu **Uniunea românilor** — la Paris.

Asociația „Conferența", creată în 1867 de studenții Seminarului din Sibiu, s-a numit din martie 1871, **Societatea de lectură** și a editat publicația anuală *Musa*. Din 1876, a luat denumirea de **Societatea de lectură „Andrei Șaguna".**

Societatea „Transilvania", înființată la București, la 15 mai 1867, și-a propus ca scop: „strîngerea legăturilor de frăție între junimea studioasă din toate părțile României".

Societatea „România jună" s-a constituit în 1871, la Viena, prin unificarea celor două amintite mai sus. Deviza acesteia — cunoscutul îndemn al lui Andrei Mureșianu: „Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri!". În conducerea ei, un rol important l-au avut M. Eminescu, I. Slavici, Pamfil Dan și Al. Hurmuzaki. În luna august 1871, membrii societății au organizat sărbătorirea a 400 ani de la tîrnosirea mănăstirii Putna; aniversarea a reprezentat o puternică manifestare de solidaritate națională, la care au participat peste 3 000 reprezentanți din toate provinciile românești.

Societatea studenților în medicină din București, creată în ianuarie 1875. Scopul: într-ajutorarea membrilor ei „spre a-și putea continua studiile destul de dificile ale medicinii". De la început s-a aflat sub puternica influență a studenților socialiști V.G. Manicea, C. Stăuceanu, N. Manolescu, G. Pastia, C. Istrati, Al. Spiroiu. Începînd de la 1 ianuarie 1881, societatea a editat revista bilunară *Spitalul*; medicinistii grupați în jurul publicației s-au constituit, la 16 aprilie 1888, în **Asociațiunea revistei medicale**

MEDICI-SOLDAȚI ÎN RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ

Cea mai semnificativă pagină din activitatea Societății studenților în medicină din București din veacul trecut a fost scrisă în anii 1877-1878, cu prilejul războiului pentru cucerirea deplină a independenței de stat a României. Patrioți înflăcărați, studenții mediciniști au început, la cererea lor, încă din 1876, să facă instrucție militară. În aprilie 1877, la propunerea lui Constantin Istrati, societatea și-a întrerupt activitatea și aproape toți membrii săi au plecat pe front, distingîndu-se prin acțiunile lor curajoase. În mod deosebit s-a evidențiat grupul condus de socialistul C. Stăuceanu, supranumit

Personalul ambulanței Griviței

și „Grupul celor 14", încadrat în ambulanța care a activat pe lîngă Divizia 4. Pentru faptele lor deosebite, membrii acestui grup au fost decorați. Fotografiile alăturate — emoționante documente de epocă — ni-i înfățișează pe studenți, înregimentați în ambulanța „Griviței", alături de dr. Carol Davila, șeful Serviciului sanitar al armatei române în timpul războiului din 1877-1878 și pe doi din inițiatorii acțiunii studenților mediciniști: C. Istrati (jos) și C. Stăuceanu.

N. Z. M.

„Spitalul“. Societatea studenților în medicină a fiinţat pînă în anul 1906.

Clubul studenţilor Universităţii din Iaşi s-a constituit la 5 martie 1875, din iniţiativa studenţilor socialişti E. Lupu, N. Mihalcea, Chr. Gheorghiu, C.C.Văleanu; a intrat imediat în legătură cu organizaţia studenţilor medicinişti din Bucureşti.

Societatea de cultură şi solidaritate între studenţi, creată în 1876 la Bucureşti, a activat semilegal; a avut sediul la hotelul Concordia din str. Smîrdan. În mai 1877, prefectul Poliţiei Capitalei a dispus dizolvarea ei şi arestarea membrilor. Printre animatorii săi: N. Codreanu, C. Dobrogeanu-Gherea, Gh. Sabin, Zamfir Arbore ş.a.

Societatea studenţească „Unirea“ s-a înfiinţat la 28 februarie 1879, în Capitală din iniţiativa lui C. Bacalbaşa, C. Dobrescu, Al. Păcleanu, I.N. Iancovescu; în componenţa sa au intrat ca „membri corespondenţi“ şi membrii Clubului studenţilor Universităţii din Iaşi şi cei ai Societăţii studenţilor în medicină din Bucureşti. În 1880, din iniţiativa acestei organizaţii, la Focşani s-a ţinut primul Congres naţional studenţesc. Momentul a marcat extinderea influenţei Societăţii „Unirea“ asupra tineretului universitar din toată ţara.

Asociaţia generală a studenţilor români din Bucureşti, înfiinţată în 1880 a marcat un pas important pe calea creării unei organizaţii studenţeşti pe scară naţională.

Grupul studenţilor revoluţionari români din Paris s-a constituit la 1 ianuarie 1883. A editat două prestigioase reviste de propagandă socialistă — *Dacia viitoare* şi *L'Ère nouvelle*, ultima bucurîndu-se de colaborări din partea lui Fr. Engels, G.V. Plehanov, Jean Jaurès, Paul Lafargue, Clara Zetkin, Jules Guèsde, K. Kautsky, Ch. Deville. Membri importanţi: Vintilă şi Mircea Rosetti, Al Bădărău, C. Mille, V. Gh. Morţun, Gr. Maniu, M. Săulescu, E. Racoviţă, George Diamandi, Şt. Irimescu ş.a.

Cercul de propagandă al studenţilor social-democraţi, creat în noiembrie 1896 şi-a propus ca scop „de a lărgi cîmpul de activitate al propagandei socialiste între muncitori şi între studenţi şi de a stabili o strînsă solidaritate între toţi studenţii socialişti pe de o parte şi între studenţii socialişti şi partidul muncitorilor, pe de altă parte“. Şi-a desfăşurat activitatea pe lîngă Clubul muncitorilor din Bucureşti.

Societatea „Studenţii, fii de ţărani“ (februarie 1907, Bucureşti), **Societatea studenţească „Solidaritatea“** (martie 1907, Iaşi) şi **Cercul studenţesc „Avîntul“** (martie 1907, Bucureşti) s-au constituit ca manifestări ale solidarităţii cu marea răscoală ţărănească din primăvara acelui an.

Grupul studenţilor socialişti din Bucureşti a luat fiinţă în primele luni ale anului 1919; în scurt timp, un astfel de grup s-a constituit şi la Iaşi, iar la Cluj s-a format **Cercul studenţesc socialist de pe lîngă Universitatea din Cluj.** Aceste organizaţii au avut un rol important în adîncirea procesului de clarificare ideologică a mişcării tineretului studios, în situarea ei evidentă pe poziţii comuniste. În cadrul lor au activat L. Pătrăşcanu, Timotei Marin, Eugen Rozvan, Ipolit şi Mihai Derevici, Teodor Văscăuţeanu ş.a.

Cercurile de studii sociale au fost înfiinţate în 1922 la Bucureşti şi Iaşi şi au devenit, în scurt timp, focare de cultură şi educaţie revoluţionară. Între 10 februarie şi 27 octombrie 1923, la Iaşi a fost editată din indicaţia P.C.R., publicaţia *Scînteia*, cu articole despre problemele specifice ale luptei studenţeşti; printre semnatari s-au aflat studenţi şi cunoscuţi profesori şi intelectuali: Timotei Marin, Al. Mihăileanu, Ştefan Voitec, N. Deleanu, Tudor Ionescu, C. I. Parhon, Traian Bratu, N. Leon ş.a.

Uniunea studenţilor independenţi, constituită în iulie

1925; în toamna aceluiași an s-au format secțiuni la București, Iași și Cluj. Dintre membrii săi, amintim pe Timotei Marin, Mihail Ciobanu, Al. Mihăileanu, Vasile Mîrza, Șerban Cioculescu, Ștefan Voitec, Tudor Ionescu, Octav Livezeanu, D.M. Pippidi, ș.a. La 23 august 1925 a apărut primul număr al gazetei *Viața universitară*, organ săptămînal al U.S.I. În noiembrie 1925, publicația a fost suspendată și odată cu ea și activitatea U.S.I. De la 10 decembrie 1925 pînă la 20 aprilie 1926, în ciuda măsurilor represive, gazeta a continuat să apară sub titlul *Ideea universitară*.

Uniunea studenților săraci a fost creată la începutul anului 1931, din inițiativa U.T.C. Obiectiv: lupta pentru apărarea intereselor și drepturilor studențești, grav știrbite de politica antipopulară a guvernului. Începînd din februarie 1931 și pînă în aprilie 1932, a fost editată revista *Studențimea nouă*, în coloanele căreia au fost abordate teme politice și sociologice care interesau tineretul universitar.

Uniunea studenților revoluționari sau **Organizația studenților revoluționari** a fost constituită la sfîrșitul anului 1932. A activat ilegal, fiind condusă de U.T.C. A desfășurat o susținută activitate propagandistică și de educație comunistă. În rîndurile sale au activat Gr. Preoteasa, Constanța Crăciun, Mihail Dragomirescu, Gelu Naum, Nicolae Georgescu, Emilian Bîcov, Ștefan Crudu, Sanda Dumitru, Dimitrie Cardo ș.a.

Cercurile studențești unite — „organizații de luptă cu caracter eminamente antifascist" — au fost create în vara anului 1933, în Universitatea din Iași. În noiembrie același an, acestea s-au reunit în cadrul **Asociației studenților uniți din Iași,** care a avut drept scop „propagarea ideii de unire între studenți", în lupta pentru apărarea intereselor profesionale, împotriva acțiunilor huliganice, teroriste ale elementelor codreniste și cuziste.

Aspect de la demonstrația studențească de la 14 aprilie 1930 din Capitală, împrăștiată de poliție cu ajutorul furtunurilor cu apă

Cercul „Anatole France" a fost creat la începutul anului 1934, la Iași, fiind unul dintre cele mai bine organizate cercuri de studii ale studențimii; în conducerea lui s-au aflat numeroși tineri comuniști.

În această perioadă au fost editate numeroase publicații legale sau ilegale ale tineretului universitar. Sub îndrumarea P.C.R., între 22 octombrie-18 decembrie 1932 a apărut la Iași, gazeta legală *Viața universitară;* la 4 decembrie a apărut (număr unic) *Acțiunea studențească; Lupta universitară* a văzut lumina tiparului la București, la 3 februarie 1933, iar în perioada februarie-noiembrie același an, *Studentul revoluționar* — organ ilegal al celulei comuniste de la Universitatea din Cluj.

La scurt timp după crearea, în iulie 1934, a **Comitetului național antifascist al tineretului,** în toate centrele universitare din țară s-au constituit **Comitete antifasciste studențești,** în cadrul cărora elementul dinamizator l-au reprezentat studenții comuniști.

Frontul studențesc democrat, creat în iunie 1935, a reunit pe o platformă de luptă comună studenți uteciști, național-țărăniști, radical-țărăniști, studenți încadrați în Blocul democratic sau neorganizați. Între 27 iunie 1935 și 31 mai 1936 a editat *Studentul român* — publicație legală, care a militat pentru promovarea intereselor studențești, a demascat fascismul și șovinismul, a analizat și îndrumat luptele studențești.

Studenți comuniști — Gheorghe Rădulescu, Manea Mănescu, Miron Constantinescu, Corneliu Mănescu, Mihnea Gheorghiu, Mihail Fîrșirotu — cărora li s-au alăturat tinere cadre universitare comuniste sau simpatizante — Pompiliu Macovei, Eduard și Florica Mezincescu ș. a. — s-au remarcat în paginile unor publicații democratice și antifasciste: *Preocupări economice și financiare* — editată în ianuarie 1938 de studenții Academiei comerciale din București — *Dacia nouă*, *Cadran*.

Uniunea generală a studenților români din străinătate și-a pus bazele în iunie 1934, în urma unei conferințe, ținută la Paris, cu participarea tinerilor români aflați la studii în diferite centre universitare europene. Scopul: apărarea intereselor profesionale studențești și promovarea valorilor culturii naționale. În același timp au fost editate o serie de publicații în limba română: *Studentul nou* (5 aprilie-10 iunie 1934) și *Viața studențească* (număr unic, 15 decembrie 1934), ambele tipărite la Paris, iar *Lupta studențească*, la Praga; publicațiile au avut un pronunțat caracter militant, antifascist.

Birourile studențești U.T.C. create la începutul anului 1940, au desfășurat o amplă activitate de constituire a celulelor U.T.C. pe facultăți.

Intensă activitate propagandistică au desfășurat studenții grupați în jurul revistei *Gîndul nostru*, editată, începînd din decembrie 1941, de către un grup de utecișți, simpatizanți și antifasciști de la Facultatea de litere și filozofie din Capitală, printre care Constantin Suter, Florin Popazu și Constantin Negulescu. Pe lîngă revistă a funcționat și un cerc de dezbateri care a reunit studenți de la Drept, Medicină, Politehnică, și chiar tineri de la facultăți din provincie. Revista a fost nevoită să-și înceteze apariția în vara anului 1942, dar cercul a funcționat pînă în 1943, cînd unii dintre membrii săi au fost arestați.

Cercul de matematică de la Politehnică a funcționat în aceeași perioadă, reunind pe tinerii cu vederi democratice, antifasciste. O organizație similară a ființat și la Academia comercială din Capitală, animatorul său fiind Manea Mănescu, secretarul Biroului studențesc al U.T.C. pe Capitală.

„Ridicăm aici glasul"

ION BÎLĂ

În vara anului 1935, pe adresa studentului Ispas Zîmbrea din comuna Lița, județul Teleorman, soseau numeroase scrisori. În afară de aceasta, el primea vizita unor colegi, și, la rîndul lui, se deplasa în comunele din județ unde stătea de vorbă cu mulți dintre ei. Șeful postului de jandarmi din sat a intrat la bănuieli. Căzîndu-i în mînă cîteva numere din publicațiile democratice locale Acum **și** Tineretul, **jandarmul s-a dumirit pe deplin. Tînărul din Lița era conducătorul unui grup de studenți teleormăneni care făceau propagandă printre colegi pentru a se înscrie în organizația Frontul Studențesc Democrat.**

90 din 120

Cu puțină vreme în urmă, în lunile aprilie-mai, la București luase ființă, din inițiativa studenților comuniști, Frontul Studențesc Democrat[1]. Acțiunea găsise un larg ecou și printre tinerii teleormăneni care studiau în Capitală. Aceștia aleseseră un grup de inițiativă condus de Ispas Zîmbrea. În timpul cursurilor ca și în vacanță, acest nucleu a desfășurat o vie activitate. Rezultatul: la sfîrșitul anului 1935, dintre cei 120 studenți care locuiau la căminul studenților teleormăneni din Capitală, aproximativ 90 s-au înscris în noua organizație. Ca urmare, după cum anunța în numărul său din 25 decembrie 1935 publicația democrată **Drum,** care apărea la Roșiorii de Vede, studenții din Teleorman s-au constituit în Secție județeană a F.S.D. Ei au ales ca președinte pe Ispas Zîmbrea din Lița și ca secretar pe Tudor Mitrică din Slobozia-Mîndra. Noua secție s-a înregimentat viguros în mișcarea universitară progresistă și a participat, printre altele, la demonstrația antifascistă din 23 ianuarie 1936. Cu acea ocazie, coloanele de studenți au manifestat sub lozincile: **Jos fascismul !, Trăiască Frontul Studențesc Democrat!, Trăiască lupta antifascistă !**

Unul din țelurile principale ale F.S.D. era lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de trai și de învățătură. În acea vreme, majoritatea studenților teleormăneni fără posibilități materiale erau găzduiți într-un cămin situat pe actualul Bulevard Gh. Gheorghiu-Dej din București. Iată cum este prezentată starea acestuia într-un apel publicat de secția F.S.D. Teleorman în nr. 10-11/1935 al publicației **Drum:** „Vizitatorului îi trebuie o mască de gaze ca să poată pătrunde în curtea acestui cămin. În camere, studenții stau cîte 7-8, iar în fiecare pat cîte 2. Din saltele curg paiele ca dintr-un coș. Pe pereți, găuri în care domnesc ploșnițele. Ferestrele nu mai au nici o amintire de chit. Vîntul se desfată prin camere. Iarna a venit; lemne nu există pentru cămin. Ca și anul trecut, studenții tre-

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1969 și nr. 9/1974.

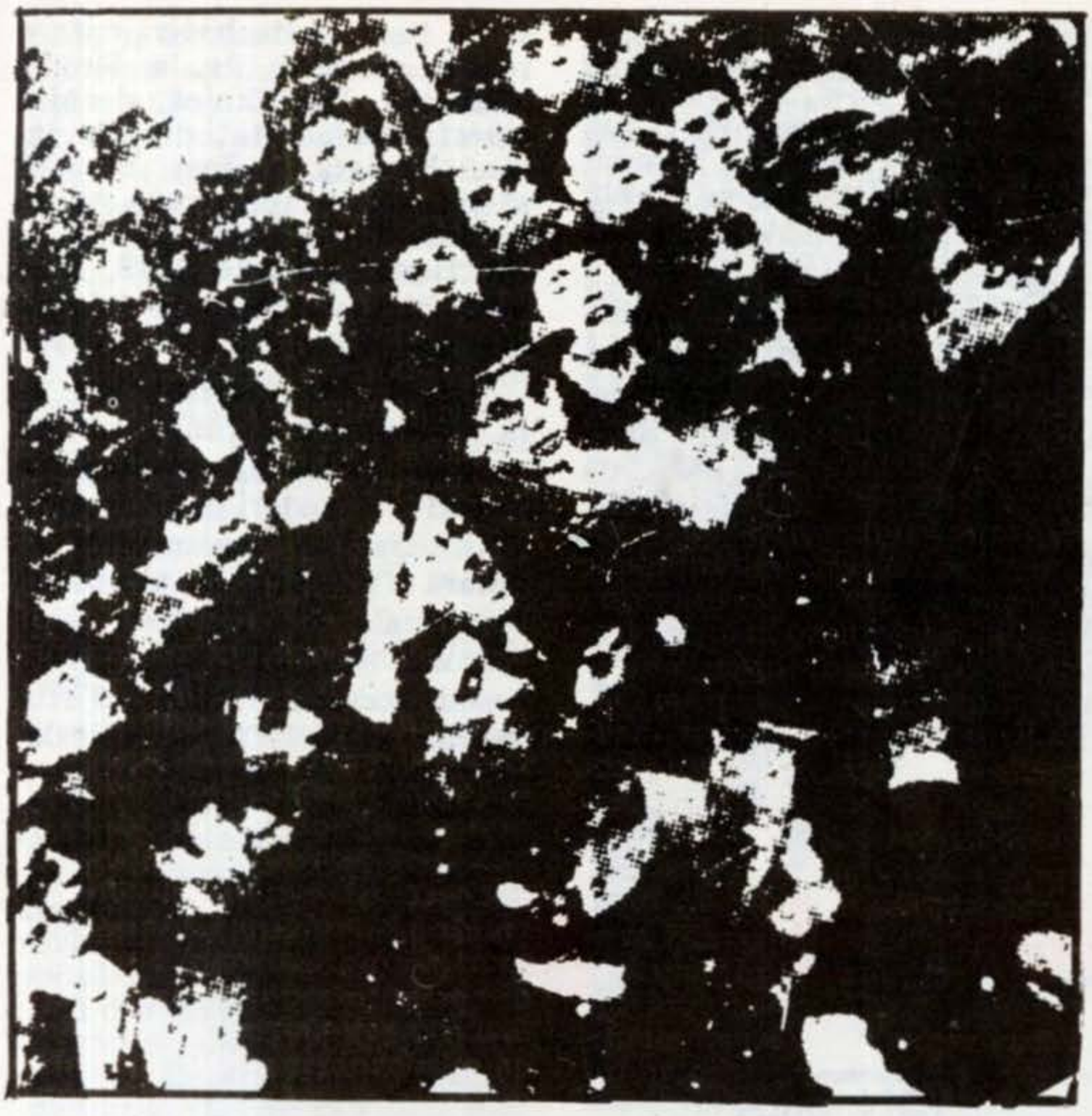

16 ianuarie 1935 — manifestație în fața Ministerului Justiției

mură de frig". Apelul se încheia astfel: „Ridicăm aici glasul și nu vom tăcea decît atunci cînd umilele și modestele noastre nevoi vor fi satisfăcute".

Ultimul argument — tancul

Lupta pentru condiții de locuit mai bune s-a dovedit a fi dură. Pe lîngă lipsa de grijă a autorităților care patronau căminul, studenții democrați duceau o acțiune susținută împotriva elementelor fasciste. Agresivi și lipsiți de scrupule, studenții legionari au recurs la arma preferată: teroarea. Alegerile pentru comitetul de conducere al căminului au fost cîștigate de studenții democrați înscriși în F.S.D. Elementele fasciste au provocat cu această ocazie dezordini, soldate cu ciocniri. Văzînd că nu reușesc prin forță, legionarii au ales o altă cale. Semnînd în fals pe numeroși studenți, ei au alcătuit un memoriu pe care l-au înaintat poliției, cerînd invalidarea alegerilor. În această situație, președintele comitetului de cămin s-a adresat Parchetului. Ca răspuns, la 20 februarie 1936, elementele fasciste l-au sechestrat pe președinte. Intervenția energică a majorității studenților i-a pus, însă, pe fugă pe agresori. În aceleași zile, fasciștii au comis un nou act terorist: l-au atacat și lovit grav pe vicepreședintele Secției Teleorman a F.S.D. Studenții democrați și-au organizat gărzi de autoapărare împotriva bandelor de huligani. Într-un amplu articol apărut în numărul pe martie 1936 al revistei **Cîmpul,** după ce se arăta necesitatea formării acestor gărzi, studenții teleormăneni erau chemați să riposteze cu energie atacurilor legionare. **Studentul român** (nr. 5/1936) îndemna pe studenții democrați să urmeze exemplul teleormănenilor și acolo unde se simțea nevoia să înființeze asemenea gărzi de autoapărare.

Acțiunile studenților din Teleorman și-au găsit ecou și în prestigioasa publicație progresistă **Cuvîntul liber.** Numărul din 29 martie 1936 al revistei a inserat un articol al președintelui F.S.D., Gheorghe Rădulescu, în care se arăta că și aici s-a realizat, de fapt, unitatea studenților democrați în lupta pentru revendicările specifice acestora, împotriva fascismului, pentru drepturi și libertăți democratice.

În anii 1936-1937, studenții progresiști teleormăneni au continuat să desfășoare o vie activitate, atît în București cît și, în perioada vacanțelor, în localitățile din care erau originari. Ei au organizat în orașele și satele județului numeroase conferințe și șezători prin care au propagat ideile democratice și antifasciste. De asemenea, au editat publicațiile **Buha** și **Cîmpul** — aceasta din urmă fiind organul de presă al Secției județene a F.S.D. — și au scris numeroase articole în revista **Drum,** luînd atitudine împotriva primejdiei fasciste.

Acțiunile întreprinse de studenții progresiști teleormăneni au stîrnit nemulțumirea autorităților. În primăvara anului 1937, Prefectura județului, proprietara căminului din București, a hotărît desființarea acestuia. Studenții au protestat energic, refuzînd să evacueze localul. Atunci a intervenit Prefectura Poliției Capitalei, care a trimis un detașament de gardieni publici, însoțiți — pentru intimidarea studenților — de un tanc. Numai așa căminul a putut fi evacuat și închis.

Mulți dintre studenții democrați teleormăneni, nemaiavînd adăpost, au fost nevoiți pentru o perioadă să-și întrerupă cursurile. Alții au fost plasați, prin bunăvoința fruntașului democrat Dem Dobrescu într-o serie de cămine, unde au continuat să-și desfășoare activitatea politică de stînga.

Urmînd neabătut linia generală a Partidului Comunist Român, Uniunea Tineretului Comunist s-a ridicat cu hotărîre împotriva dictaturii militaro-fasciste, a aruncării României în brațele Germaniei hitleriste, în războiul antisovietic și antinațional. În toată perioada anilor 1941-1944, Uniunea Tineretului Comunist a desfășurat o intensă activitate de organizare a tineretului, nenumărate acțiuni împotriva războiului și a dictaturii militaro-fasciste.

NICOLAE CEAUȘESCU

Cuvîntare la Adunarea festivă consacrată aniversării semicentenarului Uniunii Tineretului Comunist

Studenții bucureșteni la școala luptei antifasciste

ELISABETA SIMION, VERONICA ILIESCU

Platforma program a C.C. al P.C.R., din 6 septembrie 1941, stabilea că „organizarea maselor tinerești la luptă pentru zdrobirea călăilor fasciști ai tineretului, pentru cucerirea dreptului la muncă, cultură, libertate națională și o viață fericită" era una din sarcinile de bază ale muncii partidului în rîndurile tineretului. Mobilizarea acestuia la lupta antifascistă s-a realizat prin Frontul Patriotic al Tineretului, care, așa cum se preciza într-un document elaborat în februarie 1942 de către C.C. al U.T.C., intitulat **Situația actuală și sarcinile tineretului din România,** avea ca misiune „să activeze în masele întregului tineret spre a le atrage în lupta activă pentru eliberarea patriei". O atenție deosebită era acordată tineretului studios din universități și școlile secundare, a cărui luptă era considerată ca fiind de o importanță covîrșitoare. „Universitățile și școlile — se arăta în acest document — trebuie să devină focare de luptă națională a tineretului contra cotropitorilor germani și pentru crearea Frontului Patriotic al Tineretului". Tineretul studios era chemat să lupte „contra hitlerizării universităților și școlilor, pentru burse, reducerea taxelor, gratuitatea învățămîntului pentru cei săraci, aprovizionarea studențimii cu alimente, îmbrăcăminte și, în special, cu pîine, pentru dreptul de organizare al studenților fără amestecul rectoratului sau guvernului fascist, pentru dreptul de a studia nestingherit, fără ca studențimea să fie expusă la trimitere pe front".

Pe baza acestor obiective, Biroul studențesc U.T.C. din Capitală a inițiat numeroase acțiuni, al căror principal obiectiv era crearea comitetelor patriotice pe facultăți și a celulelor comuniste. Asemenea celule comuniste au ființat la Facultatea de litere și filozofie, la Academia comercială, Agronomie, Arhitectură, Medicină, Politehnică etc. „Nu se revoltă conștiința voastră națională — se spunea în manifestul **Către întregul tineret din România** — cînd vedeți că graiul românesc, cultura națională este în pericol? [...] Luptați pentru încetarea acestui război [...], pentru libertatea și independența națională a poporului român". Într-un articol, intitulat semnificativ **Datoriile tineretului în ceasurile de față (Buletinul informativ pentru lupta patriotică a tineretului român,** din 15 aprilie 1942), se arăta: „Cînd au murit atîția tineri pe front, cînd atîția zac prin închisori și lagăre de concentrare fiindcă au avut un crez politic, național, social, cei de acasă nu mai pot spune «nu-mi pasă», «pe mine nu mă interesează». Un astfel de tînăr nu este demn de tinerețea lui și de demnitatea de om. Datoria tuturor tinerilor din fabrici, ateliere, sate, școli, cămine, universități [...] este intrarea curajoasă în arena vieții politice".

Studenții antifasciști editau ei înșiși manifeste și ziare pe care le răspîndeau în săli de studii, laboratoare, biblioteci — acolo unde tineretul universitar se afla în număr mare. Înfățișînd situația țării, manifestul **Tineret studențesc,** răspîndit în martie 1944 adresa o chemare directă la luptă: „Tineret studențesc! Sînt momente în care a te ocupa senin de carte și a-ți vedea liniștit de treburile personale în vreme ce lumea clocotește sub imperiul marilor decizii istorice devine nu doar o impietate, dar o crimă împotriva nației [...] Noi nu putem rămîne nepăsători la suferințele poporului, nu numai pentru că avem contractate față de el cele mai mari și mai importante datorii, dar și pentru că de libertatea lui atîrnă libertatea noastră, de liniștea lui depinde liniștea noastră. Tineret studențesc! Frontul patriotic al poporului român te cheamă în rîndurile lui. Nu avem alegere. Calea noastră este una singură [...] Umbrele morților noștri și conștiința unei istorii milenare ne

interzic să privim cu braţele încrucişate prăbuşirea totală a ţării".

Împotrivirea studenţilor faţă de hitlerişti şi regimul antonescian a îmbrăcat mai ales un caracter politic, de neacceptare a ideologiei fasciste, de respingere a subordonării ţării intereselor celui de-al III-lea Reich. De remarcat că răspîndirea manifestelor şi propaganda antifascistă a studenţilor patrioţi nu se limita numai la acţiuni în cadrul diferitelor facultăţi. La 4 aprilie 1943, la Liceul „Marele Voievod Mihai" din Capitală, un manifest al studenţilor patrioţi chema pe elevi „la luptă contra nemţilor". Muncă agitatorică se desfăşura şi printre tinerii muncitori de la oraşe şi sate, unde se organizau tabere studenţeşti de muncă. Este semnificativ cazul studentului în medicină Dan Meirovici, care a fost executat, la 16 martie 1942, în fortul Jilava „pentru că a făcut — aşa cum se menţiona în sentinţă — propagandă comunistă în rîndurile populaţiei rurale [...] în comunele Fierbinţi şi Balamuci-Greci, din Judeţul Ilfov". Sinteza pe trimestrul IV 1942 a Direcţiei Generale a Poliţiei, arăta că munca desfăşurată de partidul comunist în rîndul studenţilor a reuşit să-i determine pe aceştia ca „sub elanul tinereţii şi entuziasmului naţional să contribuie la răspîndirea lozincilor cu caracter politic, cum ar fi de exemplu: «Vrem Ardealul de Nord», «Vrem pace cu puterile democratice» etc...".

Cele mai importante acţiuni studenţeşti au fost purtate, însă, prin intermediul cercurilor culturale şi profesionale — nuclee în jurul cărora studenţii comunişti, utecişti şi antifascişti, în strînsă legătură cu tinere cadre universitare comuniste, cu profesori antifascişti duceau o susţinută muncă împotriva hitlerismului, pentru apărarea valorilor culturale progresiste ale poporului român. În decembrie 1941, un grup de studenţi de la Facultatea de litere şi filozofie, printre care Constantin Suter, Florin Popazu, Constantin Negulescu, a editat revista **Gîndul nostru.** Pe lîngă aceasta funcţiona un cerc de dezbateri care reunea tineri comunişti, utecişti, social-democraţi, naţional-ţărănişti nu numai de la Litere şi filozofie, ci şi de la Facultăţile de drept, medicină ş.a. În 1942, revista a fost nevoită să-şi întrerupă apariţia, dar cercul şi-a continuat existenţa pînă în 1943, cînd o seamă de membri ai săi au fost arestaţi. Şi la Politehnică a funcţionat, în anul universitar 1942-1943, un cerc de matematică — în realitate, centru de raliere a studenţilor progresişti. Tot în condiţii semilegale, la Academia comercială a început să activeze în 1942 o asociaţie democratică animată de secretarul Biroului studenţesc U.T.C. pe Capitală, Manea Mănescu. De asemenea, după cum semnala o notă a Direcţiei Generale a Poliţiei din 13 septembrie 1943, „acţiunea comunistă de la Facultatea de drept se desfăşoară în jurul revistei **Gînd nou".**

În numeroase cazuri studenţii au participat efectiv la acţiunile iniţiate de Uniunea Patrioţilor. Într-o notă a Direcţiei Generale a Poliţiei se semnala că la sfîrşitul lunii mai 1943 o delegaţie studenţească a prezentat conducerii acestei organizaţii adeziunea studenţilor democraţi. Între cei 22 membri ai Uniunii Patrioţilor arestaţi în decembrie 1943, erau şi cinci studenţi.

Tot ca o formă a protestelor împotriva terorii fasciste şi a războiului hitlerist s-a înscris şi refuzul de a pleca pe front. În articolul **Căzuţi pentru libertate,** ziarul patriotic **România liberă** relata că „în dimineaţa zilei de 17 decembrie 1942 au fost executaţi 20 de tineri dezertori". De remarcat, este faptul, arătat în acelaşi articol, că „studenţii premilitari, fiind şi ei invitaţi să asiste la sîngerosul spectacol, au refuzat în unanimitate".

În anii 1943-1944, odată cu agravarea crizei regimului militaro-fascist, chemările comuniştilor şi ale uteciştilor adresate tinerilor s-au înmulţit. Totodată, au sporit şi s-au diversificat formele de luptă ale studenţilor, care participau alături de alţi patrioţi, la diferite acţiuni de sabotaj a maşinii de război hitleriste. În iunie 1944, Uniunea Tineretului Patriotic adresa, în manifestul **Trei ani de război,** chemarea: „Tineri studenţi patrioţi, distrugeţi maşinile nemţeşti, tăiaţi firele de telegraf, organizaţi-vă în grupe de patrioţi şi acţionaţi". Un alt manifest, din iulie, destinat tinerilor din uzine, birouri, universităţi şi armată îi îndemna să-şi intensifice lupta „pentru ruperea alianţei cu Germania hitleristă, izgonirea nemţilor din ţară, răsturnarea guvernului Antonescu".

Printre acţiunile de sabotaj organizate de studenţi în această vreme s-a remarcat, prin amploare, cea de la întreprinderea tipografică „Dacia traiană" din Bucureşti, în urma căreia au fost arestaţi 50 tineri muncitori şi studenţi. **Buletinul apărării patriotice** relata schingiuirile la care a fost supus un student al Facultăţii de construcţii: „Tînărului student Dan Lazarovici i s-a cerut să recunoască fapte şi să dea nume de oameni; refuzul dîrz şi neclintit a îndîrjit bestiile ucigaşe. Loviturile în cap, piept, spate, curgeau şiroaie ca şi sîngele lui. După o noapte întreagă de iad, în dimineaţa zilei de 10 februarie [1944] şi-a dat sufletul ca un erou".

Înrolîndu-se în lupta întregului popor pentru înlăturarea dictaturii militaro-fasciste şi ieşirea ţării din războiul hitlerist, studenţii au participat activ la insurecţie, sprijinind, sub diferite forme, unităţile militare, formaţiunile de luptă patriotice în acţiunile de curăţire a Capitalei de trupele hitleriste.

În **Apelul studenţimii române patriotice,** publicat în **România liberă,** din 30 august 1944, se arăta: „Regimul de teroare al Antoneştilor vîndut lui Hitler a luat sfîrşit. Capitala ţării a fost eliberată, iar cotropitorii nemţi au fost alungaţi de pretutindeni de către glorioasa noastră armată în colaborare cu formaţiunile de luptători patrioţi"

TOLEDO: un dialog între civilizații

RENÉ ESCAICH

„Închipuiți-vă o stîncă în formă de trunchi de con. Baza e înconjurată de o buclă în formă de cerc, deschis numai într-o parte, pe care o alcătuiește, săpînd de jur împrejur prăpăstii adînci și furioase, spumosul Tajo. Pe vîrful stîncii, către care duc serpentine de poteci săpate în piatră, e așezat orașul, cu străzi înguste de nu pot trece decît trei pietoni așezați unul lîngă altul și prin care nu circulă nici măcar trăsuri. Casele sînt clădite după arhitectura arabă: un cub de piatră, fără ferestre la stradă. Lumina vine de la o curte interioară, «patio», plantată cu palmieri și portocali, înconjurată de balcoane și frumos decorată, dacă proprietarul e bogat. Dar lumea aici e în general foarte săracă [...] Cîndva, la începutul evului mediu, aici a fost totuși o capitală".

Această descriere a orașului Toledo, făcută de Mihail Ralea, se alătură atîtor altora aparținînd unor scriitori, istorici sau călători atrași de numeroasele vestigii ale măreției trecutului toledan: catedrala medievală, Alcazarul (palatul regilor mauri), mănăstirea franciscană San Juan de los Reyes, tablourile lui El Greco. Celebrul pictor s-a stabilit la Toledo în 1577, în preajma vîrstei de 37 ani, rămînînd pînă la moarte în orașul a cărui natură sălbatică și grandoare arhitecturală au convenit de minune sufletului său zbuciumat.

La faima Toledoului a contribuit și fluviul Tajo. Despre apele lui mîloase s-a spus că ar poseda calități chimice deosebit de favorabile pentru călirea oțelului, această proprietate aflîndu-se la originea celebrelor lame și săbii, care constituie și acum una din industriile orașului. Meșteșugarii arabi au fost cei care au introdus la Toledo fabricarea acestor arme incrustate cu modele complicate din fire de metal prețios, după un procedeu care își

avea obîrșia la Damasc. Săbiile damaschinate bogat împodobite, evocă între altele și numele lui Alexandre Dumas tatăl, care, în urma unei călătorii în Spania a scris o carte plină de viață, afirmînd, însă, că acolo lamele de Toledo se folosesc... ca frigări pentru păsări. Vecinii de dincolo de Pirinei ai francezilor au fost indignați de această afirmație, considerînd-o deosebit de ofensatoare.

Originea orașului Toledo se pierde în negura timpurilor. Asediată de legiunile romane și cucerită în anul 192 î.e.n., această veche așezare a tribului iberic al carpetanilor, botezată Toletum, este descrisă de istoricul Titus Livius ca „un oraș mic, dar bine fortificat". Vizigoții au invadat peninsula în secolul V e.n., instalîndu-și capitala la Sevilla.

Toledo și-a făcut intrarea solemnă în istorie un secol mai tîrziu, cînd regele vizigot Athanagild l-a transformat în reședința regatului său, orașul menținîndu-și rangul de capitală vizigotă pînă la începutul sec. VIII; în această calitate a fost sediul a aşa-numitelor Concilii din Toledo, în cadrul cărora înaltul cler catolic adopta hotărîri privind dogmele religioase, în scopul luptei împotriva ereziilor, dar și a mișcărilor populare.

În sec. VIII Toledo a fost primul mare oraș iberic căzut sub stăpînire arabă. Cîteva secole mai tîrziu avea să devină un important avanpost al **Reconquistei** — lupta regilor spanioli pentru redobîndirea teritoriilor ocupate de mauri.

Ultimul rege vizigot și Florinda

Frămîntările politice, sociale, religioase, generate de creș-

Pe fluviul Tajo se înalță un impunător vestigiu din anii dominației romane: un pod construit în anul 106 de împăratul Traian, cea mai înaltă construcție de acest gen ajunsă pînă în zilele noastre (40 metri deasupra nivelului mediu al apei). Titlul și subtitlurile articolului, reprodus în formă prescurtată, aparțin redacției.

D. Z.

terea puterii magnaților feudali și șubrezirea autorității regale, de nemulțumirile țărănimii înrobite, de prigoana împotriva „ereticilor", au dus la slăbirea statului vizigot, creînd condiții favorabile invaziei maurilor.

O legendă atribuie invazia unei întîmplări petrecute la Toledo. În dorința de a desăvîrși educația fiicei sale, frumoasa Florinda, contele Julian, un personaj despre care aceeași legendă spune că era guvernator al Andaluziei, ar fi trimis-o la curtea regelui vizigot Roderic. Văzînd-o, regele s-a îndrăgostit de ea și nu i-a dat pace pînă nu a devenit iubita lui. Auzind ce se întîmplase, contele a jurat să

Podul roman peste fluviul Tajo, construit de împăratul Traian

În p. 43: *Toledo văzut de El Greco*

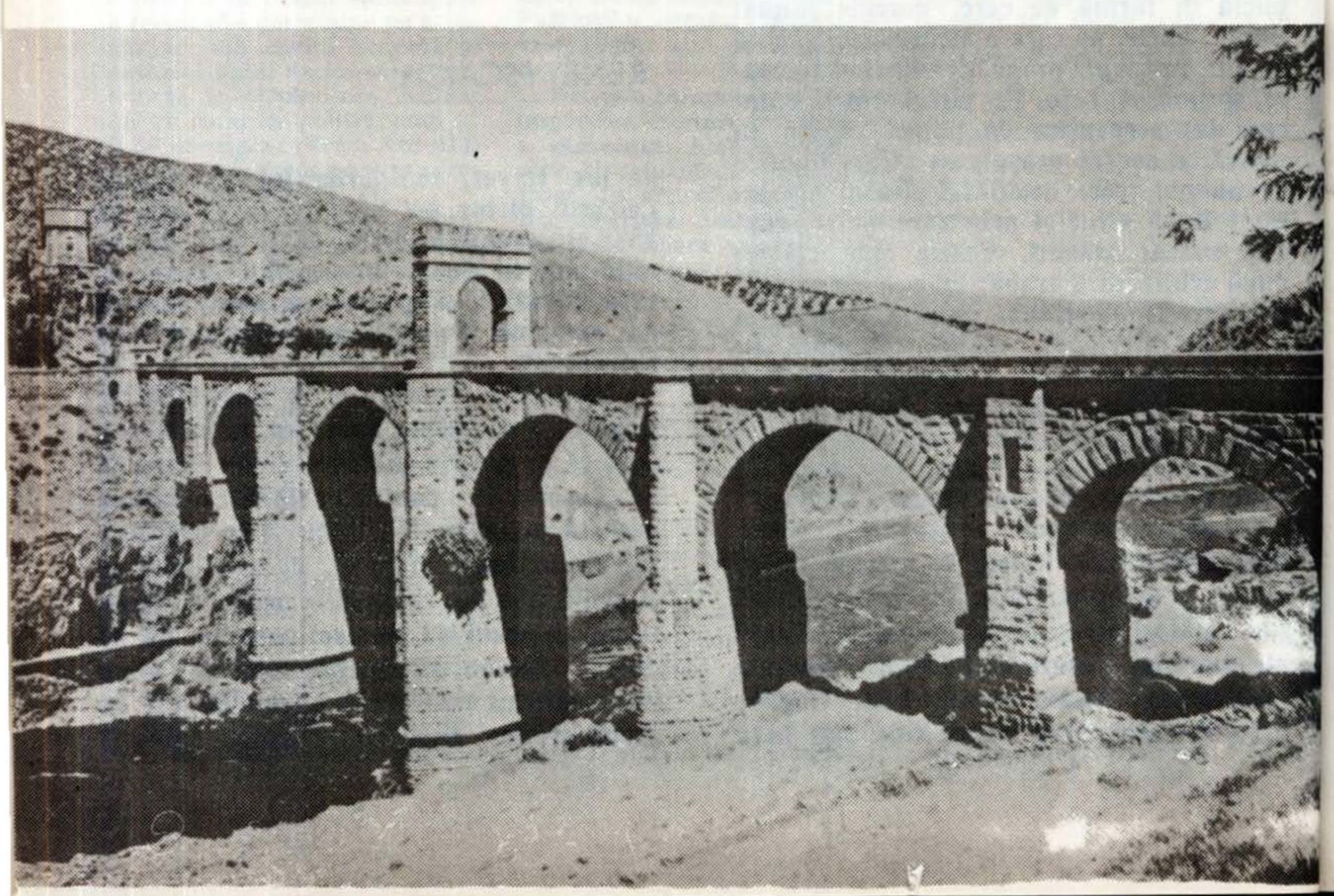

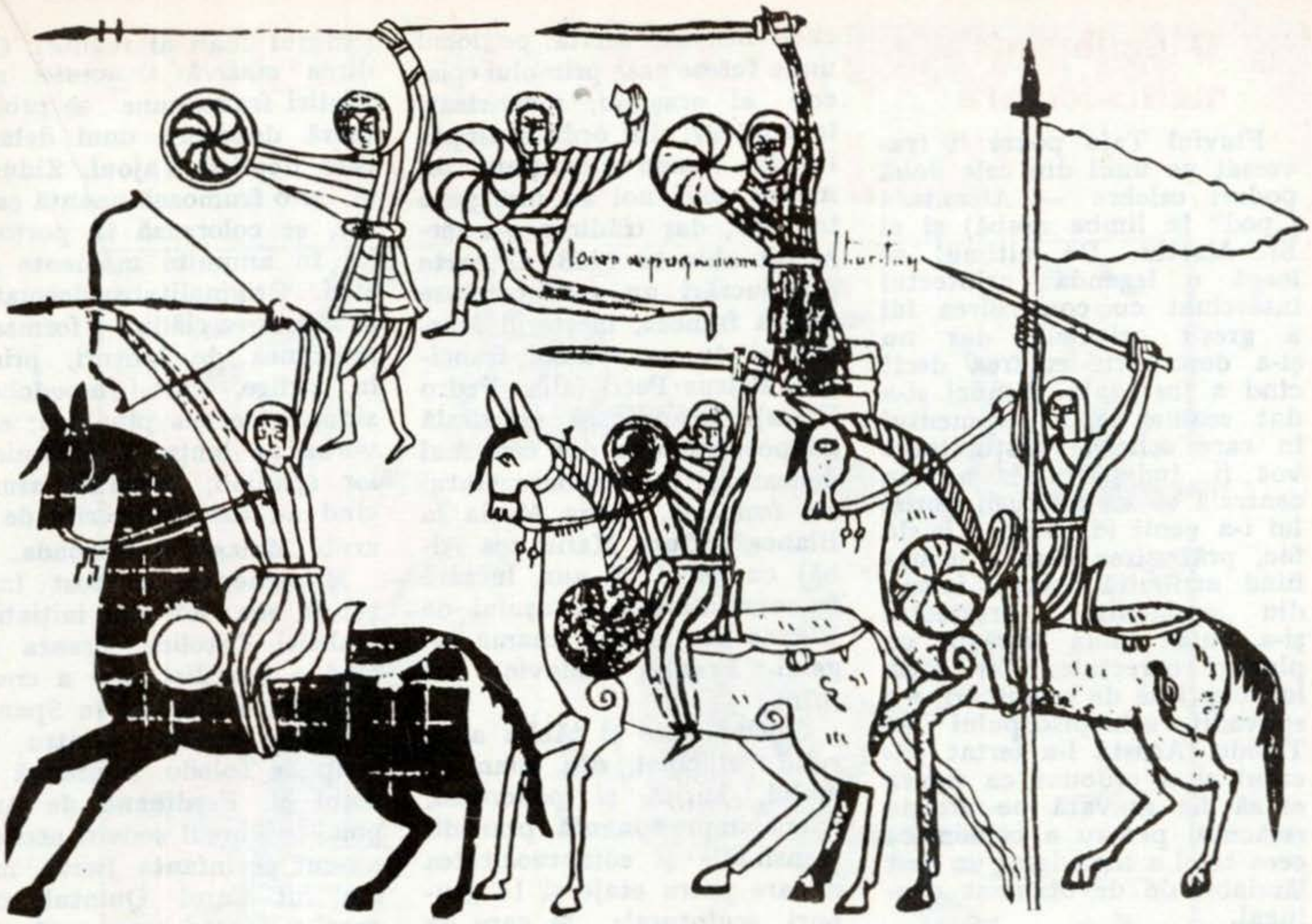

Călăreți și pedestrași spanioli din sec. X

se răzbune pentru jignirea adusă. Spre a-și realiza planul, s-a dus la Tanger, la guvernatorul arab al Africii de Nord, Musa-ibn-Nusair, și i-a prezentat starea de anarhie și decadența politică a regatului vizigot, îndemnîndu-l să organizeze o expediție, care, după părerea lui, avea să fie doar o plimbare. Contele Julian a avut dreptate. O singură bătălie, care a avut loc în anul 711 în apropiere de Cadiz, pe malurile rîului Guadalete, a asigurat victoria forțelor arabe și a declanșat prăbușirea totală a regatului vizigot.

Importanța strategică a orașului Toledo și așezarea lui, fluviul Tajo formînd un veritabil șanț natural, i-au determinat pe musulmani să-i acorde o deosebită atenție în cursul celor trei secole de ocupație.

În 1085, regele Alfons VI al Castiliei a recăpătat în mod pașnic orașul. Domnia lui începuse, cu două decenii înainte, printr-un război împotriva fratelui său mai mare, Sancho, în cursul căruia Alfons fusese nevoit să se refugieze la Mamun, emirul de Toledo. Acesta a pus la dispoziția oaspetelui său o locuință somptuoasă și un harem numeros, care l-a consolat pe rege de tristețile exilului. Moartea lui Sancho l-a făcut pe Alfons stăpînul „regatului unit al Leonului și Castiliei". Prefăcîndu-se că îl susține pe Cadir, urmașul lui Mamun, împotriva regelui provinciei iberice Badajoz, el a obținut de la maur, drept răsplată pentru intervenția lui, orașul Toledo. Și astfel, în luna mai 1085, regele, în fruntea armatelor sale și avîndu-l alături pe Cidul Campeador — numele sub care este cunoscut cavalerul spaniol Rodrigo Diaz de Bivar, erou al luptelor împotriva arabilor — a intrat în oraș prin vechea poartă Bisagra, termen derivat din **Bib shara** (Poarta cîmpului, în arabă), numită apoi și Poarta lui Alfons VI. Ea există și astăzi; încastrată în fortificații, este situată în partea de nord a orașului, în direcția șoselei care duce la Madrid.

Suveranii Spaniei și-au luat atunci titlul de regi ai Castiliei și Toledoului, în acesta din urmă stabilindu-și Capitala. Ei și-au mutat deseori reședința la Burgos sau la Segovia, după necesitățile politice sau militare ale momentului, dar Toledo, a cărui importanță a crescut mereu, a rămas orașul lor preferat.

Toledo este un superb dialog între cultura creștină și cea arabă, care se îmbină și uneori se confundă. El este, într-adevăr, orașul care rezumă cel mai bine Spania și variațiile artei sale — vizigotă, mozarabă (dezvoltată pe teritoriul Spaniei în sec. IX-XI sub influența artei islamice), romanică, gotică, barocă. Decăderea lui a început în sec. XVI, cînd regele Filip II a declarat Madridul „capitala tuturor Spaniilor" (Imperiului spaniol). Dar tot Madridul, care se află la numai 70 km de Toledo, l-a apărat, într-un fel, tocmai pentru că era atît de aproape. Căci noua capitală spaniolă avea să adune tot ce era arhitectură a timpurilor moderne, în timp ce Toledo și-a putut păstra vechea înfățișare.

O panoramă multiseculară

Fluviul Tajo poate fi traversat pe unul din cele două poduri celebre — Alcantara („pod" în limba arabă) și al Sf. Martin. De ultimul se leagă o legendă: arhitectul însărcinat cu construirea lui a greșit calculele, dar nu și-a descoperit eroarea decît cînd a fost gata. Atunci și-a dat seama că în momentul în care schelele susținătoare vor fi îndepărtate, arcada centrală se va prăbuși. Soției lui i-a venit ideea de a le da foc, prăbușirea care a urmat fiind atribuită acestui incendiu „accidental". Arhitectul și-a putut relua lucrările cu planuri corectate, dar soția lui, cuprinsă de remușcări, s-a spovedit arhiepiscopului de Toledo. Acesta i-a iertat păcatul și a ordonat ca figura ei să fie gravată pe arcada refăcută, pentru a comemora ceea ce el a considerat un gest lăudabil de devotament conjugal.

Panorama Toledoului este dominată de Alcazar, astăzi complet reconstruit. La origine a fost o fortăreață, o parte esențială din sistemul de apărare al orașului. Aici, Carol Quintul (1500-1558) a început realizarea unei construcții monumentale, incendiată în 1710, în timpul războiului de succesiune la tronul Spaniei. Acesta a fost doar începutul destinului tragic al Alcazarului; abia se terminaseră lucrările de reconstruire, că monumentul a fost din nou incendiat de trupele lui Napoleon, cînd au părăsit orașul. O nouă restaurare a fost urmată de un alt incendiu, care a distrus Alcazarul în 1887. În fine, distrugerea lui aproape totală s-a produs la începutul războiului civil, între lunile iulie și septembrie 1936.

Un impozant monument al orașului este catedrala, una din cele mai mari din lume, cu turnul înalt de 90 metri, care se vede aproape din orice parte a orașului. Fondatorul monumentului de astăzi a fost Ferdinand III (1199-1252). El a poruncit să se dărîme vechea biserică aflată pe locul unde fusese casa primului episcop al orașului, martirizat, în anul 97, din ordinul împăratului roman Domițian; temeliile celei noi au fost puse în 1227, dar clădirea s-a terminat abia în 1493. O parte din lucrări au fost conduse de un francez, meșterul Martin, și de un spaniol francizat, Petrus Petri (alias Pedro Perez). Grandioasa catedrală adăpostește una din cele mai delicate și încîntătoare statui ale fecioarei, Santa Maria la Blanca (Sfînta Maria cea Albă) cu părul de aur, lucrare franceză dăruită lăcașului de Blanca de Castilia, mama regelui Franței Ludovic cel Sfînt.

Celebră este și tăblia altarului principal, din lemn de molid, aurită și policromă, operă impresionantă prin dimensiunile și somptuozitatea ei: are patru etaje și 14 grupuri sculpturale, la care au lucrat un mare număr de artiști, terminîndu-le în timpul record de doi ani și jumătate. Capela mozarabă și cădelnița, executată cu o parte din aurul adus de Cristofor Columb, sînt, de asemenea, opere de o mare valoare artistică. În paraclisul canonicilor se află tabloul „Împărțirea hainei Domnului", una din pînzele celebre ale lui El Greco. Așezarea lui a dat naștere unui incident, marele artist intrînd în conflict cu consiliul canonicilor catedralei, care comandase pînza. Consiliul a socotit că prezența sfintelor femei în unghiul de jos din stînga nu corespunde cu tradiția evanghelică; în consecință, a cerut ca ele să fie eliminate din compoziția tabloului. Dar El Greco nu a fost omul care să cedeze și să accepte un compromis; și astfel, grație încăpățînării lui, putem admira și astăzi neasemuita frumusețe a acestor figuri feminine.

Nu mai puțin celebru este și un alt monument din Toledo, San Juan de los Reyes (Sfîntul Ioan al regilor). Clădirea masivă a acestei mănăstiri franciscane se proiectează deasupra unui delușor care domină Tajoul. Zidurile ei, cu o frumoasă nuanță cafenie, se colorează în portocaliu în anumite momente ale zilei. Originalitatea decorației exterioare a clădirii o formează mulțimea de lanțuri, prinse în cîrlige, care-i împodobesc zidurile de sus pînă jos; este vorba de lanțurile prizonierilor spanioli, eliberați atunci cînd au fost recucerite de la arabi Malaga și Granada.

Monumentul a fost înălțat în sec. XV din inițiativa Isabelei Catolica, crunta regină a Castiliei care a creat, în 1480, Inchiziția în Spania. Ea s-a instalat pentru un timp la Toledo, împreună cu soțul ei, Ferdinand de Aragon. În cursul ședерii acolo a născut pe infanta Juana, mama lui Carol Quintul, cea care a rămas cunoscută sub numele de Ioana Nebuna.

Sfîntul Ioan al regilor a avut însă de suferit de pe urma inconstanței feminine. Începută în 1478, construcția a fost întreruptă în 1492, după cucerirea Granadei de la arabi, deoarece Isabela a hotărît să clădească în acest oraș o catedrală care urma să adăpostească mormîntul ei și al lui Ferdinand. Pînă în sec. XVII, mănăstirea a rămas un șantier părăsit și în 1808 a fost incendiată de trupele franceze; toate vitraliile au fost distruse; galeria acoperită, unul din cele mai bogate și mai frumoase exemplare ale goticului spaniol, a fost și ea deteriorată.

În fața panoramei acestui oraș, în fața amestecului și coexistenței diferitelor forme de artă care s-au succedat în decursul secolelor, nu poți să nu evoci o frază, extrasă din epitaful de pe mormîntul lui El Greco, aflat și el la Toledo: „Numele lui este demn de un suflu mai puternic decît cel care umple trîmbița faimei".

LUNGA ȘI AVENTUROASA CALE A AURULUI

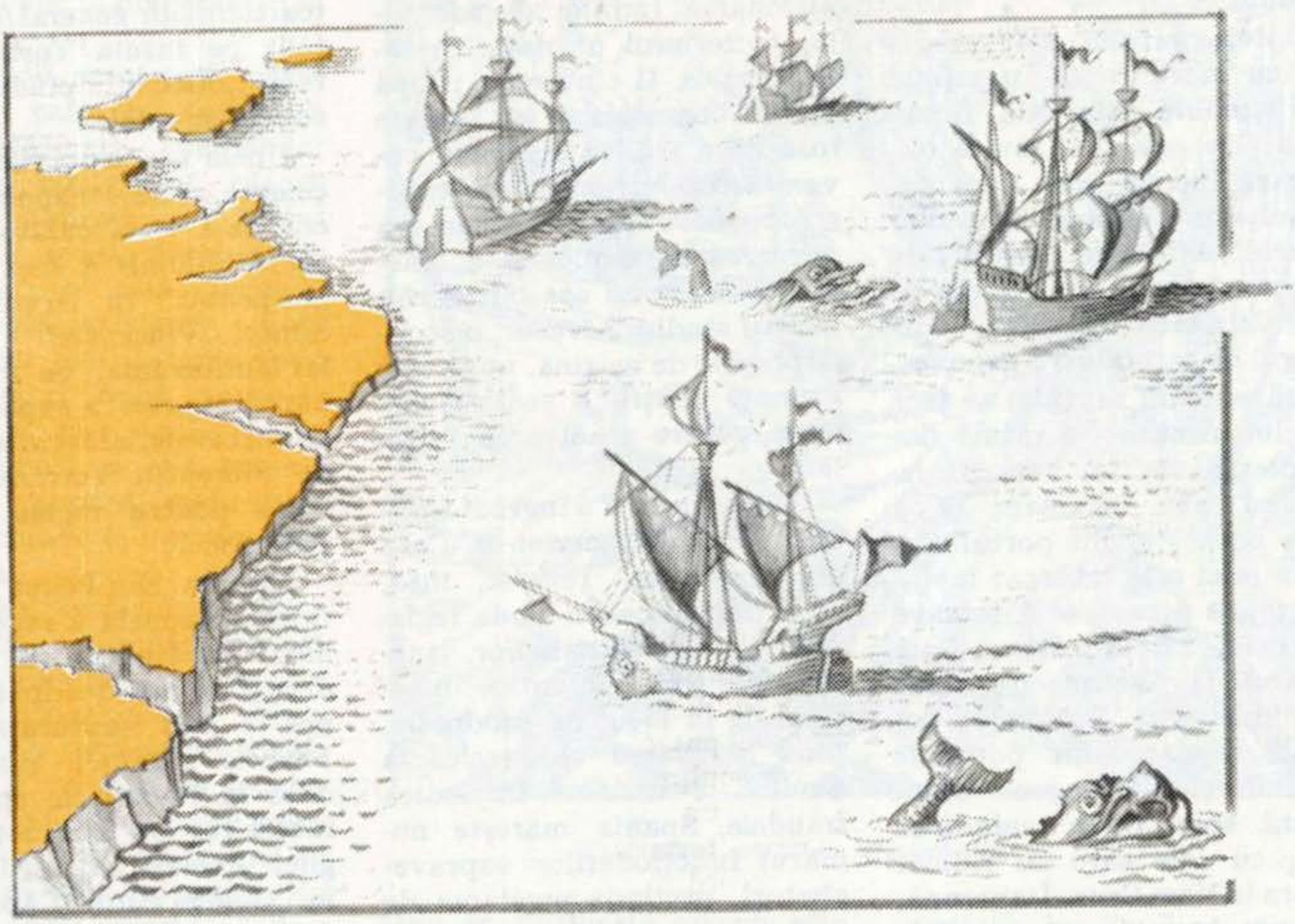

RENÉ SÉDILLOT

Odiseea aurului american nu se încheie odată cu descoperirea și cucerirea Lumii Noi de către conchistadori. Cea mai mare parte a metalului prețios — mai întîi jefuit, iar mai tîrziu extras din rîurile și minele continentului american — ia drumul Spaniei. De aici, se revarsă asupra Europei, contribuind la dezvoltarea meșteșugurilor, a comerțului, a culturii și artei și producînd inflația, care se repercutează cu grave consecințe, în special asupra nivelului de trai al păturilor nevoiașe. Dar să urmărim, prin intermediul altor fragmente din lucrarea L'Histoire de l'or **a istoricului francez René Sédillot, drumul, nu lipsit de peripeții, al prețioaselor încărcături care pornesc din porturile americane[1].**

Caravele sau galioane?

Dacă extragerea aurului este dificilă, transportarea lui în Spania se arată aproape la fel de grea. Oceanul, de abia cucerit, rămîne o cale de temut pentru corăbiile șubrede care riscă să-l înfrunte. Caracele[2] se manevrează greu; caravelele[3], potrivite pentru expediții, sînt prea fragile pentru traficul de mărfuri. Galioanele[4] par a se adapta cel mai bine transporturilor de mărfuri peste Atlantic, fiind totuși și ele la discreția vînturilor și valurilor.

Marinarii înfruntă mai ușor pericolele dacă vasele circulă în convoi. De aceea, pentru transportarea aurului american, galioanele navighează în grup, alcătuind **Flota aurului,** care, de două ori pe an, leagă America de Sevilla. De altfel, organizatorii au luat drept model **Flotele lînii,** care la dorința Asociației crescătorilor de oi, transportă lîna iberică de pe coastele de nord

[1] Vezi și articolul din **Magazin istoric,** nr. 5/1975.

[2] Nave de tip portughez, voluminoase, cu catargul principal foarte înalt.

[3] Nave rapide de tonaj mic.

[4] Cea mai răspîndită navă maritimă cu vele, la sfîrșitul evului mediu.

ale Spaniei în porturile franceze, flamande şi engleze. Diferenţa este, însă, esenţială: în loc de a naviga de-a lungul Biscayei şi al Canalului Mînecii, trebuie străbătut Oceanul.

Flotele aurului sînt pregătite cu mare grijă. În primul rînd trebuie asigurată finanţarea. De cele mai multe ori, notează Pierre Vilar, dacă patronul este andaluz iar „mandatarul", adică neguţătorul care îşi asumă riscul de a pleca în America este castilian, furnizorul de capitaluri e genovez.

Transportul aurului se face în felul următor: o primă flotă pleacă de la Vera Cruz, purtînd aur mexican. O a doua porneşte din portul Panama; aici este încărcat metalul preţios peruvian. Alte nave ale celei de-a doua flote îmbarcă la Carthagena aurul Columbiei şi al Venezuelei. Corăbiile plecate din porturile Panama şi Carthagena navighează spre Cuba unindu-se apoi, cu cele care au ridicat ancora la Vera Cruz. Împreună, urmînd drumul spre insulele Canare, iau direcţia către Europa. Întreaga flotă are ca punct terminus Sevilla, pe cheiurile Guadalquivirului, unde îşi descarcă preţioasa încărcătură. Flotele nu pleacă înapoi goale. Ele au misiunea să aprovizioneze America, ceea ce nu este o treabă oarecare. Acolo, coloniştilor le lipseşte totul — alimente, îmbrăcăminte, produse manufacturate. Galioanele sînt încărcate cu făină şi miere, cu pesmeţi şi vin, cu mătăsuri şi catifele, cu cămăşi şi pălării pentru colonişti şi cu mici obiecte de sticlărie şi alte fleacuri pentru indigeni; în vederea exploatării minelor de aur se îmbarcă mercur. Flota pleacă înapoi cu destinaţia Carthagena şi Vera Cruz; dus şi întors, dacă totul decurge normal, călătoria durează opt luni.

La Sevilla, navele aruncă ancora la picioarele Turnului de aur **(Torre de oro).** Anual, peste o sută pleacă pentru America sau revin de acolo.

Asupra întregului trafic veghează Casa de comerţ: mandatarul ei, organizează şi aprovizionarea Indiilor Occidentale; trezorierul primeşte metalul preţios, îl cîntăreşte, după care îl depozitează, nu înainte însă de a scădea cincimea cuvenită regelui, taxele de transport; socotitorul înregistrează mişcarea oamenilor şi a mărfurilor. Casa îşi are biroul său pentru studiul hărţilor, o şcoală proprie de marină, unde sînt formaţi piloţii, o secţie judiciară pentru rezolvarea litigiilor.

Create pentru a îngrădi fraudele, Flotele aurului şi Casa de comerţ nu reuşesc, însă, să le împiedice. În ciuda registrelor şi a statisticilor, sustragerile sînt numeroase, începînd de la locul de producţie, pînă la sosirea vapoarelor la Sevilla. Pentru a împiedica fraudele, Spania măreşte numărul funcţionarilor supraveghetori, pretinde prestarea de jurăminte, ordonă inventarierea încărcăturilor. Cei care comit sustragerile sînt, însă, abili; pentru a-şi atinge scopurile, ei profită de pe urma unei întîlniri cu pescarii, a unei escale pentru aprovizionare, simulează calamităţi în cursul traversării, corup pe ofiţerii însărcinaţi cu controlul. Pe toate aceste căi, Spania pierde poate un sfert sau chiar o treime din aurul care trebuie să-i parvină.

Piraţii „inspectează" convoaiele

Prejudicii însemnate produc şi corsarii străini. Ce tentaţie poate fi mai mare pentru piraţi, decît navele încărcate cu aur? Statele din nordul Africii, ca şi guvernele europene invidioase pe opulenţa spaniolă, armau nave pentru expediţii piratereşti, cu misiunea expresă de a captura metalul galben; pentru Franţa şi Anglia, minele de aur pluteau pe ocean. Alături de corsarii care acţionau pe cont propriu (cartierul lor general fiind stabilit pe insula Tortuga[1]), piraţi „oficiali" pîndeau galioanele spaniole.

Unele din isprăvile lor sînt celebre. La înapoierea din cea de-a treia călătorie, Cristofor Columb a fost oprit şi „inspectat" în largul capului Sfîntul Vincenţiu[2]. Comoara lui Montezuma, pe care Hernando Cortes a expediat-o pe trei caravele, a fost interceptată de Florentin Verrazano, care lucra pentru regele Franţei, Francisc I.

Corabia „San Felipe" proprietatea personală a regelui Spaniei, încărcată cu 400 000 ducaţi de aur destinaţi Coroanei, a fost capturată de sir Francis Drake[3], fiind condusă la Plymouth, spre satisfacţia reginei Elisabeta a Angliei. Acelaşi Drake, la bordul lui „Golden Hird" (Căprioara de aur), a izbutit chiar o operaţie de „comando" în America, debarcînd pe rînd la Havana, Vera Cruz şi Lima, de unde a jefuit tot metalul preţios pe care l-a găsit; altă dată a executat o operaţie identică la Vigo[4], Santo-Domingo şi Carthagena. Walter Raleigh, un alt cavaler al pirateriei „oficiale", a operat în acelaşi chip în Venezuela, apoi în rada portului Cadix. A fost o modalitate ca oricare alta de a redistribui aurul american.

Ca şi cum tot acest aur n-ar fi fost îndestulător, mintile înflăcărate imaginează sporirea resurselor. Căutarea Indiilor a dus la descoperirea Americii. Conchistadorii au visat

---

[1] Insulă situată în Marea Caraibilor, la nord-vest de Hispaniola (Haiti).

[2] Situat pe coasta atlantică a Portugaliei.

[3] Vezi **Magazin istoric**, nr. 7-8 1968.

[4] Port spaniol la Oceanul Atlantic.

munți de aur și aproape că i-au găsit. Dar nu există oare și acel regat legendar în care casele au acoperișuri de aur, iar regele însuși, fiul Soarelui, are corpul poleit cu pulbere de aur: **Eldorado** (Cel aurit)?

Cuceritorii scrutează legendele, pe care le consideră drept informații plauzibile; unele din ele afirmă că un fulger a detașat din lanțul Anzilor o masă enormă de aur nativ; o altă legendă consemnează existența unui lanț de aur atît de greu încît sînt necesari două sute de oameni ca să-l ducă. Toate aceste comori se află într-un teritoriu legendar, acolo unde oamenii trăiesc o tinerețe fără bătrînețe.

Unde este regele aurit? Aventurierii nu se mulțumesc să viseze la Eldorado, ei se lansează în căutarea lui. Prima tentativă o întreprinde Pizarro, care îl trimite pe locotenentul său Orellana peste Anzi. Aici, acesta întîlnește femei cu plete care trag cu arcul. Nu sînt ele Amazoanele, despre care au pomenit Grecii? Fluviul pe al cărui curs coboară îl numește Amazon. Lar ținutul regelui aurit nu este găsit... Căutările continuă; de data aceasta conchistadorii pornesc de pe coasta Atlanticului, pe Orinoc[1], în sus. Dar ei nu întîlnesc decît o junglă dușmănoasă. Alte expediții, în aceeași zonă a continentului, au un rezultat similar. Este drept, Jimenez de Quesada urcă pe fluviul Magdalena[2] și ajunge în zona triburilor cibcea[3], pe care o cucerește punînd mîna pe o pradă imensă în aur și smaralde. În lipsa regelui aurit, iată cel puțin aurul. În drumul său, Quesada se întîlnește cu un ofițer german, Nicolaus Federmann. Carol Quintul, regele Spaniei, este totodată împărat al Sfîntului imperiu roman de națiune germană; el a dat o licență de exploatare a teritoriului Maracaibo unor germani pe care îi comanditează familia Welser[4].

Exploatarea aurului. Gravură din sec. XVII

Țara de basm — nicăieri

Odată cu intrarea în scenă a bancherilor din Augsburg, finanța și himerele realizează un cuplu neașteptat: în descoperirea ținutului legendar se interesează de această dată nu numai aventurieri de profesie ci și comanditari. Pentru bancheri, Eldorado este o afacere. Ei au o agenție comercială la Sevilla, alta la Santo-Domingo, sînt creditorii lui Carol Quintul și ai regelui Franței. Vor să-și înscrie și Eldorado la activul bilanțului lor. Dar Quesada, dejoacă acest proiect. Plătindu-i lui Federmann cîte 10 000 pesos de aur pe an, îl determină pe german să renunțe la exploatarea teritoriului respectiv.

Țara de basm e căutată în Columbia, apoi în Guyana. Sir Walter Raleigh, poet și gentilom, străbate regiunea Orinocului și revine, zugrăvind-o în culori fantastice: „Întinsul, bogatul și frumosul imperiu al Guyanei", Manoa „grandioasa cetate aurită", munții de aur și de perle ai acestei provincii. Multă vreme încă, cutezătorii vor mai pleca în căutarea acelui Eldorado pe care, bineînțeles, nimeni nu-l găsește.

---

[1] Fluviu venezuelean, lung de 2 750 km; formează la vărsare o deltă vastă.

[2] Fluviu columbian, lung de 1 530 km, se varsă în Marea Antilelor.

[3] Indienii din familia de limbi cibcea locuiau pe teritoriul din jurul actualei capitale a Columbiei, Bogota.

[4] Una din cele mai însemnate case de comerț și bănci ale vremii, proprietatea familiei de patricieni cu același nume din Augsburg.

Altă himeră: insulele de aur. Isidor de Sevilla pomeneşte de o insulă de aur curat, populată de grifoni şi de dragoni, situată undeva în Oceanul Indian. Diego Pacheco o caută înspre insulele Sonde (1519) dar nu mai revine din expediţie. Trei nave de piraţi, originari din Dieppe, îşi încearcă şi ei norocul; se povesteşte că una din ele a reuşit să ajungă la Insula aurului, umplîndu-şi calele cu metalul preţios, dar s-a scufundat în preajma Sumatrei. Spaniolul Saavedra atinge o insulă pe care o denumeşte **Isle de oro** (1528): este Noua Guinee.

În speranţa că, în cele din urmă, vor pune piciorul pe o asemenea insulă, olandezii străbat mările la nord şi la răsărit de Japonia (1639); de Vries luptă cu valurile între Hokaido şi Sahalin, apoi în direcţia arhipelagului Hawai. Insula aurului, nicăieri! Plecat din Peru, spaniolul Alvaro de Mendana de Neira se îndreaptă spre Asia: el dă peste un arhipelag mai bogat în nuci de cocos şi papagali, decît în metalul galben, dar cum visează la Ofir[1] şi la minele regelui Solomon, denumeşte arhipelagul Solomon, (1569); de altfel, la întoarcerea sa, raportul pilotului este aşa de bine ascuns, încît drumul către acele insule rămîne tăinuit vreme de două secole.

Decepţiile urmează iluziilor, legenda începe să se şteargă. Insula aurului îşi găseşte locul în arhiva legendelor, alături de Ofir, Eldorado şi piatra filozofală. Dar aurul n-a stîrnit pasiunile în zadar. În căutarea lui s-au descoperit ţinuturi întinse şi s-au brăzdat mări şi oceane, iar omul a învăţat să-şi cunoască Pămîntul.

Din Spania — în intreaga Europă

Aurul este însă o realitate în America şi, iniţial dobîndit prin jaf, ulterior produs în exploatări miniere, el ia drumul Spaniei. Pătrunderea sa în peninsulă este bruscă, brutală şi impresionează opinia publică. America produce în sec. XVI aproximativ 330 tone; ţinînd seama de ceea ce rămîne în Lumea Nouă, de ceea ce este însuşit de corsari, Spania primeşte în jur de 200 tone. Dacă luăm în seamă şi cantităţile care sînt sustrase pe diferite căi, statisticile oficiale consemnează, pentru un secol, intrări totalizînd ceva mai mult de 150 tone — o tonă şi jumătate anual. Spania nu a văzut niciodată atîta aur, nici măcar atunci cînd, în timpurile Imperiului roman, era primul producător de aur al lumii. Europa Occidentală (Spania, Portugalia, Italia, Franţa, Anglia) a produs între anii 1000 şi 1500 doar ceva mai mult de o zecime din ceea ce a primit Spania singură între anii 1500 şi 1600.

Unde se adună această imensă bogăţie? În principiu, o cincime (în fapt, ceva mai mult), revine regelui; metalul aduce pe linia de plutire finanţele publice, îngăduie suveranului să-şi achite împrumuturile interne făcute la nobili, prelaţi, bancheri, furnizori de toate categoriile, precum şi datoriile sale din afară către creditorii genovezi, germani şi flamanzi. Este adevărat că, atunci cînd Italia, Sfîntul Imperiu şi Flandra se unesc sub aceeaşi coroană, exteriorul se confunda cu interiorul. Dar tot aşa de adevărat este şi faptul că, oferind aurul american drept garanţie, încă înainte de a intra în posesia lui, regii Spaniei contractează datorii din ce în ce mai mari, astfel că nevoile lor depăşesc mijloacele pe care le au.

Restul, cantitatea cea mai mare de aur, ajunge la particulari. Metalul se răspîndeşte repede de-a lungul ţării, ca mijloc de plată. Dar el nu rămîne numai în Spania. Franţa limitrofă, şi dincolo de ea ntreaga Europă, îşi primesc partea lor, care nu e mică: direct, prin jaful corsarilor; îndirect, pentru acoperirea plăţilor spaniole în străinătate.

Pătura privilegiată a societăţii, bogăţaşii vremii, îmbătaţi de afluxul de metal galben cheltuiesc cu largheţă pentru hrană, băuturi, îmbrăcăminte, construcţii; ei vor bucate de soi, haine de mătase, mobile rare, locuinţe luxoase Din străinătate îşi aduc textile, postavuri, coloranţi cărţi, hîrtie, produse de tîmplărie, şi, cum spune Jean Bo din „toate cele făcute manual" adică produsele manufacturate, care se plătesc scump Se importă articole de lux, sticlărie şi jocuri de cărţi, mătăsuri şi arme. În vederea umplerii golurilor pe care le lasă coloniştii plecaţi în America se face apel la locuitorii din provinciile franceze Auvergne sau Limousin care — angajîndu-se în Navarra, Aragon sau Castilia ca zidari, dulgheri, căruţaşi, culegători în vii — primesc salarii mai mari decît la ei acasă. Imigranţii aceştia muncesc zdravăn, cheltuiesc puţin şi-şi trimit cîştigurile în patrie. Pentru a-şi păstra modul de viaţă luxos, spaniolii se îndatorează, făcînd apel la Genova şi Anvers, trebuind, în cele din urmă, să restituie mai mult decît au împrumutat. Pe toate aceste căi, deficitul balanţei de plăţi spaniole creşte, aurul evadează.

Metalul preţios circulă în convoaie lungi, alcătuite din catîri sau căruţe. Călătoreşte de la Sevilla la tîrguri, ajunge în porturile cantabrice[2] şi în porturile mediteraneene (Barcelona, Valencia). Se îndreaptă către La Rochelle sau Anvers, Genova sau Livorno. Guvernul spaniol încearcă să interzică exportul de metal galben, în lingouri sau în piese. Dar această interdicţie, nu este de loc eficace; de altfel, pentru contrabandişti nu e greu să exporte aur în butoaie de vin, de pildă. După ce a inundat Spania, aurul se răspîndeşte în chip irezistibil pe întregul continent.

În româneşte de
Sergiu STANCIU

---

[1] Ţară legendară, pomenit în Biblie, din care i se aducea aur regelui Solomon

[2] Porturi situate pe coasta de nord a Spaniei de-a lungul golfului Biscaya.

O galerie de artă a preistoriei pe meleagurile noastre

PEȘTERA CU PICTURI

VASILE BORONEANȚ

● Brazi împodobiți și păsări în zbor ● Cînd semnele devin simboluri ● Neîntreruptă continuitate în spațiul carpato-dunărean

În anul 1971, în timpul săpăturilor arheologice efectuate la Alibeg, comuna Pescari, județul Caraș-Severin, au fost explorate peșterile din împrejurimi. Cu această ocazie, în peștera denumită de localnici Gaura mică, de lîngă Gaura chindiei, au fost observate pe pereți picturi cu vopsea roșie. Peștera cu picturi se situează în porțiunea din defileul Porților de Fier cunoscută în literatura de specialitate sub denumirea de strîmtura Pescari – Alibeg, **la circa 80 metri înălțime față de oglinda apei. Aici, Dunărea se îngustează pînă la 450-470 metri, iar de o parte și de alta se ridică maluri abrupte, formate din calcare jurasice și cretacice, care ating înălțimi de peste 100-120 metri. Se mai află aici și alte peșteri, printre care faimoasa peșteră Gaura cu muscă, de care se leagă legenda cu Iovan Iorgovan și musca columbacă.**

Peștera cu picturi are o intrare relativ îngustă, după care se trece direct în galeria interioară, cu o suprafață de circa 60 metri pătrați și care, la rîndul său, se termină prin niște cotloane, separate prin pereți ce coboară în chip de cortină pînă aproape de podea. Trecerea se face prin spațiul dintre podea și acești pereți și tot pe aici pătrunde o foarte slabă rază de lumină. Cu mii de ani în urmă, însă, acest spațiu era mai mare; săpăturile efectuate în 1973 în interior probează că în mileniile II-I î.e.n. „pardoseala" peșterii era cu vreun metru mai jos, iar cu alte mii de ani mai în urmă, era la vreo 4 metri adîncime, acolo unde se află și azi „patul" de stîncă — pardoseala originară — peste care s-au depus straturi succesive de pămînt. Din această cauză, lumina pătrunde azi în peșteră doar cîteva ore pe zi, începînd de la 3 după-amiază, de unde și denumirea de **Gaura chindiei**; cu mii de ani în urmă, însă, interiorul peșterii era poate mai luminat ceea ce explică și pictarea cotloanelor.

De-a lungul vremurilor, peștera a fost folosită și ca staul pentru capre și oi. În primii ani după al doilea război mondial, un localnic a închis intrarea cu un gard de lemn, prevăzut cu portiță și încuietoare. Deși era părăsită atunci cînd am cercetat-o prima dată, peștera mai păstra încă, în interior, țărușii cu trei brațe, folosiți la fixarea drobilor de sare.

În 1972-1973, cercetările de la Pescari au continuat, efectuîndu-se fotocopierea și cartarea figurilor, studiul geologic etc.

Desene după natură

Urme de pictură se întîlnesc pe toți pereții, dar majoritatea motivelor sînt grupate pe peretele de nord-est, cel mai mult și mai bine luminat. Tavanul nu a fost împodobit cu picturi; însă acolo unde e mai coborît și mai neted, se observă pete circulare de vopsea roșie, provenite din aruncarea unor bulgări de argilă roșie, materia primă folosită la executarea picturilor. Artiștii preistorici aveau la îndemînă și din abundență, această argilă chiar în inte-

riorul peșterii, ceea ce, desigur, a favorizat și executarea desenelor. Argila se întrebuința **crudă,** fără adaosul unor grăsimi, ca în cazul picturilor din peșterile Europei Occidentale. Din această cauză, imaginile au fost foarte fragile, o mare parte din ele fiind deja distruse sau deteriorate de apa care s-a prelins pe pereți; multe desene au fost acoperite de particule fine de calcar sau de o ciupercă de culoare verde. Dintr-un număr foarte mare nu se mai păstrează decît fragmente, a căror formă inițială, e greu de apreciat, așa că abia vreo 400 reprezentări au putut fi cît de cît „citite". Cele mai multe sînt desene după natură (păsări și brăduți), elemente care ar părea să alcătuiască un alfabet, redate fie izolat, fie îmbinate în „cuvinte" sau chiar „texte"; în desfășurarea lor pe pereții peșterii, toate acestea se întretaie și se suprapun. Un efect ciudat îl au cele cîteva amprente de mîini și degete, de a căror studiere se ocupă dr. Cantemir Rișcuția, specialist în antropologie. Aceste amprente pot fi considerate fie niște simple „semnături", realizate din dorința de a lăsa o urmă a trecerii prin peșteră [cum procedează unii turiști și astăzi și nu numai în peșteri... — **n.r.**], fie niște reprezentări cu valoare de simbol.

Dintre imaginile redate după natură, păsările sînt foarte interesant desenate, într-o tehnică amintind arta contemporană. Deși toate părțile trupului sînt redate schematic, artistul anonim a reușit să sugereze, atunci cînd a fost cazul, zborul păsării, astfel încît se poate afirma că schițele acestea sînt opera unui inițiat în arta desenului. Tot atît de schematic e reprezentat și motivul brăduțului, care apare uneori singur, alteori în pereche.

Imaginile acestea își au analogii în arta preistorică atît din Europa Occidentală, ca în peșterile Gargas și Les Trois Frères din munții Pirinei[1], sau pe blocurile de piatră de la Puy de Lacon și Brumiquel, cît și din Europa Orientală, ca în peștera Măgura din Bulgaria sau în așezarea de la Lepenski Vir[2], pe malul iugoslav al aceleiași zone a Porților de Fier. Exemplare apropiate ca stil se pot vedea pe ceramica aparținînd culturii Vinča-Turdaș din neoliticul inferior de pe teritoriul țării noastre și din Iugoslavia. În ceea ce privește brăduțul, cea mai veche reprezentare în care se recunoaște schițat acest arbore se află în celebra peșteră Lascaux (Franța), datînd din paleoliticul superior, iar într-o execuție apropiată se găsește în peștera Măgura (Bulgaria), datînd din epoca metalelor. Acest motiv apare, apoi, pe ceramica neolitică de tip Vinča-Turdaș și pe cea a culturii Otomani-Verbicioara, din epoca bronzului, continuînd a fi reprezentat pe ceramica geto-dacică[3].

O altă mare categorie de motive reprezentate pe pereții peșterii de la Pescari o constituie cea a semnelor și simbolurilor. Deși sînt identice ca **exprimare grafică,** aceste două noțiuni se deosebesc prin **conținut:** de obicei, un **semn** devine **simbol** cînd încorporează o anume încărcătură magico-religioasă. De aceea, e foarte greu de stabilit, azi, limita dintre aceste două grupe de reprezentări, și nu mai putem ști dacă autorul lor și-a făcut o simplă însemnare, ori a invocat o divinitate printr-un simbol care, în închipuirea lui, trebuia să influențeze „lumea spiritelor". Din această categorie, a semnelor și a simbolurilor, fac parte: cercul și semicercul în diverse variante, linii și elemente unghiulare și triunghiulare în diferite poziții, motivul solar, săgeți cu vîrful în sus sau în jos, cruci cu brațe egale, stele în cinci colțuri etc. Toate acestea sînt reprezentate fie separat, fie cuplate.

O moștenire străveche

În legătură cu semnele și simbolurile din peșteră, se pune întrebarea dacă ele ar putea fi elemente care reprezintă sexul masculin și cel feminin, așa cum explică istoricul francez A. Leroi-Gourhan, profesor la Collège de France, pentru arta rupestră a paleoliticului superior din „domeniul franco-cantabric". Să fie acestea semne cărora li s-a acordat o anumită semnificație grafică, ideologică sau simbolică (mitograme)?

A. Leroi-Gourhan socotește ca simboluri feminine: cercul, pătratul, triunghiul, crucea răsturnată etc.; linia verticală, două linii verticale paralele, liniile punctate, săgeata cu vîrful în sus — simboluri masculine, iar prezența lor împreună — cuplul bărbat-femeie.

Trasarea lor, adeseori clar demarcată în pereche și uneori cu intenția clară de a fi observată, ar părea să confirme această părere, dar redarea lor cu semne și în combinații diferite lasă impresia că artistul anonim, într-o manieră lapidară dar concisă, a vrut să spună mai mult. Uneori, apar în grupuri mai mari de două sau trei semne-simboluri — opt sau chiar 12 — într-o orînduială de neînțeles pentru logica noastră. Se poate face, însă, observația că din aceste grupări lipsesc cîteva din cele care apar în pereche, de exemplu schematizarea păsării, a făpturii umane. E foarte probabil ca acestea din urmă să aparțină unei alte perioade, mai ales că unele semne din grupări sînt comune scrierii liniare B, sau altor scrieri mai tîrzii. Să fie acestea încercări de scriere într-o perioadă în care ele se manifestă și în alte părți nu prea îndepărtate, ca zona Mediteranei, de exemplu?

Cercetările de pînă acum sînt încă insuficiente pentru a permite o datare precisă a picturilor. Totuși, unele repere certe au putut fi stabilite. Astfel, fragmentele ceramice găsite arată că peștera a fost locuită în epoca metalelor, dar, întrucît nu a fost încă cercetată întreaga depunere, nu se poate spune dacă există și o locuire mai veche. Sînt însă, alte elemente care converg spre a acorda picturilor de la Pescari o vechime mult mai mare. Astfel, locuitorii așezării de la Alibeg, aflată la vreo 150 metri mai jos de peștera cu picturi și care aparține culturii mezolitice de tip Schela Cladovei (mileniul

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 11/1973.

[2] Vezi **Magazin istoric,** nr. 2/1974.

[3] Vezi **Magazin istoric,** nr. 11/1971.

VI î.e.n.), au frecventat peştera, luînd de aici ocrul roşu; într-o locuinţă din aşezarea de la Alibeg, s-au găsit chiar şi bulgări întregi din această materie colorantă, adusă din peşteră. Apoi, motivele întîlnite pe pereţii peşterii îşi au analogii perfecte pe unele piese din os sau corn de cerb din aşezările — tot mezolitice — de la Icoana şi Schela Cladovei; pe un răzuitor din colţ de mistreţ găsit la Icoana şi datat prin radiocarbon în mileniul VII î.e.n., se află gravată o pasăre, executată identic cu cele din peşteră. În fine, mai amintim că acest impresionant monument de la Pescari se află într-o zonă în care, cel puţin din mileniul XI î.e.n. — de cînd avem datări cu C 14 — se dezvoltă o înfloritoare artă a decorării obiectelor de os, apoi a celor din corn de cerb din cultura Schela Cladovei, mai tîrziu pe obiectele de piatră, ca la Lepenski Vir; odată cu apariţia ceramicii, aceste motive şi-au găsit un larg cîmp de aplicare pe suprafaţa vaselor.

Persistenţa multimilenară a unora dintre motivele întîlnite pe pereţii peşterii de la Pescari ne determină să ne alăturăm părerii pe care au exprimat-o numeroşi specialişti — istorici ai artei, sociologi, filozofi ai culturii — precum Al. Tzigara-Samurcaş, Gh. Oprescu, C. Mancaş, D. Gusti, Mircea Eliade, H.H. Stahl, R. Vulcănescu şi alţii, anume că în arta noastră populară s-au păstrat numeroase elemente din tradiţia preistorică a spaţiului balcano-dunărean.

Prin faptul că este prima peşteră cu picturi găsită pînă acum în ţara noastră, prin numărul mare de desene preistorice găsite în ea şi care, prin varietatea, stilul şi concepţia lor, se deosebesc de picturile peşterilor din restul Europei, Gaura chindiei constituie un monument unic al trecutului nostru îndepărtat, care se cuvine studiat şi protejat cu deosebită grijă.

• Clio anunţă • Clio anunţă • Clio anun

COLABORARE ŞTIINŢIFICĂ A ISTORICILOR ROMÂNI ŞI IUGOSLAVI

Comisia mixtă de istorici români şi iugoslavi — creată în 1974 — a avut prima sa reuniune de lucru la Bucureşti, în zilele de 1-5 aprilie a.c. Întîlnirea s-a desfăşurat sub auspiciile şi sub îngrijirea Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice. Din ţara vecină au participat 11 delegaţi în frunte cu acad. Vasa Čubrilovič, preşedintele Secţiei de ştiinţe istorice a Academiei sîrbe de ştiinţe şi arte şi directorul Institutului de balcanologie din Belgrad, preşedinte al părţii iugoslave a Comisiei mixte, iar din ţara noastră membrii comisiei sub conducerea prof. dr. M. Berza, preşedinte al părţii române a Comisiei mixte şi un număr însemnat de invitaţi.

Au avut loc două simpozioane şi trei şedinţe de lucru. Temele discutate în cadrul celor două simpozioane au fost: Formarea popoarelor paleo-balcanice *(raportor prof. M. Garašanin şi coraportor prof. C. Poghirc) şi* Începuturile mişcării muncitoreşti din ţările sud-estului Europei *(raportor Titu Georgescu şi coraportor prof. I. Marjanovič). Ambele simpozioane au prilejuit întinse dezbateri, cu participarea specialiştilor români şi iugoslavi.*

În două din şedinţele de lucru au fost dezbătute formele colaborării dintre istoricii celor două ţări şi probleme de bază ale istoriei relaţiilor româno-iugoslave ca de pildă: Colaborarea în domeniul istoriei medii *(raportor prof. dr. Sima Ćirković şi coraportor dr. Damaschin Mioc);* Relaţiile sîrbo-române în monarhia habsburgică, 1860-1914 *(raportor dr. Nikola Petrovič şi coraportor dr. Alexandru Porţeanu);* Serbia şi România şi mişcările de eliberare din Balcani, 1856-1878 *(raportor N. Petrovič şi coraportor conf. dr. Nicolae Ciachir).*

În ultima şedinţă s-a stabilit un plan de activitate comun pentru anii următori şi tematica viitoarei reuniuni a Comisiei.

Din numeroasele propuneri făcute în timpul reuniunii, Comisia a dat prioritate următoarelor teme de colaborare: 1) Bibliografia critică a relaţiilor româno-iugoslave în perioadele medie, modernă, contemporană; 2) Luptele popoarelor din România şi Iugoslavia împotriva Imperiului otoman în sec. XVI şi XVIII; 3) Relaţiile culturale româno-sîrbeşti în sec. XVI-XVIII; 4) Mişcările de eliberare din sud-estul Europei în sec. XIX şi începutul sec. XX; 5) România şi Iugoslavia între cele două războaie mondiale.

Cea de-a doua reuniune a Comisiei mixte urmează să aibă loc la Belgrad în aprilie 1976.

Reuniunile de lucru şi simpozioanele s-au ţinut la Institutul de studii sud-est europene şi la Institutul de istorie „N. Iorga". Oaspeţii iugoslavi au fost primiţi de preşedintele Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice, prof. dr. doc. Mihnea Gheorghiu.

SFÎRȘITUL ȚARISMULUI

M. KASVINOV

17 iulie 1918. Ora 1 din noapte. Casa inginerului Ipatiev din Ekaterinburg (azi Sverdlovsk). După 23 ani de domnie, țarul Nicolae II cu familia sa cobora cele 23 trepte de la etajul unde locuia spre subsolul în care avea să-și găsească sfîrșitul. În baza hotărîrii Sovietului din Ural pierea astfel ultimul împărat al multiseculare dinastii a Romanovilor, reprezentantul celui mai reacționar regim social-politic din Europa.

Debutase această stufoasă monarhie cu 305 ani în urmă, prin încoronarea în mănăstirea Ipatiev (ironică coincidență de nume hărăzită de istorie) a țarului Mihail Feodorovici, în vîrstă de numai 16 ani. La începutul secolului XX, Lenin creiona astfel fizionomia regimului țarist: „Închisorile gem de deținuți, locurile de deportare sînt arhipline, aproape nu e lună în care să nu se audă că au avut loc căderi de socialiști în toate colțurile Rusiei, că au fost interceptate transporturi, că au fost arestați agitatori, că s-au confiscat publicații și tipografii".

În cele trei secole de domnie a Romanovilor, în frămîntata istorie a Rusiei poporul înscrisese realizări de seamă, ca întemeierea Petersburgului (1703), care din anul 1712 avea să devină capitala țării, reformele progresiste din vremea lui Petru cel Mare, construirea primelor căi ferate, abolirea iobăgiei, în 1861, care contribuia la dezvoltarea mai rapidă a capitalismului în Rusia; dar, sub despotismul țarist avuseseră loc în această perioadă și crunta înăbușire a răscoalelor țărănești a lui Stepan Razin (1670-1671) și Pugaciov (1770-1773), executarea decembriștilor la Petersburg (1825), avalanșa de măsuri polițienești pentru înăbușirea oricăror mișcări revoluționare. Nici o forță polițienească nu putea stăvili, însă, aceste mișcări. În 1870 se constituia secția rusă a Internaționalei I, în 1883, în condițiile unei zguduitoare crize industriale, lua naștere grupul marxist „Eliberarea muncii", condus de Plehanov, iar la scurt timp, la Petersburg, avea să se creeze Partidul Social-Democraților Ruși, care se călăuzea după principii marxiste. În aceeași perioadă, își începea activitatea revoluționară V. I. Lenin.

Stăpînirea țaristă intra într-o lungă perioadă de agonie, menținîndu-se numai prin represalii sîngeroase. „Istoria Rusiei, istoria multiseculară a țarismului, a făcut ca la începutul secolului XX să nu avem și să nu putem avea **altă monarhie decît una** ultrareacționară-pogromistă..." **— sublinia Lenin. Era Rusia de sub cîrmuirea lui Nicolae II, ultimul reprezentant al dinastiei Romanovilor, al 18-lea, înscăunat la tron în 1894, la moartea tatălui său, Alexandru III. „Nicolae Sîngerosul" — poreclă sub care intra în istorie — patrona prigoana sălbatică împotriva libertății cuvîntului, a grevelor muncitorilor și demonstrațiilor populare. Rusia constituia o autentică temniță a popoarelor, zeci de națiuni și popoare fiind supuse unei crunte asupriri. Din sumbrele unghere ale Palatului de iarnă, plecau, la începutul secolului nostru, unul după altul manifeste, ordine, ucazuri ce debutau invariabil cu „Noi, Nicolae II...". Conform lor, la 9 ianuarie 1905, gloanțele armatei țarului ucideau peste 1 000 persoane și răneau alte 5 000, participante la procesiunea pașnică a muncitorilor peter-**

sburghezi („Duminica sîngeroasă“[1]); din aceleaşi unghere emana şi manifestul mincinos de la 17 octombrie 1905, prin care ţarul promitea libertăţi cetăţeneşti; în realitate, actul era urmat de numirea, în 1906, la conducerea guvernului a unuia dintre cei mai înverşunaţi reacţionari, P.A.Stolîpin; tot de aici era ordonat „masacrul de pe Lena“ din 1912 — uciderea şi rănirea a peste 500 muncitori grevişti de la minele de aur siberiene.

Revoluţia din 1905 răscolise tot vechiul mecanism guvernamental, decantase atitudinea claselor una faţă de alta şi a fiecăreia faţă de monarhie, căreia îi dezvăluise — cum arăta Lenin — toată putreziciunea şi ticăloşia, făcînd-o „să-şi dea arama pe faţă“. Contradicţiile dintre marele capital rusesc şi popoarele asuprite, pe de o parte, şi acest capital şi celelalte puteri imperialiste, pe de alta, erau accentuate de ceea ce tot Lenin numea „imperialismul militar-feudal rusesc“.

În mod inevitabil, primul război mondial avea să acţioneze ca un viguros catalizator al energiilor revoluţionare, declanşînd criza generală a capitalismului, ce afecta deopotrivă toate statele burgheze ale lumii. Rusia beneficia însă de cel mai revoluţionar proletariat, posesorul tradiţiilor din 1905.

Monarhia, ca formă de guvernămînt, era condamnată să piară. Sub înrîurirea fluxului revoluţionar condus de bolşevici, starea generală de revoltă din ţară creştea. Samavolniciile, obscurantismul ţarismului — bastion al anacronismelor feudale — ridicau la luptă cele mai diferite pături ale populaţiei. Partidul bolşevic, pornind de la situaţia obiectivă din Rusia, realiza o largă coaliţie de forţe sociale. Conflictul cu coroana era iminent. Sub loviturile revoluţiei burghezo-democratice din februarie 1917, tronul Romanovilor se prăbuşea pentru totdeauna. Ultimul ei reprezentant condusese carul dinastiei pînă la marginea prăpastiei, pierind acolo împreună cu el. Procesul, odată declanşat, n-ar fi putut fi zăgăzuit de nici un monarh, cu atît mai puţin de Nicolae II, cel mai şters dintre Romanovi, căruia istoria îi hărăzise însă să fie „eroul“ unei avalanşe de seisme sociale.

Revoluţia burghezo-democratică din februarie 1917 asigura largi posibilităţi de organizare şi dezvoltare maselor muncitoreşti, dădea un imens avînt iniţiativei lor revoluţionare, ce avea să îşi găsească desăvîrşirea în Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie.

S-au scurs aproape şase decenii de cînd forţa revoluţiei a măturat pentru totdeauna domnia pe cît de trufaşă, pe atît de găunoasă, a ţarismului.

În lucrarea sa Douăzeci şi trei de trepte în jos, apărută în revista Zvezda, nr. 8-9/1972 şi 7-10/1973, din care Magazin istoric va publica cîteva fragmente[2], autorul sovietic M. Kasvinov prezintă un amplu tablou al degringoladei ţariste la începutul secolului nostru. Aflăm astfel care era fizionomia politică şi militară a Rusiei în anii primului război mondial, relaţiile lui Niki (Nicolae II) cu Germania, guvernată de „verişorul Willi“ (Wilhelm II) şi cu întreg sistemul monarhic european, influenţa nefastă a lui Rasputin şi a ţarinei Aleksandra Feodorovna asupra ţarului etc.

Lucrarea, avînd un bogat aparat critic, se bazează în cea mai mare parte pe materiale istorice puţin cunoscute sau absolut inedite din arhive şi biblioteci sovietice şi străine (Praga, Varşovia, Poznań, Viena, Graz, Zürich, Basel).

*

* *

Sîntem în februarie-martie 1917. Ţarul se află la cartierul său general de la Moghilev, la 800 verste[3] de Capitală. În spatele frontului mocneşte revoluţia. Ţarina îl bombardează pe Nicolae cu telegrame în care nu uită să-i amintească: „Tu eşti stăpîn în Rusia, ţine minte asta. Slavă Domnului, nu sîntem stat constituţional. Fii aspru, e necesar“.

Florentina DOLGHIN

Nicolae II împotriva Petrogradului

Începe istorica săptămînă a prăbuşirii ţarismului. Cum şi-o petrece Nicolae, cum se foloseşte el de informaţiile care îi sînt puse la dispoziţie, de timpul pe care i-l mai rezervă soarta? Cum evoluează în acest timp evenimentele în Capitală?

Joi 8 martie (23 februarie) 1917

La Moghilev, ţarul invită la dejun pe conducătorii misiunilor militare ale Antantei. La Petrograd, 128 000 grevişti ies în stradă strigînd „Pace şi pîine!“. Apar steaguri roşii şi placarde cu lozinci: „Jos războiul!“, „Trăiască revoluţia!“. Cu ocazia Zilei internaţionale a femeii, zeci de mii de femei din întreprinderile oraşului participă activ la manifestaţii. Poliţia ţine strada sub observaţie; în ajutorul ei sînt chemate unităţi militare.

Seara, în casa muncitorului I. Aleksandrov, are loc o consfătuire a conducerii bolşevicilor din Petrograd. Se hotărăsc: continuarea şi extinderea grevei; organizarea de manifestaţii pe Nevski Prospekt; intensificarea propagandei în rîndul soldaţilor; trecerea la înarmarea muncitorilor. Sînt stabilite cele două cuvinte de ordine: lichidarea monarhiei şi încetarea războiului.

În Capitală e introdusă raţia foamei. Rezervele de făină sînt de numai 500 000 puduri (1 pud = 16,38 kg). Cu o distribuţie zilnică minimă de 40 000 puduri, stocul va ajunge numai 10-12 zile.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1975.
[2] Titlurile şi subtitlurile aparţin redacţiei revistei **Magazin istoric**.
[3] O verstă = 1,067 km.

Vineri 9 martie

Ţarul îşi înseamnă în jurnalul personal că a fost decorat cu Ordinul belgian „Croix de Guerre".

Aleksandra Feodorovna[1] îi comunică printr-o telegramă din Ţarskoe că fiul şi două fiice s-au îmbolnăvit de pojar. Ocupată acum cu îngrijirea copiilor, ţarina este scoasă efectiv din lupta politică. Obişnuita ei influenţă nefastă asupra lui Nicolae încetează.

La Petrograd, numărul greviştilor creşte la 200 000. Pe insula Vasiliev, studenţii se alătură muncitorilor. Manifestanţii, încercînd să-şi croiască drum spre centrul oraşului, ajung pe Nevski. Poliţia face eforturi să-i împrăştie, lovindu-i cu cravaşele, paturile puştilor şi săbiile. Spre mijlocul zilei, mulţimea umple piaţa Znamenskaia. Gardieni călare, care încearcă să împiedice manifestaţia, sînt întîmpinaţi cu fluierături, cu strigăte de protest, cu o ploaie de bucăţi de lemn şi gheaţă... Pînă seara tîrziu pe Nevski nu încetează mitingurile, răsună discursuri înflăcărate. Lozinca „Vrem pîine", care predomina înainte, se pierde acum printre steagurile cu inscripţiile: „Jos regimul ţarist!", „Jos războiul!". La indicaţia ţarului, Alekseev[2] însărcinează telegrafic pe comandantul militar al Petrogradului, generalul S.S. Habalov, să preia conducerea acţiunilor de represiune.

La Palatul Mariinski, ca de obicei vineri, are loc şedinţa Consiliului de Miniştri. Ieşind de la şedinţă, miniştrii constată uluiţi că nu pot ajunge acasă; prim-ministrul N.D. Goliţîn, de pildă, nu poate răzbate pînă pe strada Mohovaia, blocată de demonstranţi.

[1] Adevăratul ei nume: Alix Victoria Helen Brigitte Louise Beatrice, prinţesă de Hessen-Darmstadt, născută în 1872 la curtea din Darmstadt a tatălui ei, marele duce de Hessen, Ludwig IV. S-a căsătorit cu Nicolae II, devenind ţarină în 1894. A avut patru fete: Olga (1895), Tatiana (1897), Maria (1899), Anastasia (1901); în 1904 l-a născut pe moştenitorul tronului, Aleksei.

[2] Mihail Vasilievici Alekseev (1857-1918) — general, şeful Statului major al Comandamentului suprem (din august 1915). A avut un rol important în timpul primului război mondial. Unul din principalii organizatori ai contrarevoluţiei.

Simbătă 10 martie

Mişcarea de masă se transformă în grevă generală politică, cuprinzînd peste 300 000 oameni. Răsună primele împuşcături trase de poliţie asupra demonstranţilor neînarmaţi; cad primii morţi şi răniţi.

Încă din cursul dimineţii are loc consfătuirea reprezentanţilor Biroului C.C. şi Comitetului din Petrograd al partidului bolşevic. Se hotărăşte continuarea unor largi operaţii ofensive. Se preconizează: fraternizarea muncitorilor şi soldaţilor; ridicarea de baricade; o serie de măsuri cu scopul ca mişcarea proletariatului din Petrograd să aibă răsunet în întreaga ţară. Atragerea maselor de soldaţi de partea revoluţiei este declarată sarcină de primă importanţă.

Prin telegrama nr. 2899-3713, Habalov comunică lui Alekseev că „lîngă Gostinîi Dvor manifestanţii au început să cînte cîntece revoluţionare şi au ridicat steaguri roşii cu lozinca «Jos războiul!» Un pluton de dragoni a descălecat şi a deschis focul asupra mulţimii; au fost ucise două persoane şi rănite alte zece".

Habalov declară: dacă muncitorii nu se întorc la lucru pînă marţi, toţi recruţii amînaţi la încorporările anilor 1917, 1918 şi 1919 vor fi încorporaţi şi trimişi pe front.

Miniştrii se întrunesc într-o şedinţă extraordinară acasă la N.D. Goliţîn, pe str. Mohovaia. În timpul şedinţei, V. A. Beleaev[3], N. A. Dobrovolski[4] şi A. A. Rittih[5] insistă pentru înăbuşirea tulburărilor prin forţă armată. Mai tîrziu, Goliţîn mărturiseşte că la această şedinţă Habalov i s-a părut „un om lipsit de energie, un mototol nepriceput, iar referatul său — o bramburească". În ceea ce-l priveşte pe Protopopov[6], după cuvintele ministrului Afacerilor Externe N. N. Pokrovski, la şedinţa anterioară a cabinetului „a bătut în aşa hal cîmpii, încît miniştrii schimbau priviri întrebătoare: dumneavoastră aţi înţeles ceva?"

Ţarul, aflat la Cartierul general, este liniştit; îşi respectă programul zilnic obişnuit: 9.30-12.30 — ore de lucru împreună cu Alekseev, micul dejun; 14 — plimbarea cu automobilul, dejunul; 17 — ceaiul; 19.30 — masa de seară... Îl sîcîie însă un lucru: Rodzeanko cu depeşele lui alarmante. Preşedintele Dumei[7] prevesteşte o catastrofă, ameninţă, cere. Ce cere? Concesii. Îndulgenţă. Formarea unui guvern burghez, care să se bucure de „încredere publică", capabil să conducă mai abil războiul, răspunzător pentru acţiunile sale în faţa Dumei.

El se opune însă. Nici o concesie. Cu un gest familiar, Nicolae întinde mîna spre cravaşă. În drum spre cinematograful Statului major, unde vrea să-şi vadă comicul preferat, împăratul se opreşte pentru cîteva minute şi tran-

Simbolul puterii absolute, ţarul Nicolae II...

[3] Mihai Alekseevici Beleaev — general de artilerie. La început adjunctul ministrului de Război (iulie 1915), iar din ianuarie 1917, ministru de Război.

[4] Nicolae Aleksandrovici Dobrovolski — ministru al Justiţiei.

[5] Directorul Departamentului averilor statului.

[6] Aleksandr Dmitrievici Protopopov — ministru de Interne între septembrie 1916-februarie 1917.

[7] Duma de Stat — adunare legislativă reprezentativă din Rusia ţaristă între 1906-1917, creată de guvernul ţarist în cursul revoluţiei burghezo-democratice din 1905-1907.

...și minerul rus, lucrînd pe brînci în galeriile de cărbune

smite o telegramă lui Habalov: „Poruncesc să se pună capăt chiar mîine dezordinei din Capitală, inadmisibilă în aceste vremuri de război cu Germania și Austria. Nicolae".

Primind telegrama țarului, în aceeași zi, pe la ora zece seara, Habalov convoacă la el pe comandanții militari și ai poliției, dă citire textului, după care declară: din acest moment, după trei salve de avertisment se poate trage fără cruțare în mulțime.

Duminică 11 martie

Ordinul țarului intră în vigoare.

De dimineață, deasupra orașului plutește zgomotul clopotelor, dar peste puțin timp „aceste pașnice sunete duminicale sînt acoperite de zgomotul răzvrătirii și nesupunerii".

Cînd greviștii se precipită din nou spre centrul orașului, Habalov și Protopopov, executînd ordinul țarului, îi întîmpină cu gloanțe. Petrogradul seamănă cu un lagăr militar. Gardieni înarmați s-au instalat pe acoperișurile și în podurile clădirilor înalte, în clopotnițe și foișoare de foc. Din aceste puncte înalte, poliția și ofițerii trag în muncitori. Detașamente de jandarmi călare atacă pe manifestanți, îi spintecă cu săbiile, îi împușcă. Numai în piața Znamenskaia sînt uciși patruzeci de oameni. Poporului nu-i rămîne altceva decît să pornească la luptă cu arma în mînă.

Prin hotărîrea conducerii din Petrograd a partidului bolșevic, greva generală politică începe să se transforme în insurecție armată. Munca efectuată de partid în rîndurile soldaților dă roade. Compania 4 a batalionului de rezervă din Regimentul Pavlovski, revoltată de participarea unității de instrucție a regimentului la împușcarea muncitorilor, se răscoală, iese din cazarmă și deschide focul asupra detașamentului gardienilor călare. Este prima trecere a unei întregi subunități militare de partea revoluției.

La Golițîn, are loc o ședință a unor membri ai guvernului. Protopopov este atît de buimăcit încît cere să fie reținut Rodzeanko. Cu mirare, miniștrii observă că și lui Habalov îi tremură mîinile; echilibrul este pierdut. Se constată că, la consumul de cartușe actual, în curînd trupele nu vor mai avea cu ce să tragă. Habalov a cerut deja cu împrumut niște muniții din Kronstadt, însă comandanții fortăreței se tem și ei de răscoală și-și păstrează rezervele. În plus, Habalov nu poate face rost de cîteva automobile blindate: cere la uzinele „Putilov"[1], dar e refuzat; se adresează comandantului blindatelor, generalului Sekretev — tot fără rezultat. Cum își cam pierde stăpînirea de sine, miniștrii îi dau ca ajutor pe generalul Zankevici, șeful Statului major general.

În aceeași ședință se discută și declararea stării de asediu în Petrograd. Lui Habalov i se indică să pregătească un anunț.

Mai tîrziu el încearcă să tipărească la tipografia cancelariei guvernatorului orașului un afiș într-un tiraj de 1 000 exemplare, dar nu reușește. Cu greu izbutește la tipografia Amiralității. Ulterior însă se constată că este practic imposibilă afișarea anunțului în oraș: guvernatorul orașului, Blak, declară că nu are nici oameni, nici pensule, nici clei pentru așa ceva. În ultimă instanță, Habalov cheamă doi polițiști de cartier și le ordonă să atîrne măcar cîteva foi pe grilajul grădinii Aleksandrovski. Polițiștii pleacă să execute ordinul, dar spre seară, foile sînt găsite aruncate pe trotuarul din fața clădirii cancelariei.

Luni 12 martie

Insurecția preconizată de partidul bolșevic, este în toi. Muncitorii iau cu asalt Arsenalul principal, capturînd 40 000 puști și 30 000 revolvere. Sprijiniți de soldați, ei alungă pe polițiști cartier după cartier, stradă după stradă.

Executînd înalta poruncă a țarului, apărătorii tronului, în frunte cu Habalov, continuă să acționeze. Acesta din urmă telegrafiază la Cartierul general că luptele se desfășoară în diferite sectoare ale orașului, la Ligovka, în piața Znamenskaia, la intersecția Nevski Prospekt cu Vladi-

[1] Azi „Kirov", mare uzină metalurgică și constructoare de mașini. Una din cele mai importante uzine industriale din Petrograd.

riskiim şi strada Sadovaia; sînt morţi şi răniţi, „pe care mulţimea, împrăştiindu-se, îi duce cu ea". Format din 6 companii şi un escadron şi jumătate şi avînd 15 mitraliere, un detaşament, sub comanda colonelului Kutepov, este aruncat în luptă în sectorul Palatului Tavriceski; curînd, însă, Kutepov anunţă că nu poate înainta mai departe de Kirocinaia şi Spasskaia. Sosește, apoi un raport care anunţă că mulţimea, năvălind dinspre Sampsonievski Prospekt a anihilat o companie de mitraliori, care acoperea podul Liteinîi dinspre cartierul Vîborg.

Rodzeanko telefonează lui Beleaev, sfătuindu-l să-i împrăştie pe demonstranţi cu apă. Beleaev transmite telefonic sugestia lui Habalov, care, însă, o respinge, obiectînd că „împroşcarea cu apă are efectul invers, întărîtă mai tare mulţimea". De altfel, porunca Maiestăţii Sale este foarte clară: nu cu apă, ci cu plumb trebuie împrăştiată mulţimea.

Deplasîndu-se pe splai, Rodzeanko observă cum muncitorii, ocolind podurile păzite, trec Neva îngheţată, îndreptîndu-se spre centrul oraşului. Întors acasă, el găseşte un decret al ţarului: „Conform articolului 99 din Legile fundamentale[1], poruncim: suspendarea lucrărilor Dumei de Stat începînd cu data de 26 februarie (11 martie) a.c. şi reluarea lor nu mai tîrziu de luna aprilie 1917... Nicolae". Rodzeanko se grăbeşte la Palatul Tavriceski, unde obţine de la consiliul vîrstnicilor aprobarea următoarei hotărîri: toţi să se supună poruncii ţarului, dar nimeni să nu părăsească încăperile Palatului.

La Palatul Tavriceski îşi reia în mod deschis activitatea Sovietul deputaţilor muncitorilor şi soldaţilor din Petrograd. Concomitent, prin eforturile grupului lui Rodzeanko, tot acolo se constituie Comitetul Provizoriu al Dumei de Stat. Revoluţia parcă scindează Palatul Tavriceski în două părţi: într-o aripă se instalează Sovietul; în cealaltă — reprezentanţii grupărilor politice burgheze,

[1] Legi emise de guvernul ţarist la 23 aprilie 1906, în timpul revoluţiei din 1905-1907, unele privind activitatea statului, altele familia imperială.

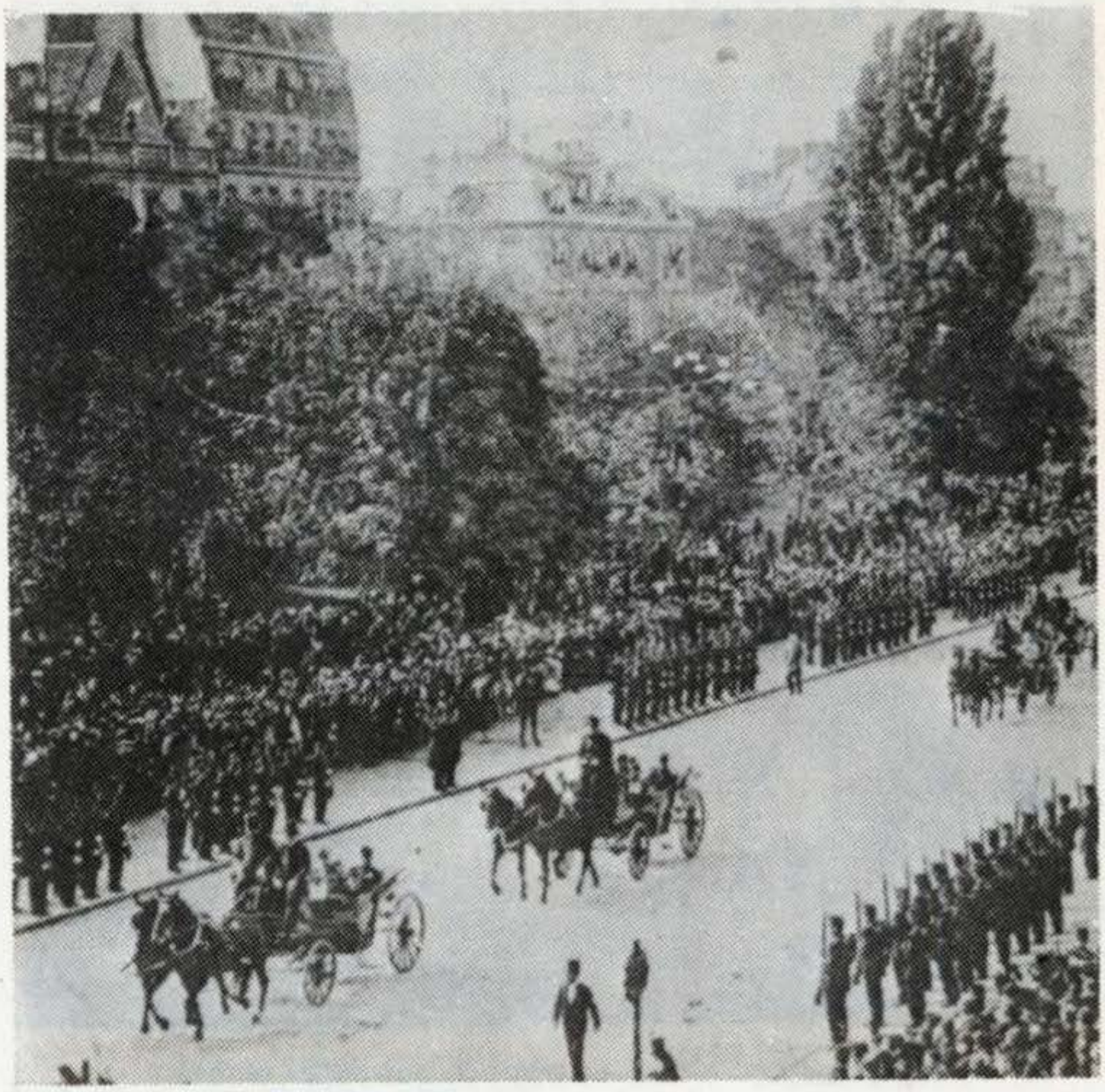

Suita imperială a ultimului Romanov revărsîndu-se fastuos pe străzile Parisului, în timpul unei vizite în Franţa

care din primele ore ale revoluţiei îşi îndreaptă eforturile spre salvarea monarhiei, spre menţinerea la putere a dinastiei Romanovilor.

Rodzeanko continuă să-l bombardeze pe Nicolae cu depeşe. Tot îl mai imploră să dea dovadă de supleţe şi să accepte concesii.

El recomandă anularea decretului de dizolvare a Dumei şi cere formarea unui guvern „răspunzător". „Situaţia se înrăutăţeşte — spune una din telegramele lui. Trebuie luate măsuri urgente, altfel mîine va fi prea tîrziu. A sosit clipa din urmă cînd se hotărăşte soarta patriei şi a dinastiei". „Nu mai trimiteţi trupe, îl roagă el într-o altă telegramă, fiindcă nu vor acţiona împotriva poporului". Sau: „Situaţia e foarte serioasă... Guvernul este paralizat... Pe străzi se trage dezordonat... Trebuie încredinţată urgent formarea unui nou guvern unei persoane care se bucură de încrederea ţării. Orice întîrziere e moarte curată". Copii după ultimul mesaj sînt trimise comandanţilor de fronturi cu rugămintea ca aceştia să-l susţină în faţa ţarului. Răspund pozitiv Brusilov[2] şi Ruzski[3]. Care este reacţia lui Nicolae? „Iar mi-a scris grăsanul ăsta de Rodzeanko fel de fel de prostii, la care nici măcar nu-i voi răspunde", se confesează ţarul lui Frederiks[4].

Cu aceleaşi „prostii" îl asaltează însă şi alţii: fratele său Mihail, alte rude, cîţiva generali şi miniştri, în sfîrşit, chiar premierul Goliţîn.

Tronul trosneşte, se clatină. Dar ţarul nu vede. Pe alţii i-a apucat frica, nu-şi găsesc locul. El nu-i dintre aceştia. El e calm, sigur de sine, ştie ce are de făcut. Deţine un mijloc arhiverificat în practică: represaliile. O acţiune militară întreprinsă împotriva Petrogradului răzvrătit cu siguranţă că ar garanta menţinerea tronului. Zis şi făcut.

În cabinet este chemat generalul N. I. Ivanov. Scund, greoi, cu o voce răguşită.

[2] Aleksei Alekseevici Brusilov — general. Conducătorul ofensivei din Galiţia (1916) împotriva armatelor austro-ungare.

[3] Nicolae Vladimirovici Ruzski — comandant-şef de grup de armate.

[4] Vladimir Borisovici Frederiks (1838-1927) — ministru al Curţii din 1897 pînă în 1917.

Trasul la edec, o muncă prin excelenţă bărbătească. În regimul ţarist, femeile nu erau scutite nici de cele mai aspre îndeletniciri

Barba lată ca o mătură, ochii mici, vicleni, ascunşi în cutele feţei, nasul ca un cioc de raţă, garnisit cu un neg. Aduce a corsar de pe vremuri; provine din păturile de jos. O reputaţie sumbră, datînd încă din 1905, pluteşte în juru-i: reprimarea nemiloasă a răscoalei marinarilor revoluţionari din Kronstadt a fost doar opera lui. Şi mai are încă două calităţi: în primul rînd, e naşul moştenitorului tronului; în al doilea, lui îi este dator ţarul pentru cea mai preţioasă distincţie de război, cea mai de preţ în ochii armatei — Crucea „Sfîntul Gheorghe" cu care a fost decorat[1].

— Nikolai Iudovici, în numele finului dumitale, al viitorului său, vei ataca Petrogradul?

— Îl voi ataca, Maiestate. Dar cu ce, aş îndrăzni să vă întreb?

Ţarul îi indică unităţile şi subunităţile repartizate.

— Dar mitraliere Colt avem?

— O unitate întreagă de mitraliori.

— La ordin, Maiestate.

— Vei reuşi, Nikolai Iudovici?

— Voi reuşi cu orice preţ, Maiestate.

Consultîndu-se cu Alekseev, ţarul îl numeşte pe Ivanov comandant al regiunii militare Petrograd (în locul lui Habalov) şi îi porunceşte ca, după completarea detaşamentului, să plece imediat. În împuternicirea nr. 3716, purtînd semnăturile lui Alekseev şi a generalului de serviciu Kondzerovski, este precizată înalta misiune a lui Ivanov: „Să restabilească ordinea deplină în Capitală şi împrejurimile ei". Mijloacele puse la dispoziţie: „În scopul pacificării Petrogradului ies două brigăzi — una retrasă de pe Frontul de Nord, alta — de pe cel de Vest... De asemenea, îi sînt încredinţate (lui Ivanov) două batalioane de cavaleri ai Ordinului «Sf. Gheorghe» din garda personală a monarhului la Cartierul general. Dinspre Frontul de Nord pornesc două regimente din Divizia 38, considerate ca cele mai bune de pe front".

Spre sfîrşitul zilei de 27 februarie, muncitorii şi soldaţii pun stăpînire în întregime pe oraş. În mîinile lor trec pe rînd toate poziţiile cheie — poduri, gări, poşta centrală, telegraful, Arsenalul principal, cele mai importante instituţii. Încercarea lui Habalov de a aduce armata din împrejurimile Petrogradului are tocmai efectul contrariu: pretutindeni soldaţii trec de partea poporului. La sediul Amiralităţii, ocupînd ultima linie de apărare, se mai află ministrul de Război Beleaev, Habalov şi şeful Statului major general, Zankevici. Alături de ei stă marele duce Mihail[2], fratele ţarului. Au la dispoziţie 1 500 soldaţi, 15 mitraliere şi două tunuri, pe care le-au amplasat de-a lungul faţadei şi la colţurile clădirii, aşa încît să poată supraveghea bulevardele Nevski şi Voznesenski şi strada Gorohovaia — căile de acces dinspre cele trei mari gări: Nikolaevski, Ţarskoselski, Varşavski. Se mai contează încă pe sosirea lui Ivanov. La fereastra ce dă spre Nevski Prospekt stau la mitraliere generalii Teajelnikov şi Mihailicenko. Ei aud cum în camera vecină Beleaev dictează o telegramă adresată şefului Statului major al Cartierului general — o copie fiind destinată mareşalului Curţii: „Aşteptăm sosirea grabnică a trupelor".

Marţi 13 martie

În ajunul declanşării operaţiei, N. I. Ivanov expediază următoarele două adrese:

1. Către şeful Statului major al Cartierului general: „28 februarie [stil vechi — **n.r.**] 1917. Nr. 1.

Maiestatea Sa Imperială binevoieşte a porunci să vi se raporteze dv., spre a fi adus la cunoştinţa preşedintelui Consiliului de Miniştri:

toţi miniştrii trebuie să execute necondiţionat toate ordinele generalului-adjutant Ivanov. N. I. Ivanov".

2. Comandantului garnizoanei Ţarskoe Selo: „28 februarie 1917. Nr. 4.

Rog a pregăti încartiruirea a 13 batalioane, 16 escadroane şi 4 baterii. Asupra celor ce

[1] În urma unei vizite pe front făcută împreună cu ţareviciul, lui Nicolae II i se decernează această decoraţie prin „cel mai vechi" cavaler al Ordinului „Sf. Gheorghe", generalul-adjutant N. I. Ivanov.

[2] Aleksandr III şi Maria Feodorovna au avut patru copii: Nicolae II, Xenia, Mihail, Olga.

vor urma rog a fi înștiințat mîine, 1 martie, la Țarskoe Selo. Ivanov".

În ajun a telefonat la Cartierul general mareșalul Curții Benkendorf, care, din ordinul țarinei, a comunicat că deoarece „e de așteptat mișcarea mulțimii revoluționare din Petrograd spre Țarskoe Selo", țarina intenționează să plece împreună cu copiii la Moghilev. La indicația țarului, comandantul Curții Voeikov i-a răspuns lui Benkendorf că Aleksandra Feodorovna nu trebuie să plece, deoarece „Majestatea Sa însăși pornește spre Țarskoe Selo". La orele 4.05 ambele trenuri speciale (cel imperial și cel al suitei) pornesc din Moghilev în direcția Orșa-Veazma-Lihoslavl-Tosno. În urma lor, Voeikov trimite o telegramă cifrată, prin care îl previne pe Protopopov că Nicolae va sosi la Țarskoe miercuri, 1 martie, la ora 15.30.

...Trenul imperial își urmează cursul spre nord, către Capitală. Așezîndu-se mai comod în canapea, pasagerul principal se adîncește din nou în lectura **Comentariilor** lui Cezar asupra războiului cu galii.

În acest timp, detașamentul lui Ivanov — cavalerii Ordinului „Sf. Gheorghe" și companiile pazei personale a țarului — încep să iasă din Moghilev. El se îndreaptă spre Țarskoe pe calea cea mai scurtă, prin Dno[1], în timp ce trenul lui Nicolae se dirijează tot într-acolo prin Lihoslavl.

În scopul întăririi detașamentului lui Ivanov pornesc spre Țarskoe, către punctul de adunare a trupelor de represiune, dinspre Frontul de Nord, batalioanele Regimentelor 67 Tarutinski și 68 Borodinski, iar dinspre cel de Vest — două regimente de infanterie, două de cavalerie și o unitate de mitraliori.

Sosit la Vitebsk la ora 5, Ivanov întîmpină primele dificultăți — muncitorii nu vor să-l lase să treacă...

La ora 14.20 Beleaev îi comunică lui Alekseev, prin telegrama nr. 9157, că, în jurul orei 12, subunitățile care i-au mai rămas credincioase au fost evacuate de la sediul Amiralității pentru a nu expune dezastrului clădirea. La ora 16, în Palatul Amiralității, acum rămas pustiu, soldații revoluționari îl descoperă pe Habalov și îl arestează...

Trenul imperial își continuă impasibil drumul, întîmpinat pe parcurs de guvernatori și grade polițienești.

Din Veazma, Nicolae telegrafiază în limba engleză soției că de pe front a fost trimisă multă armată. El nu știe că Ivanov a fost deja oprit...

Îi comunică din nou telegrafic lui Golițîn că nu este de acord cu nici un fel de schimbări în guvern, nebănuind că acest guvern a încetat să mai existe. Venind pentru ultima oară la Palatul Mariinski, miniștrii s-au perindat prin săli, apoi au ajuns la concluzia că cel mai bun lucru e să plece fiecare la casa lui.

Neștiind că Habalov este arestat și că astfel ultimul lui punct de sprijin de la Amiralitate a căzut, țarul îi telegrafiază și lui, anunțîndu-l că îi vine în ajutor Ivanov.

Dar Nicolae nu știe că lui însuși drumul spre Țarskoe îi este închis.

Miercuri 14 martie

La ora 2 noaptea, trenul imperial sosește la stația Malaia Vișera. Voeikov bate la ușa țarului și, trezindu-l, îi spune că nu se poate merge mai departe: drumul este barat.

Se constată că accesul dincolo de Malaia Vișera, al trenurilor speciale este blocat. Localitățile Tosno și Liuban sînt deja sub controlul trupelor revoluționare. De la Palatul Tavriceski s-a indicat tuturor stațiilor să interzică accesul trenului imperial spre Țarskoe.

În prezența lui Voeikov, țarul se ridică din pat, își pune halatul și spune:

— Fie, atunci să mergem pînă la cel mai apropiat adăpost.

Asta înseamnă: la Pskov, la N.V. Ruzski.

Voeikov iese vesel, adresîndu-se celor din suită: „Mergem la Pskov. Acum sînteți mulțumiți?"

Garnitura specială face calea întoarsă. În stația Staraia Russa, în timp ce locomotiva este decuplată și alimentată cu apă, Voeikov reușește să afle la telegraf că Ivanov abia azi-dimineață a trecut prin Dno. „Această veste, raportată de mine personal suveranului, i-a produs o impresie cît se poate de deprimantă. Maiestatea Sa m-a întrebat numai atît: «De ce oare merge atît de încet»", își amintește Voeikov.

În jurul orei 22, trenul imperial sosește la Pskov. N.V. Ruzski vine imediat la vagon. Abia urcat pe scara vagonului, el spune curtenilor îngrămădiți pe platformă:

— Domnilor, va trebui să ne încredințăm îndurării învingătorului.

Lui Nicolae nu-i rămîne altceva de făcut decît să accepte gararea trenului pe o linie moartă, neluminată, și să aștepte vești ...Să aștepte și să asculte maximele sentențioase despre înțelepciune debitate de acest general, departe de a fi printre cei mai buni generali ai săi, dar în mîinile căruia se află acum.

Ruzski îi spune că lucrul cel mai de seamă în acest moment este să nu se admită descompunerea armatei. Pentru aceasta merită să fie sacrificat totul. Dacă el, Nicolae, nu va localiza răscoala la Petrograd pe calea unei înțelegeri cu Duma, ultima șansă de salvare a capacității de luptă a trupelor va fi pierdută. Nu există o altă cale decît de-a face concesii adversarilor prin formarea unui nou guvern.

Noaptea e un sfetnic bun, îi răspunde țarul comandantului Frontului de Nord. Să vedem care va fi situația mîine. Aceasta înseamnă că, în adîncul sufletului, el tot mai speră în Ivanov. El nu știe că „undeva, între Luga și Gatcina, regimentele principale puse la dispoziție lui Ivanov s-au răsculat, refuzînd să lupte contra Petrogradului; că brigada luată de pe Frontul de Vest nu a ajuns la destinație; că cele două batalioane de cavaleri ai Ordinului «Sf. Gheorghe» au refuzat, de asemenea, să se supună". Nicolae nu știe că generalul Pojarski, comandantul unuia din aceste două batalioane din garda imperială, a declarat ofițerilor săi: nu vom trage în popor, nici la ordinul lui Ivanov, și nici chiar al împăratului.

[1] Oraș în regiunea Pskov (R.S.F.S.R.).

Cărți sosite la redacție

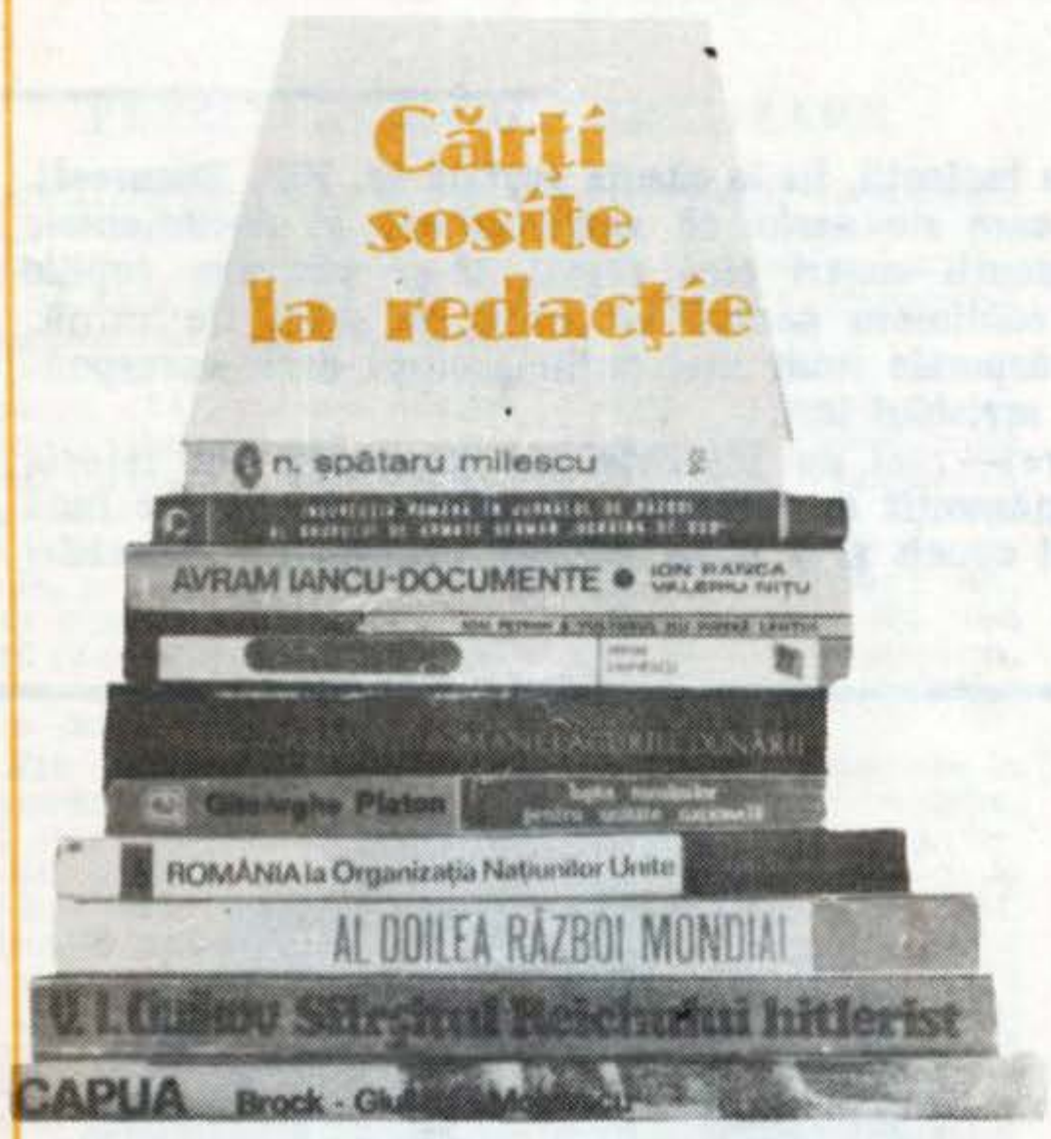

● **Vasile Pârvan — ÎNCEPUTURILE VIEȚII ROMANE LA GURILE DUNĂRII.**

Ediția a II-a, îngrijită și adnotată de **Radu Vulpe,** Editura Științifică, București, 1974, 272 pp., 16 lei: *sinteza datelor arheologice și epigrafice rezultate din cercetările și săpăturile efectuate de autor în primele decenii ale secolului nostru în Dobrogea și în regiunile din stînga Dunării de jos.*

● **Gheorghe Platon — LUPTA ROMÂNILOR PENTRU UNITATE NAȚIONALĂ. ECOURI ÎN PRESA EUROPEANĂ (1855-1859).**

Editura Junimea, Iași, 1974, 348 pp., 14 lei: *Unirea Principatelor Române oglindită în publicistica occidentală a epocii.*

● *General maior* **Eugen Bantea — INSURECȚIA ROMÂNĂ ÎN JURNALUL DE RĂZBOI AL GRUPULUI DE ARMATE GERMAN „UCRAINA DE SUD".**

Editura Militară, București, 1974, 204 pp., 7,50 lei: *studiu critic consacrat textelor referitoare la evenimentele din august 1944 din România, notate de cronicari germani.*

● **Ion Ranca, Valeriu Nițu — AVRAM IANCU. DOCUMENTE ȘI BIBLIOGRAFIE.**

Studiu introductiv de acad. **Ștefan Pascu,** Editura Științifică, București, 1974, 352 pp., 12 lei: *documente din perioada aprilie 1848-decembrie 1852 și mărturii ale unor contemporani, despre personalitatea și faptele „Craiului munților" în anii revoluției de la 1848 din Transilvania.*

● **Nicolae Spătaru Milescu — DESCRIEREA CHINEI.**

Traducere, prefață, tabel cronologic și note de **Corneliu Bărbulescu,** Editura Minerva, București, 1975, 266 pp., 5 lei: *cea dintîi versiune completă tipărită în limba română, a lucrării alcătuită de diplomatul moldovean în urma călătoriei sale în China (1676).*

● **Mihai Eminescu — „ICOANE VECHI ȘI ICOANE NOUĂ". PAGINI DE ZIAR.**

Antologie, studiu introductiv, note și glosar de **Gh. Bulgăr** și **Al. Melian,** Editura Eminescu, București, 1974, 238 pp., 8,75 lei: *amplă selecție din publicistica „Luceafărului" poeziei românești, desfășurată în presa anilor 1877-1883.*

● **Ingrid Brock, Paolo Giuliani, Cristian Moisescu — IL CENTRO ANTICO DI CAPUA.**

Marsilio Editori, Padova, 136 pp.: *studiu de conservare urbanistică consacrat centrului istoric al orașului Capua (Italia), tipărit în limbile engleză și italiană.*

● **Gh. Zaharia, I. Cupșa, Al. Vianu — AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL. SCHIȚĂ ISTORICĂ.**

Editura Politică, București, 1975, 288 pp., 9 lei: *studiu de sinteză consacrat principalelor fapte care au marcat preludiul, desfășurarea și urmările celei mai mari conflagrații din istoria omenirii.*

● **V. I. Ciuikov — SFÎRȘITUL REICHULUI HITLERIST.**

Prefață de general-maior **Constantin Antip,** traducere din limba rusă de **Al. Covaliu,** Editura Politică, București, 1975, 336 pp., 14 lei: *luptele pentru eliberarea Poloniei și pentru nimicirea armatei hitleriste pe teritoriul Germaniei evocate în memoriile comandantului Armatei 8 de gardă sovietice, din care* Magazin Istoric *a publicat cîteva fragmente în nr. 4 și 5/1975.*

● **Dr. Tănase Negulescu — ROMÂNIA LA ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE.**

Editura Politică, București, 1975, 264 pp., 6 lei: *cele mai semnificative momente din cronica celor două decenii (1955-1975) ale participării țării noastre la activitatea O.N.U*

● **Eliza Campus — POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ.**

Editura Politică, București, 1975, 96 pp., 2,50 lei: *activitatea diplomației române din anii 1919-1939 pentru recunoașterea statului național unitar, pentru apărarea securității și integrității teritoriale a țării noastre.*

● **Col. Florian Tucă — COLOANELE-STATUI DE LA MOISEI.**

Editura Militară, București, 1975, 56 pp., 4,75 lei: *jertfa celor 29 patrioți maramureșeni, împușcați în octombrie 1944 de către ocupanții hitlerișți și horthyști, imortalizată în grupul statuar, operă a sculptorului Vida Geza.*

Poșta M I

— Cititorii noștri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la căsuța poștală nr. 702, București.

— Atragem din nou atenția tuturor celor care ne scriu că manuscrisele și documentele anexe nu se înapoiază. **În consecință, corespondenții noștri sînt rugați să-și păstreze copiile corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliți să subliniem pentru** cei care ne scriu de mînă, adesea cu creionul și foarte neciteț **că le vom răspunde mult mai puțin prompt decît corespondenților care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.**

— Unii cititori ne pun — în aceeași scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria națională și universală. A le răspunde la fel de amănuntit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puțin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis și a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.

MEDALIE JUBILIARĂ

GEORGE BUZDUGAN, *secretar general al Asociației numismatice române, ne-a semnalat încă o manifestare care a figurat pe agenda celui de-al III-lea Congres internațional de studii sud-est europene, desfășurat la București între 4-10 septembrie 1974, eveniment prezentat pe larg de revista noastră în numerele 9/1974 și 2, 3, 4/1975.*

„Din inițiativa secretariatului general al Asociației internaționale de studii sud-est europene, în zilele Congresului amintit a fost emisă o medalie jubiliară *(în imaginile alăturate)*, distribuită participanților. Pe aversul medaliei este reprezentată harta Peninsulei Balcanice, cu cele șase țări și denumirile capitalelor respective (în limba franceză): *Bucarest, Belgrade, Sofia, Tirana, Athènes, Ankara*, cum și legenda circulară: *Association Internationale d'Études du Sud-Est Européen*. În partea de sus a hărții se află o eșarfă pe care figurează inițialele asociației A.I.E.S.E.E. Reversul medaliei este ilustrat de o torță aprinsă (flacăra științei) și două ramuri de măslin (pacea) încadrate de legenda: *I Sofia, 1966, II Athènes, 1971, Le III-me Congrés International d'Études du Sud-Est Européen, Bucarest 4-10 sépt. 1974.*

În partea de jos se află inscripția: *Medaille frappée par les soins de l'A.I.E.S.E.E.*

Medalia a fost bătută la Monetăria Statului, din tombac patinat, cu un diametru de 60 mm".

METRUL ARE O SUTĂ DE ANI

Inginerul N. ILIOIU *din* București, *semnalîndu-ne împlinirea în luna mai 1975 a o sută ani de la semnarea* Convenției metrului *ne trimite cîteva date referitoare la istoricul sistemului metric decimal și la introducerea metrului în România.*

„Necesitatea creării unui sistem de măsurătoare unitar, la baza căruia să se afle o unitate invariabilă, a fost exprimată încă din sec. XVII. În sec. XVIII, printre alte opinii emise, s-a aflat și aceea ca unitate de lungime să fie luată a zecea milioană parte din distanța de la ecuator la pol, dîndu-i-se denumirea de «metru» (de la cuvîntul grecesc metron—«măsură»). La 26 martie 1791, Adunarea Constituantă a Franței a adoptat această propunere. Ulterior, metrul a fost preluat și de către alte state.

În a doua jumătate a sec. XIX, s-a emis ideea de a se crea un organism internațional care să coordoneze rezolvarea tuturor problemelor ridicate de sistemele de măsurători folosite. În acest scop, la 1 martie 1875, a fost convocată o conferință diplomatică la Paris, la care au participat reprezentanții a 20 state. La 20 martie 1875, 17 din statele prezente la Conferință au adoptat și semnat documentul cunoscut sub numele de *Convenția metrului*. Totodată, a fost constituit Biroul internațional de măsuri și greutăți, condus de un Comitet internațional de măsuri și greutăți.

În România, introducerea sistemului metric a fost legiferată de către Al. I. Cuza la 15/27 septembrie 1864, deci cu 11 ani înainte de Conferința de la Paris. În martie 1883, țara noastră a aderat la *Convenția metrului*".

Poșta M I

PRECIZĂRI LA O... PRECIZARE

DEZIDERIU MACH *din* Cîmpia Turzii, *ne întreabă unde se află* Diploma ioaniților *și dacă există unele controverse asupra acesteia, întrucît în revista* Lumea, *nr. 32/1970, la rubrica* Precizări *a citit că autenticitatea documentului este discutabilă.*

Diploma ioaniților, *acordată de regele Bela IV, la 2 iunie 1247, nu s-a păstrat în forma sa originală, ci doar în transumptul (o copie care poate fi considerată drept variantă a originalului) din Registrele Vaticanului ale papei Inocențiu IV din 1250 (vol. 22 f. 75-76). Nu este singurul caz, de altfel. Documente foarte importante, precum bula din 1222 și* Diploma andreiană *etc., s-au păstrat toate sub forma de transumpturi. Nu știm însă ca autenticitatea acesteia să fie contestată și, implicit, nu cunoaștem sursele pe baza cărora autorul* Precizărilor *face aceste aprecieri.*

Este adevărat că există unele controverse, privitoare la așezarea Cavalerilor ioaniți pe teritoriul țării noastre, cel puțin în ceea ce privește stăpînirea efectivă a teritoriilor acordate prin această diplomă. Aducerea lor la Severin este, însă, confirmată de o scrisoare din 1254, adresată acestora, tot de regele Bela IV, în care, după ce amintește construirea de către ioaniți a cetății, arată că „...o parte din frați i-am așezat în mijlocul regatului nostru pentru apărarea castrelor ce facem să se zidească pe lîngă Dunăre...". Pentru unele date suplimentare, consultați și lucrarea lui M. Davidescu, Monumente istorice din Oltenia, *București, 1964.*

ÎN JURUL ROVINEI

Pe marginea articolului „...La Rovine în cîmpii" *(nr. 12/1974) ne-au scris mai mulți cititori, împărtășindu-ne opiniile și sugestiile lor, atît în legătură cu localizarea celebrei bătălii din 1394, cît și referitoare la sensul cuvîntului* rovină. *Autorul articolului,* Sergiu Iosipescu, *ne-a comunicat următoarele:* „Din scrisorile cititorilor MIHAI ANGELESCU *din* Cotești, jud. Vrancea; PETRE NEACȘU *din* Balta, jud. Mehedinți; *ing.* OVIDIU MAIERU *din* București, am reținut ca posibil sens al cuvîntului *rovină* și pe acela de *loc cu ferigi*, termen existent în vorbirea mehedințeană. O altă apropiere poate fi făcută și cu *ravenă*, definită în *Micul dicționar enciclopedic* drept «formă negativă de relief, rezultată prin eroziunea în adîncime de către șuvoaie; are aspect de vale strîmtă, cu versanți abrupți, instabili». De asemenea, numele proprii *Rovinaru* și *Rovinari* ar merita un studiu filologic și istoric. Pentru întreaga discuție a sensului termenului *rovină* recomandăm, de altfel, cititorilor respectivi, precum și inginerului D. SMARANDA *din* București, lucrările: *D. Onciul, Scrieri istorice*, ediția Aurelian Sacerdoțeanu și P.P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1944".

Autorul articolului precizează, de asemenea, că va cerceta inventarul mormintelor deshumate în 1966 la mănăstirea Jitianu de lîngă Craiova, spre a vedea dacă au vreo legătură cu luptele lui Mircea cel Bătrîn cu turcii, după cum sugerează MIHAI ANDREESCU *din* București.

Cristian POPIȘTEANU

CERERI ȘI OFERTE

TEODOR COVĂTARU, str. Mioriței, nr. 3, Tg. Mureș, jud. Mureș, *solicită: nr. 1-9/1967; 1, 2, 5/1968; 1/1972.*

VASILE PĂTRAȘCU, str. I. Creangă, nr. 4, Moreni, jud. Dîmbovița, *solicită: nr. 6/1974; oferă: nr. 2-4, 6, 9/1968; 1, 2/1972; 4, 8, 12/1973.*

CONSTANTIN ALEXANDRESCU, str. lt. D-tru Lemnea, nr. 22, București, *oferă colecția completă.*

MARIN DUMITRESCU, str. Aurora nr. 60, sector 4, București, tel. 21.26.97, *oferă: nr. 5-9/1967; 1-8, 10-12/1968; 1, 2, 4, 5, 9-11/1969; 1, 3-5, 7-12/1970; 1, 3-9, 12/1971; 1-3, 5-9, 12/1972; 1-5, 7-12/1973; 2, 3, 5, 8-10/1974.*

MITROV RADINOI, str. C. Brîncoveanu, nr. 33, ap. 4, Timișoara, *oferă colecția completă.*

ȘTEFAN PUICAN, str. Memorandumului nr. 61, Timișoara, *solicită: nr. 6, 7/1974; oferă nr. 3, 7/1971; 1/1970.*

GRIGORE TEODORESCU, str. dr. N. Tomescu, nr. 11, București, tel. 71.53.69, *oferă colecția completă.*

IOAN POPA, com. Meziad, jud. Bihor, *solicită: nr. 2/1967; oferă gratuit: nr. 1, 4/1969; 6, 11/1971; 8/1972; 11/1974.*

V. CONSTANTINESCU, Aleea Pricopan, nr. 5, bl.14, ap. 5, București, *oferă: nr. 1, 2, 4-9/1967; 1, 2, 4-12/1968; 1-12/1969; 1-12/1970; 1-3, 7-12/1971; 5-12/1972; 6-12/1973.*

C. PUIU, str. Horia nr. 3, ap. 3, Iași, *oferă colecția pe anii 1967-1972.*

CONSTANTIN DREBAT, str. V. Alecsandri, nr. 22, Orșova, jud. Mehedinți, *solicită: nr. 10/1970; 11/1971; 1/1972; 3/1974.*

ECATERINA VALEA, str. Iorgovici, nr. 3, Timișoara, *solicită nr. 1, 2/1967.*

VASILE IONESCU,. str. Arțarului, nr. 9, sect. 7, *oferă colecția completă.*

PAUL LUPU, Aleea Capidava, nr. 2, bl. T 4, ap. 42, Constanța, *solicită: nr. 1-5, 8/1967; 10, 12/1968; 4/1973; oferă: nr. 12/1968; 6/1969; 4/1971.*

MARIN BARBU, str. Valea Roșie, bl. C, sc. I, ap. 20, Craiova, *oferă colecția 1967-1974.*

ION MINCIUNĂ, str. Minerilor, bl. C 3, ap. 42, Tg. Jiu, jud. Gorj, *solicită: nr. 2, 4, 9/1967; 1-12/1968; 1, 12/1969; oferă: nr. 6, 11/1968; 1, 3, 6/1970; 10-12/1971; 1-12/1972; 1-12/1973; 1-12/1974; 1, 2/1975,*

Colonel MIHAI TURCU, Aleea Posada, nr. 1, bl. J 1 ap. 9, Oradea, *solicită: nr. 1/1972; oferă: nr. 1/1973.*

DEM PANĂ, Aleea, Ștefan Furtună, nr. 15, București, *oferă: nr.6-9/1967; 1-3, 6-8/1968; 9/1969; 2, 6/1970; 3/1974.*

CE VOM CITI ÎN NUMĂRUL VIITOR

• Un glorios deceniu de istorie • La început de secol — grupurile socialiste române din capitala Franței • Mihai Viteazul și românii transilvăneni • Documente ale istoriei: Congresul de la Paris și Divanurile ad-hoc din Moldova și Țara Românească • Secretele mareșalului Bazaine... și alte subiecte de istorie franceză • Bicentenarul S.U.A. • Constantin Brîncoveanu și serviciile sale de informații • Cine a inventat istoria? • Sfîrșitul lui Take Ionescu • Ultima zi a lui Armand Călinescu • Filatelie și istorie • O întrebare ce dăinuie de secole: cine a murit în turnul de la Temple? • „Frăția coastei" — un episod din istoria pirateriei • Sfîrșitul țarismului: abdicarea — unica soluție • 100 întrebări — 100 răspunsuri — 100 premii: concursul Magazin istoric, **ediția 1975 •**

CONTENTS (Romanian History) **M. NEAGOE:** The Gallant Prince Radu of Afumaţi (1522-1529)... 2 • **G.T. IONESCU** and **G. POTRA:** Two Militants of 1848 — Ana Ipătescu and Parson Radu Şapcă... 6 • **N. COPOIU:** 1857, Debates in the ad-hoc Divan of Walachia... 13 • **T. GEORGESCU:** The Potemkin Mutineers in Romania... 22 • **M. BABEŞ:** The Geto-Dacians along the River Buzău... 30 • **C. PETCULESCU, I. BÎLĂ, E. SIMION** and **V. ILIESCU:** The Democratic and Revolutionary Struggle of the Romanian Students... 34 • **V. BORONEANŢ:** The Painted Cave at Pescari... 51

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **M. NEAGOE:** Le vaillant prince Radu d'Afumaţi (1522-1529)... 2 • **G. T. IONESCU** et **G. POTRA:** Deux militants de 1848 — Ana Ipătescu et le curé Radu Şapcă ... 6 • **N. COPOIU:** 1857, les débats du Divan ad-hoc de Walachie... 13 • **T. GEORGESCU:** Les Potemkinistes en Roumanie... 22 • **M. BABEŞ:** Les Géto-Daces dans la vallée du Buzău... 30 • **C. PETCULESCU, I. BÎLĂ, E. SIMION** et **V. ILIESCU:** La lutte révolutionnaire et démocratique des étudiants roumains... 34 • **V. BORONEANŢ:** La grotte peinte de Pescari... 51

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **М. НЯГОЕ:** Храбрый господарь Раду де ла Афумаць (1522-1529)... 2 • **Г.Т. ИОНЕСКУ, Г. ПОТРА:** Два активных деятеля 1848 г — Ана Ипэтеску и Раду Шапкэ ... 6 • **Н. КОПОЮ:** 1857, дебаты Дивана ад-хок в Валахии ... 13 • **Т. ДЖЕОРДЖЕСКУ:** Потемкинцы в Румынии ... 22 • **М. БАБЕШ:** Гето-даки долины Бузэу... 30 • **К. ПЕТКУЛЕСКУ, И. БЫЛЭ, Е. СИМИОН, В. ИЛИЕСКУ:** Революционно-демократическая борьба румынских студентов... 34 • **В. БОРОНЕАНЦ:** Пещера с росписями в Пескарь... 51

INHALT (Rumänische Geschichte) **M. NEAGOE:** Der tapfere Fürst Radu de la Afumaţi (1522-1529)... 2 • **G. T. IONESCU, G. POTRA:** Zwei Kämpfer des Jahres 1848 — Ana Ipătescu und Pfarrer Radu Şapcă... 6 • **N. COPOIU:** 1857 — Die Debatten im Ad-hoc-Diwan des Rumänischen Landes... 13 • **T. GEORGESCU** Die Potemkinler in Rumänien... 22 • **M. BABEŞ:** Die Geto-Dakier aus dem Buzăutal... 30 • **C. PETCULESCU, I. BÎLĂ, E. SIMION, V. ILIESCU:** Der revolutionäre und demokratische Kampf der rumänischen Studenten... 34 • **V. BORONEANŢ:** Grotte mit Malereien von Pescari... 51

SUMARIO (Historia rumana) **M. NEAGOE:** El valiente principe Radu de Afumaţi (1522-1529)... 2 • **G.T. IONESCU, G. POTRA:** Dos luchadores del año 1848—Ana Ipătescu y Popa Radu Şapcă... 6 • **N. COPOIU:** 1857, los debates de la Asamblea ad-hoc de Valaquia... 13 • **T.GEORGESCU:** Los potemkinistos en Rumania... 22 • **M. BABEŞ:** Geto-dacios de la valle de Buzău... 30 • **C. PETCULESCU, I. BÎLĂ, E. SIMION, V. ILIESCU:** La lucha revolucionaria y democratica de los estudiantes rumanos... 34 • **V. BORONEANŢ:** La cueva con pinturas de Pescari... 51

ILEXIM — Departamentul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64-66, P.O.B. 2001, telex: 011631

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ştefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Şimandan, Marian Ştefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR GENERAL DE REDACŢIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase
CORECTURA: Constanţa Avram, Ana-Maria Şerbănescu

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali, difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate. Preţul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti
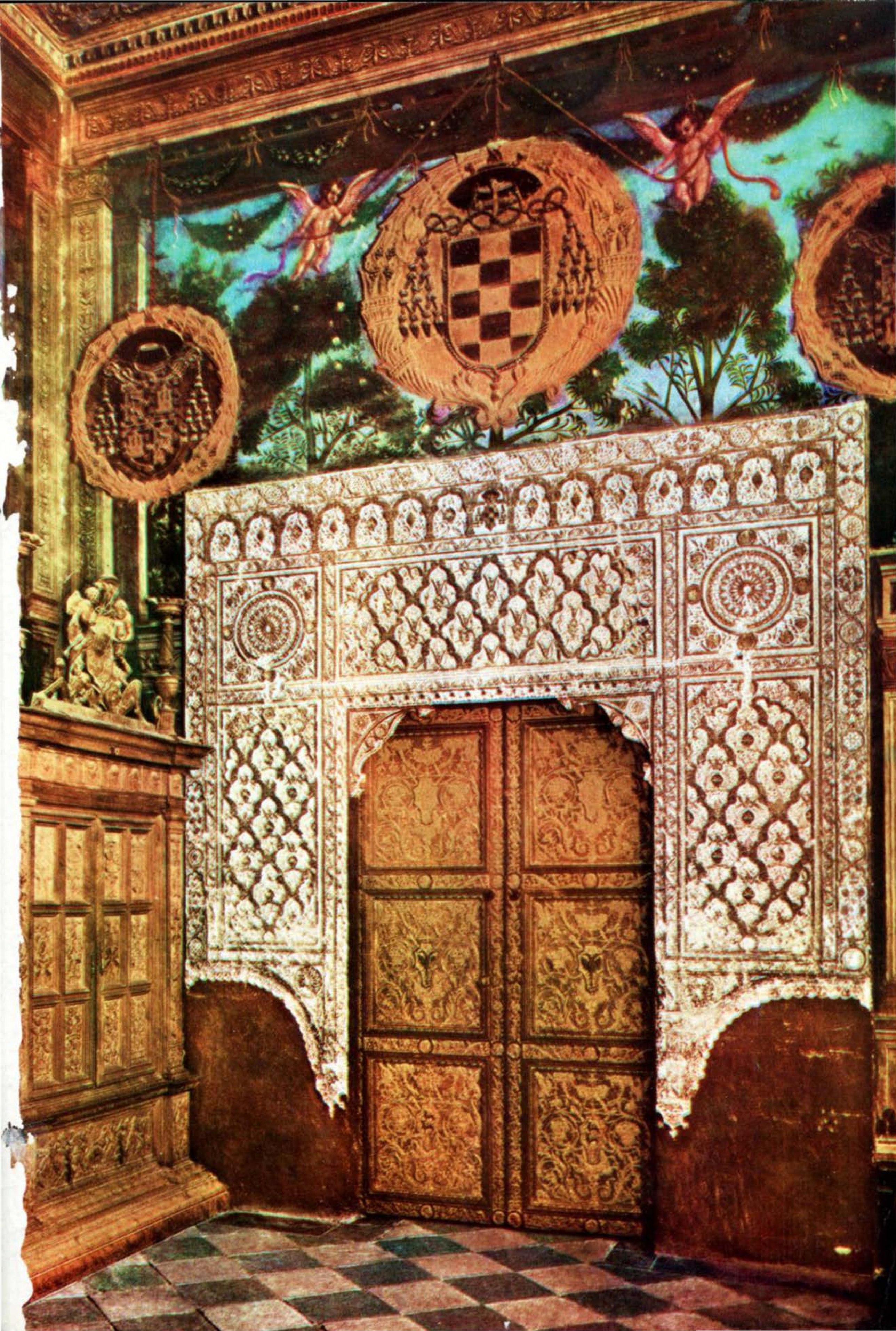
42 427